

Міра Лукша

ГІСТОРЫІ З БЕЛАГА СВЕТУ

Беласток 2008

Бібліятэка

Беларускага літаратурнага аб'яднання
„БЕЛАВЕЖА”

Серыя заснаваная ў 1990 годзе
Кніга шэсцьдзесят другая

Рэдактар

Людміла Рублеўская

Тэхнічны рэдактар

Адам Паўлоўскі

Карэктура

Аліна Гапуновіч

Фота

Ганны Зарэмбы

Copyright by Mira Lukša

ISBN 978-83-60534-93-9

Wydawnictwo

Mariusz Śliwowski

Białystok, u. Zwycięstwa 26 C lok. 7

tel. 869 14 87, 0602 766 304

www.prymat.stnet.pl, e-mail: prymat@stned.pl

Тарык

Гэта ніякі не бык напароўся быў на Сержыка-
ву ключыцу. Хоць так напісалі ў лекарскім абсле-
даванні. То ж трэба было саставіць якісь пратакол з выпадку. Суседзі пацвердзілі. Каб страхоў-
ку выплацілі, бо ж Сержык не мог у тое лета ра-
біць у гаспадарцы. А то ж брат ягоны, старэйшы,
Антон, сахарамі, у злосці, піхануў малодшага
Путрука. Той на вілы не напароўся, пахінуўся ды
грымнуўся плячом аб сячкарню. Добра, што не
галавою, бо і пэўна, у гэты раз пахаваў бы Ан-
тошкa свайго малодшага брата. А брат у гаспа-
дарцы патрэбны. Бо Антон кароў не ўмее даіць
сам. Хоць на трактары можа ездзіць, з усімі ма-
шынамі падачаплянымі, усё іншае — таксама, дужы,
разбіраецца ўва ўсім, ды да кароў і не пад-
ходзіць. Ні рукамі за вымя, ні да трубачак падклю-
чочыць даярку — ну, ніяк. А нейкі, хоць малень-
кі, прыбытак у гаспадарцы толькі з таго малака
сёння ў людзей.

Надзелі Сержыку на грудную клетку ў павято-
вым шпіталі штосьці накшталт гарсэта. Толькі га-
лава яму вытыркаеца нябрыйтая, кудлатая з та-
го каўняра. А летам горача! І з бальніцы спачат-
ку не выпускалі, тыдні два, аж урэшце, у тым гіп-

савым адзенні, адправілі ў вёску. А вазьмі ты стрымай! Ні пачухацца, ні памыцца! А тут у ваколіцу дзявок панаязджала, агратурыстак! Проста адпачываючых, цікаўных да птушақ, раслін ды людзей тутэйшых. Ды дзе якую запросіш — хата замуляна, падлогі старэйшы брат, здаецца, бы век не мыў, пасцель аж рудая. Праўда, з мыццём справа простая, гэта ж не прачыкам ці на тары пультацца са сціркай, як гэта бабуля Тэкля рабіла. Бо ж і не нават „Франя” з ручкай на валіку для выціскання памытага адзення стаіць у лазенцы, а спрайдны „Indesit”, аўтаматычны, што праграму на сцірку наставіць, калі трэба — ускіпяціць ваду ў бубне, прапалошча пару разоў, выкруне, адвіруе, і хоць ты адразу навалакай усё на сябе, амаль сухое. Адно кнопкі націснеш, пастрыкаеш па праграмах. Ну, чыста камп’ютар. Во, хто падумаў бы — такую тэхніку ў вёсцы!

Выйшаў Сержык на лавачку пад сваім плотам, пад ліпу. Сонца прыпякае, ды пад дрэвам здаравей. Каб хоць мацней ветрык той падзьмуў!

Лета! Вясною, вось, прыемней, ды бульбу садзіць трэба. Бульбіну за бульбінай укідаць у разоры. Хоць, вядома, і саджалка ёсць дзе ў каго. Але бульбу садзіш. Рэшту — машына зробіць. І пестыцыды. І здароўе зруйнуюць, і каларадская жука спляжаць, і іншых вусеняў ды лісцепняў, ці як ім там. Дзед Змітро дык больш у гэтym разбіраўся. Паўстагоддзя таму і пасля пляжыў ту ю стонку і іншую амерыканскую поскудзь з дапамогай хіміі. Таму і Стонкай яго памятаюць у народзе. І дочки ягоныя Стонкавымі былі, і маладыя Путрукі, старэйшае, Нюркі, не Нюрчыны ці Путруковы, а, па дзеду, Стонкавы. А цяпер, халера на яго, Тарыкавы будуць. Праз таго тараракана, што яго Сержык пад гіпсам з гайнаўскай

бальніцы прывёз, з тае хірургій. Чыста было там, не скажаш, але вусатыя таксама чысціню любяць. Кажуць, хай згіне і племя чалавечеаे ў якім катаклізме, і ўся жывёла малая ды вялікая, а гэтых гадаў і несусветны мароз не вымарозіць, ні пякельны агонь, і застануцца яны, не дай Бог, адзінамі жыхарамі нашае планеты. А ў вёсцы Вербаўцы — як на цуда якое прыходзяць дзівіцца людзі, на таго Тарыка, што яго Сержык прывёз пад пазухай з павятовага места. Дзед Міхаль памятаў падобных, што плодзіліся па нашых вёсках, гэтых самых, тараканаў ці там прусакоў, дык яны чарнайшыя былі. Але ж не як блашчыцы — во, дык як тая смярдзючая поскудзь кусалася! А таракан не ўкусіць, сам ён мяккацелы, адно тыя вусішчы і ягоная мітуслівасць нейкі жах наводзяць. Але ж адзін — не такі страшны. А ўцякаць ён і не збіраўся. Астаўся жыць у Путрукоў, у перакуленым слоіку на кухні. І з нейкай шкадобай і спачуваннем азываліся хлопцы пра сваю новую худобу:

— А ён, бедны, так як і мы тутака, жыць дык жыве, з голаду не памрэ, роскашы таксама не ведае, хоць яму мала трэба... Але ж і не размно-жыцца. Адкуль яму ўзяць бабу? То ж з Гайнаўкі не прывязеш. Тараканіху дык маглі бі сілай злавіць, што там! А да нас ні сілай, ні ласкай не сцягнеш кабету. А пазабаўляцца хочацца, калі ўжо жыць няма як.

— Дык прывезці трэ яму калегу, — раздумваў у голас Сержык. — Весялей будзе яму жыць у слоіку, патомства мець не будуць, бо ж усю вёску спаскудзілі б, чыста як за санацыі было б...

— Га? З чым? — перапытала дзед Міхаль, адвесіўшы жоўтую ад тытуну губу з кропелькай сліны. — Ты, Сержык, пра санацыю што ведаць можаш! Тараканы дык тады былі, ну, да вайны, не

тое, што цяпер! Гэты ваш Тарык — адно смяхочце! А блашчыцы!..

— Вы ўжо соты раз пра тыя блашчыцы! Пашкадавалі б Тарыка! Калі б падгадаваць нам з дзесятак самчыкаў, дык маглі б гонкі арганізаваць. Вядома, спачатку дык трэба было б іх патрэніраваць, прыручиць, каб не разбегліся... На што яны лакомыя... Тараканы... Каню ці слану ў цырку даюць за штукі па костачцы цукру... Тарыку хапіла б крышынка...

— Ну, вядзі мяне, Сержык, паказвай, чаго навучылі вы Тарыка. Чым яго частуеш, што ён такі рахманенъкі?

— Есць усё, не кажу, што многа. Ваду п'е.

— А як з гарэлкай? Ужывае?

— Адной не чапае. Але, калі разбавіць, дык не супраць... Ідзем, там хлопцы з Тарыкам гуляюць. Мы само бычка зарэзалі...

Сержык з крэктам падняўся з лавачкі, трymаючыся за плот падаўся ў летнюю кухню. За ім пакульгаў дзед Міхаль. З мураванкі з шэрых пустакоў з адчыненага акна з парудзелай выдзымутай ветрам фіранкай далятаў гоман басавітых галасоў.

— Дзе Тарык? — кінуўся Сержык да хісткага стала. — Дзе слоік?

— Памёр твой Тарык. Мы яго толькі што пахавалі. А цяпер у нас мярліны! — падняў шклянку старэйшы Стонкаў.

— Усе мы, кавалеры з усяе гміны, вельмі шкаствуем беднага Тарыка! — слязліва прамовілі хлопцы, глытнулі рускай гарэлкі і закусілі вараным бачком.

Казка пра белую лілію і піва

Даміцэля нацыркала з бутэлькі ў высокую шклянку пухкае бурштынавае піва. Не вельмі яно ёй смакавала, ды лекар параду даў такую, каб піць час ад часу, нават праз сілу, тое піва — штосьці нячыста працавалі яе ныркі. Мелі права не спраўляцца — ніколі Даміцэля не дбала пра сваё здороўе, не баялася ні сцюжы, ды слоты. Амаль штодзень накручвала на свае цыбатыя ногі абутыя ў бы завялікія чаравікі пару дзесяткаў кіламетраў. Не разлічвала Даміцэля ні на аўтобусы, ні на папутны аўтамабіль. Мо раней часцей яе падбіралі з шашы аўто, калі шафёры думалі падчапіць дзяўчынку на абочыне; барані Бог, ніколі не выглядала на дзеўку-ціроўку! Цяпер, дзяబёлай, хутчэй нагадвала, са сваім рукзачком, перакінутым на адно плячо, нейкую папутаўшую дарогі саўковую гандлярку з паўпустой торбай. А калі яшчэ азвалася па-свойму!.. А была Даміцэля сацыёлаг ды навуковец, якому прыйшлося пакінуць цеснаватыя навуковыя пакойчыкі (не па прычы-

не сваёй мажнасці, а фінансавым краху навуковай установы) і заняцца „вольнай стральбой” на калонках навуковай і папулярнай прэсы. Перш за ўсё разбіралася ў блытаніне дарог і дарожак, кайфавала ад спазнавання характараў, асабліва чорных і недамытых. Трапляліся ёй смакавітыя кавалкі з жыцця, дык хапала ёй на свабоднае жыццё за гроши з каляровых і шэрых часопісаў для тыповых баб, дзе з любасцю апісвала складаныя прыгоды розных дзівакоў і непрыстасаванцаў. Праўда, там-сям трэба было ўпрыгожыць альбо ўчарніць быт, каб часам і страхотнасць навесці на чытачоў, а асабліва чытачкі, але Даміцэліны тэксты расхопліваліся выданнямі як цёплыя булачкі зранку. Вядома, Даміцэля пісала шмат чаго пад псеўданімамі, між іншым, Паўля Ларс, Мікалай Будны, Стэфан Лісецкі-Берг, Ганна Карыбут... Сама смяялася над ходам падзеі у сваёй кожнай новай гісторыі, ад уzechі кляпалася ў свае доўгія сцёгны, калі герой ледзь жывы выблыгтваўся з інtryгі, дурэла ад жарсных паводзін салодкіх бландзінак ды гарачых брунетаў... У гэтых, чарнамазых, пісталет быў за пазухай, а паліцыя за спінаю... От, каб так пакахаць! Або, лепш, каб так у Даміцэлю ўлюбіўся які шалёны брунет... Ды сама Даміцэля мела шчасце адно да бляктых бландзінаў з залысінкамі... Ды, так сказаць, як Бог дасць, то ўсё цябе ў жыцці сустрэне...

Даміцэля ўсунула другую запацелую халодную шклянку ў чуць не мёртвую далонь Дарафея. Ён сквапна сашчаміў жменю. І сам, бы са здзіўленнем, паглядзеў на свае абкусаныя пазногі. „Гэта я так... ад шасці гадоў...” — „Смакуюць? Ці ад ад чаю?” — загуляла ў тэрапеўтку Даміцэля. Змаўчаў. Потым зноў узяўся за белую лілею, з дзвю-

ма расквітнелымі, млосна патыхаочымі кветкамі. Лілея, знак нявіннасці і цноты. Даміцэлі яе прыпаднёс. Купіў яе па дарозе ў кавярню „Маршанд”, бо танныя лілеі. І вялікія, стройныя. Даміцэля пакратала далікатныя, мясістые, доўгія пялёсткі ўміраючай без вады кветкі. Ага, кане,

падумала, на гэтай клейкай, залітай півам пло-
скасці кавярнянага століка. „Дарафей, ты, здаец-
ца, зноў памыліўся?” Даміцэля, наслухаўшыся
шмат прызнанняў кавярняных засядцацеляў,
асабліва пасля пару кухляў, калі велічалі яе роз-
нымі, не менш прыгожымі чым ейнае, імёнамі
і кампліментамі, што краналі ад галавы да пят
і назад, і тым разам слухала Дарафея адным ву-
хам. Але штосьці скрэбла і ныла ў яе грудзях. Ён!
Гэта ж Ён! Пра каго думала ўвесь апошні квартал
і ўночы, і днюочы па дарогах, еўшы і хадзіўшы,
пісаўшы ды малываўшы вусны ў свой улюблёны
пунсовы бліскучы колер, зашпільваючыся і рас-
шпільваючыся пры іншых, у ванне і на вуліцах
ваяводскага горада, які не павінен існаваць, па-
будаваны шалёнym архітэктарам на скрыжаван-
ні водных цёкаў. А тут Дарафей нямеў перад ёю,
свяціць іх горкая сляза! — схамянулася Даміцэ-
ля. — Умее ён плакаць. Ды не можа ўбачыць дзеў-
чынай слязы гэты хамула, о не! То ж я, Даміцэ-
ля, плакаць не стану!” Ды калі Даміцэля, глытнуў-
шы яшчэ раз са свае прахалоднае шклянкі,
у якой пад пенай боўталася бурштынавае піва,
пачула, як Дарафей называе яе Інэсай, сціснула
зубы і прасіпела:

— Да пабачэння, Дарафей. Добра, што хоць не
назваў ты мяне Міколам Будным. Не забудзь ты
мяне, сваю Інэсу і Клеапатру, а папраўдзе Пене-
лопу з Ксантыпай разам узятых...

— Якую Ксантыпу?! — Дарафей размахнуў доў-
гімі рукамі, зачапляючы пальцамі за піўныя бу-
тэлькі. Сцябліна лілеі махнула кароценькімі ліст-
камі, хліпнула пялёсткамі, пакацілася па клейкай
палітуры століка.

— Ну, гэта ўжо шаленства! — крыкнула Дамі-

цэля. — У чым тут віна беднае ліле!

Здалося Даміцэлі, што з яе горла вырваўся не крык, а нейкі, бы арліны, піск.

— Якое шаленства? — здзівіўся Пепе за суседнім сталом, торгаючы сівы вус; Пепе быў аўтэнтычны італьянец. Ён прастаўляў усім сёння ў „Маршандзе”, але ж, шкадуючы. Але ж заўтра з'язджае ў свой Неапаль. У Беластоку не дарабіўся, то і сённяшня страта — не страта. Хай усе сёння нап'юцца да ўсёру таго піва! Колькі ўлезе ў гэтая ненасытныя глоткі! И ўспомніў:

— Даы нашто крэслы ламаць!

— Крэслы? — прыпадняўся Дарафей.

— Сядзі, як сядзеў, — уздыхнула Даміцэля і падумала, што нічога не варты тып, які класікі не ведае. — Я ўжо іду. Я страціла квартал свайго жыцця.

— Кварту? — перапытала Пепе, правёўшы па Даміцэлі сваім аксамітным вокам.

— Квартал свайго жыцця.

— А ці ён табе што абяцаў? — пацікавіўся Пепе і паглядзеў на Дарафея, які зноў узяўся грызци свае пальцы.

Даміцэля перакуліла нізенькую шклянку Пепе, у якой у кокаколевай вадкасці боўталіся кубікі лёду — ён яе падсунуў быў, усхваляваны чамусыці.

Трэба ў туалет. Тамака зноўку будзе тая гнілая анучка, якую ў сваім кульставым кавалку ўпамянула Гандзя. Даміцэляй на сам успамін ускалынулі ваніты. Гэта праз тыя непраспаныя ночы, блудныя, амаль бяспамятныя дні ейнага дурнога закахання ў Дарафея. Каб хоць з яго быў які добры тып для апавядання!

Даміцэля сядзела ў маршандскім туалете, зачыніўшыся на зашчапку. Не, гэта толькі пухір! — разгледзела палец, які прышчыкнула дзвярыма.

Разам з перавараным у вантробах півам „Зубр” выплывала з Даміцэлі ўся ейная няшчасная любоў да фацэта з абгрызенымі пазногцямі. „То ж я ніколі столькі піва не выпіла, як у гэты квартал! — уздыхнула. — За ўсё жыщё!”

Лёгкая, як вялікі матыль выйшла на Касцюш-каўскі рынак. На стале ў кавярні засталася, мокрая ад піва, вянучая белая лілея. Не забыла яе Да-міцэля. Вярнулася ў „Маршанд” па пакамечаную кветку, панесла яе дадому.

Абадурка

Франуся Абадурку і ў гэты раз не адправілі на пенсію. Наеўся ў гэты раз сырое бульбы, выпіў літар густое кавы. Перад камісіяй ледзь устаяў, ды шаноўная камісія не то што такіх штучных хворых рассакрэціць. У апошні час падымамоць на ногі адным словам ды пару подпісамі смяртэльна хворых кліентаў страхавых фірмаў ці цудоўна аздараўлямоць бязногіх ды бязрукіх. Што там бяззубы Франак Абадурка! Хлопец харошы, выглядае, як то ў нас кажуць, здаровы — рослы ён ды румяны на твары, шчакасты. У сапраўднасці — ні то хворы, ні то здаровы. Кожнага ж хвароба дойме. Хопіць паляжаць на сырой зямлі. Дай яму яшчэ два-тры гады — сам кончыцца ў сваёй кампаніі бязжэнных вясковых кавалераў.

Пенсія прыдалася б Франусевай гаспадарцы. Было б за што з'есці ды выпіць, бо страхоўку не трэба было б плаціць. Як жылі дзед з бабай, то неяк карміліся. А цяпер, з сёстрамі Адэляй ды Маланкай, што працу страцілі ў горадзе, пару гадоў да свае пенсіі, калікаюць якасьці. Сёстры і выправілі Франуся да дактароў. А ён кажа: пайшли б замуж. Мала то кавалераў па вёсках! Адэлька і Маланка, аднак, падзівіліся на братавых кам-

паньёнаў, і ні адзін ім не быў даспадобы. Як які спраўны на выгляд, дык, выпіўшы, бывае, і з наожом ці сякерай бегае наўкол крамы, суседзяў пужае. Каб хоць былі такія людскія, спагадлівыя, як сам Франусь. Калі вып’е, дык плача, сам сябе ды іншых шкадуе, а біцца не лезе. Ну, але, чакаючы брата з камісіі, сёстры падрыхтавалі прыём. За-рэзалі тры куркі, напяклі бульбянай бабкі, наварылі яек, нарэзалі гуркоў ды памідораў. А кавалеры, Франусевы калегі, прынеслі пяць бутэлек гарэлкі, купленай у Прадсядацеля з Мастоў, былога калгасніка, што возіць цяпєр нетутэйшыя тавары па Беласточчыне. Будзе баль у Абадуркаў!

З аўтобуса выкаціўся ўвеселі перапацелы, стомлены Франусь. Ужо па паходцы было відаць, што не прыносіць добрай весткі. Але ці вестка добрая, ці благая — і так нагода, каб выпіць ды паплацаць, ад шчасця ці ад гора, та ўжэ ж.

— Не далі! — Франусь зашаргатаў крэслам, падсоўваючы яго да стала ў летній кухні. — Каб на іх пагібелі! Дармаёды! Налівайце!..

Шасцёх хлопцаў, што пасядалі на двух кульгавых канапках, узніялі свае шклянкі, хруснулі гуркамі.

Нагода сумная, ды хоць яна ёсць. Маеш да каго рот адчыніць. Да люстэрка ж піць не будзеш. Глытанулі і Абадурчанкі.

Ранкам Франусь не прачнуўся. Бачыце, калі б пенсію і прызналі, дык і так не пакарыстаўся б. Пісана ж было яму кончыцца ў сорак пяць. Як кажуць індусы, — карма такая ў чалавека, так было яму пісана.

Ага!

А ці вы бачылі ж такога? Я першы раз бачу, вось, гэткага злоснага чалавека. Узлаванага ўвесь час, на ўсё і на ўся. Як хтосьці такой пранцы не залезе пад скуру, дык, калі не на ўладу, ды ўжо ж на Бога наракае — ну, як можа быць у жніўні такое надвор'е?! Ці ж не назавеш такога асобеня злосным? Та ўжэ ж! Нават калі гэта твой добры кампаньён. Ці ў ліцэі ты з ім сядзеў за адной партай, ці ў армію вас разам пагналі, у гэтыя самыя, камашы. На год, бо ж у так званым міжчасе і Юрый, і гэты самы, Панцялейман, святое імя якое далі гэтаму будучаму злосніку тата з мамкай, — студыі нейкія там штудзіравалі. Панты, бо так у скарачэнні ды чулліва называеца наш герой, канчаў чатыры розныя вучэльні, на ўсім разбіраеца, толькі робіць зусім іншае ад таго, чаго навучу́йся ў школах. Разумееце, гэта ж сёння такуюсьды — вучыся, вучыся, працы мець не маеш... Дала-копам быў Панты не адно лета ў Аўстрыі, праводзіў там аўстрыйцаў за малыя грошы на той лепшы бок; праўда, тыя леты дык не прачынаўся ад гарэлкі. Чаму якраз аўстрыйцам да магілы спадарожнічала панурая морда Панцялеймана Кунцэнеўскага? Ну, маглі б быць гэта нават і амерыканцы, дык з тых мала што пахаваеш, усе спальваюцца, каб следу не было. А паховіны еўрапейскія,

традыцыйныя, міжземнаморскай культуры, — апора ўвогуле культуры, павагі да чалавечага цела і духу. Панты любіць весці доўгія размовы пра туую культуру, звшваючы свой рымскі профіль над кухлем „Тыскага” або ўздымаючы ў задуменнасці свае шэра-блакітныя вочы ў цёмна-шкляную маршандскую столю. У мутна-цёмным лісце, дзе адбіваюцца лямпы і штучныя кветкі, адбліск-ваюцца чалавечыя галаваногі-галаварукі гасцей, з якіх усё радзей хтосьці глядзіць у неба, гэта зна-чыць, у тое шкло, якое хітра распласталаў на столі ўласнік-мастак, ведаючы, што ўяўное пасля пару праміляў робіцца тым больш кайфовым. Най-больш тая столю цікавіць дзяцей, ды яны рэдка ту-ды заходзяць з мамамі на шклянчуку соку, калі цёпла, або на маленькую філіжаначку гарбаты (торбачка з заваркай, кубік цукру, ажно тры пійт-сят, ледзь не як за піва!). Дзеці за сваё кароткае быццё дзецьмі глядзяць у хмары, у неба, проста ў сонца, пакуль ім вялікія не растлумачаць, што гэта шкодна. Дык, дзіця ўцягнутае ў кавярню, так як хтосьці першы раз, спатыкаецца, і здаецца яму, што толькі плыве па падлозе, а сапраўднае — та-мака ўверсе. А нявінная мамка ягоная, замест да дыгнастага буфета, над якім пад зіхатлівымі экра-намі тэлевізараў падрэмваюць Касі-Басі, замест да барменаў, падыходзіць да рагавога століка, дзе трываюць, заглыбіўшыся ў паперах, напрыклад, Дудка ці Даміцэля, або, вось, Панты, і пытаеца тая непрытомная мамуля, колькі каштуе кубачак гарбаты. „Тышы пеньдзесёнт!” — адкажа вам афі-цыйным голасам там спачываючая асоба. А колькі кава? А хто каву п’е ў кавярні! „Спытаіце ў ка-ляжанкі!” — тыцнуць выпадае пальцам у Касю ці Басю. Пасядзіш у „Маршандзе”, — бы тут ужо зда-вён робіш.

Панты запальвае цыгарэту, зразу абстуквае ў шклянную попелку жарыну. То ж у апошні час кідае курыць. Зноўку запальвае. І смаліць. Ага, запальнічку хавае ў кішэню. Хавае ад клептамана. Клептаман той сам не курыць, ды запальнічкі сцягвае. Нават не звочыш калі. Потым уласную запальнічку можаш купіць у барменак за тры злоты. Мо той клептаман дзеліцца тымі трymа злотамі з Кася-Басямі? Панты правяраў ахвоту клептамана да сцягвання чаго-кольвек. Падсоўваў яму аўтаручкі ды алоўкі. Паколькі клептаман — вельмі пісьменны, дык аўтаматычна мог пусciць у рух сваю прагу, свіснуўшы „Паркер” ці звычайны агрызены ў творчай мэнцы „Бік”. Ды не! Клептаман не палакоміўся нават на „Паркер” з новымі атрамантавымі патронамі! Значыць, усё ж, нейкі гешэфт у яго ёсць з Кася-Басямі. Пэўна, не клептаман ён, а звычайны злодзей. А Панты злуецца — хацеў бы спакойна папаліць, паглядзець на Касін бюст, што выпукваецца над плоскасцю буфета, пасёрбаць піва, а тут азірацца трэба, ці табе не хоча хтосьці падсцібрыць запальнічку! Тым больш, што клептаман, ціхмяны, здавалася б, хлопец, прысабечвае не толькі запальнічкі. Ён — злодзей ідэй! Перахапіў быў на ляту самыя сучасныя по-мыслы Панцялеймана Кунцэнэўскага, і з гэтага грошы мае! І на ўвесь свет пра яго, хай і пляткуюць ворагі, але ж гавораць. Нават пра тую анекдатычную цягу да скрадвання запальнічак. А Панты, нават як далакоп, як амаль дыпламаваны гісторык, інфарматык, графік, палітык, эсэіст, будаўнік, нават хіба і крыху медык (не буду пералічваць усіх прафесій, якіх вучыўся ў школах), вядомы ў розных колах, мусіць кіснуць ва ўласнай злосці і плявацца жоўцю па закуццях цэнтра Беластока! І як тут не злавацца!

Усё ж, Панты — цывілізаваны чалавек. І мае час ад часу шчасце. Усе фірмы, дзе працаваў, ляснулі пасля яго адыходу. Адны кажуць, таму, што іх пакінúў. Іншыя — што, далакопам быўшы, адмыслова іх утробіў. Адно не пакінúў — сваю фармацыю. Бо яна ў Беластоку яшчэ трymаецца. Моі не таку ваяводскім месце, а ў самюткім яго цэнтры. Але, як нармальную, файнную жонку, толькі таму, што яна з Бельска, можна пакінúць і партыю, і памяняць іх на штосьці іншае. Ды чамусыці не кожны гэта разумее. Бо для гэтага трэба мець інтэлігентнасць, або, прынамсі, інтэлігентнае выражэнне твару.

Села Даміцэля з Гандзяй і Дарафеем за суседнім столікам. З усіх сіл супрацьставілася суму ў душы ды кепскаму надвор'ю. І прыкрасці звязанай з tym, што кульгае, нахадзіўшыся па чужых падворках. І нейкая журба яе стала ахапляць. А Панты — тут як тут. Як ветрам здзымула Даміцэліных калег. Ну, хоць гэтай дапячэ! Касі-Басі замітусіліся: прагоніць наведвальнікаў Панты сваёю злосцю!

— Даміцэля... — прашаптала барменка, нахіліўшы бюост над столікам. — Толькі спакойна...

— А што? Грошай мала? — пачаў гаману са сваёй ахвярай Панты. — Дарабляеш?

— Даводзіцца, — кіўнула ў задуменні Даміцэля.

— На мяне не разлічвай, хоць ты вельміексусальная. У „Маршандзе” ў нікога няма такіх цыцаў, як у цябе.

— То ж вядома... — і тут раптам Даміцэля зразумела, за каго ўзяў яе гэты пануры тып у акулярах. — Ага. Толькі што ў кедах, да таго кульгаучы, не падчэпіш абы-каго.

І дадала, размахнуўшыся:

— А я — дачка дрыvasека з Белавежская пушчы!

— Ага... Ага... — за сваімі акулярамі паляицеў пад стол і мужык, самы злосны ў Беластоку.

Аптэчніца

У начной аптэцы мусіць жыць аптэчнік. Ну, хай не жыць, дык хоць быць. А, мабыць, аптэчніца, падобная на аспірынавую Бабу-Ягу.. Нашы вочы сустрэліся, калі я стала ў чарзе па таблеткі на добры сон. У аптэчным стэрыльна чыстым шкле адбівалася і я ў сваім джынсавым колеру індыгра плашчы, і ўсе знерухомелыя ў злосці чакання чэргі да трох вакенцаў, моргалі лілова лямпы на слупах, вясёлкай рассыпаліся неоны, рэфлексіўнымі смугамі мільгалі аўтамашыны. Я ўбачыла ў шыбе свае вочы ў жалобным абрамленні стомы, і вочы аптэчніцы. Глюгаваты ейны нос звісаў над іскрыстымі бялкамі, а рэшта ўяўнога аптэчніцкага цела трымцела пад ціхі звон шыбкі — быццам камар цененька запілікаў. Мая галава, якую сон не браў ужо трэцюю ноч, хітанулася ўбок, дзе павінна стаяць аптэчніца, ніжэйшая ад мяне або прыгнёная над гладкім прылаўкам, у які ўпіраюцца локцямі наведвальнікі начной аптэкі ўдзень і ўноч, а ноччу нават над імі падрэмваюць, пакуль чарга не дойдзе да круглага прарэзу ў шыбе і пані магістр не спытаеца ў цябе, чаго табе трэба ў начной аптэцы. Аптэчніца мела ўсё, як у людзей, хоць, замест палітоці курткі, адпаведных на лістападаўскую халодную ноч, стаяла ў адным белым халаце ды баса-

нож у палатняных тапцях на каўчукавай падэшве, такіх, як носяць у бальніцах прыбіральшчыцы. Я пераступала з нагі на нагу ў прамоклых адзідасах, якія абула перад тым, каб бегчы ў аптэку і купіць таблеткі на добры сон.

— Трэба мне, калі ласка, снатворную таблетку. Не сплю ўжо трэцюю ноч, — прамовіла я сіпла ў круглы прарэз, апышканы па баках бацыламі ды вірусамі, выкашлянымі кліентамі аптэкі. Аптэкарка дастала з-пад прылаўка доўгую белую пушачку, з якой выцягнула срэбную бляшку з утопленымі ў ёй дзесяццю зялёнymі таблеткамі. Я паклала на талерачку, куды класці трэба грошы, каб заплаціць пані магістр за лякарства, дзесяць злотых. Апошнія, якія завяліся ў кішэні майго індыгавага незгібальнага баваўнянага плашча. З банкнота спачатку сплылі цыфры, пасля выява караля, стала яна звычайнай паперкай, а потым і зусім прапала на маіх вачах. А аптэкарка мілым стомленым голасам пыталася ўжо ў наступнай асобы, чаго ёй трэба, каб вылечыцца. Быццам я і не стаяла перад шыбай, і нічога не далі мне за мае апошнія дзесяць новых польскіх злотых.

Аптэчніца разявіла ў шыбе свой бяззубы рот.

— Няма чаго смяяцца, — сіплым голасам прамовіла я. З шыбы ніяк не прападаў твар з грымасай нагадваючай ухмылку. На шкле ў мой бок працягнуліся твары людзей, што стаялі ў чарзе.

— Чаго глядзіце? Не бачылі, каб камусыці не дали таго чаго хоча, а грошы прапалі? — мой голас мацнеў у сваёй хрыпучасці. Усе твары на шыбе бліснулі бялкамі, стрэлілі вясёлкамі радужных абалонак вачэй. Я не вытрымала і адварнулася да людзей, што стаялі за мной.

Яны мяне не бачылі і не чулі. Мёртва соваліся

з нагі на нагу, пакашлівалі, сморкаліся ў папяровыя хустачкі, піхалі ў рукі аптэкарак доўгія рэцэпты ды грошы, бралі з іх фольгавыя торбачкі з лякарствам. А аптэчніца ў белым халаце ды шпітальных тапцях, нізенькая, з ніклым сівым хвосцікам перашчыкнутым жоўтай рэцэптурнай гумкай глядзела на мяне са спакойным да-корам у шэрых вачах.

— Не пі таблетак на добры сон. Ты ўжо саснілася ў чымсь добрым сне. Таблетка табе не паможа.

— Дайце мне штосьці на любы сон. Можа быць і жахлівы, і тужлівы, абы толькі заснуць!

— Даўк ідзі са мной. Напіся са старой аптэчніцай маіх кропляў.

— Не пайду. Ведаем такіх, хто вашы кроплі піў.

Не, пайду ўсюды, куды мяне яна павядзе! Усё вып’ю. Абы толькі не медычны спірцік ад акушэркі Файны Фёдарайны! Абы!..

Пайшлі мы з аптэчніцай разам у кавярню, што побач начное аптэкі. Падселіся да століка, дзе сядзеў пан Юры з драматычнага тэатра і яго сяброўка Бася. Пан Юры мацаўся ніжэй плячэй — сёння ў поўдзень залез быў пад свой „Фіат”, каб паладзіць яго спадсподу, і не справіўся з тэхнікай.

— Скажы яму, Юрыно гэнаму, што натрэш яму тое смешнае месца, — запрапанавала аптэчніца, наліўшы ў маю шклянку з грэйпфрутавым со-кам сваіх аздараўляльных кропель.

— Ну, скажу! — павесялела я, каўтануўшы лякарства.

— Ты зноў сама з сабою размаўляеш! — сяброўка Юрыя Барбара М., здаецца, і не вельмі здзівілася. — Усе ў кавярні кажуць, што не спіш ужо трэцюю ноч.

— Даўва, што хочацца паразмаўляць са спагад-

лівым чалавекам?.. — уключылася аптэчніца ды шчодра накапала ў шклянку Барбары.

— Пэўна, што не дзіва. Ды не ліце ёй у віно гэтых кропель, бо будзе так, як з... — я аж укусілася ў язык. — Я ўжо ведаю, хто такі спагадлівы быў у выпадку аднаго нашага сябра! Капалі, капалі, ды дакапалі! Мы вас, спадарыня аптэчніца, ведаем! Толькі Адам Глобус можа з вамі справіцца.

— Ці-іха! — замахала далоняй у латэксовай пальчатцы аптэчніца. — Не выказвай пры мне імя гэтага паганага зрадніка! Прапануй масаж гэтаму тэатралу.

Я запрапанавала. Юры не быў супраць. Не тое, што ягоная сяброўка Барбара М. І зноў я стала скандалісткай, вядомай на заходнім пасажы цэнтра ваяводскага паддяшскага горада. Гэта там, дзе кнігарня, антыкварыят, славутая кавярня ды аптэка, у якой жыве аптэчніца з цудадзейнымі кроплямі на добры сон.

Базыль Бізун і музы

У саракагоддзе Базыля Бізуна не здрадзілі яму адно жанчыны. Кожная з іх мела надзею, што яна — тая, што яго выратуе для айчыннай літаратуры. Бо Базыль Бізун быў выдатны празаік. Быў, быў ім нейкі час, ды перастаў быць. Бо які празаік не друкуюцца. Тады ж, пасля сарака, як жа друкавацца хочацца, напрыклад, у „Маладосці”, як кажуць тыя сярэднягага пакалення, якія там публікуюцца найбольш. Ну, не друкаваўся. Хто яго не ведаў, мог сказаць: замоўк, набірае моцы. А не друкуюць? Таму, што ён вышэй таго. Што тыя ганаары-грашакі за „кароткія апавяданні”, калі ён стварае раман? Ён, раман той, зварухне фундаманты айчыннай літаратуры. Раструшчыць струхлелыя сцэны, уздыманыя сярэднімі сярэдненеўрапейскімі паразаікамі, якім заўжды здавалася, што ствараюць высокамастацкія творы, аб чым упэўнівалі іх крытыкі, якія пісалі яшчэ горш ад іх або ўвогуле не ўмелі пісаць, таму і сталі крытыкамі. Свядомасць тупіка меў і сам Базыль Бі-

зун, і стан безвыходнасці паглыбляўся ў яго душы і маёнтку, адымаў ахвоту тримаць у пальцах самапіску ці стукаць у клавішы друкавальнай машынкі. Нават у ціхую, падатную клавіятуру камп'ютара не хацелася біць пальцамі, бо сэнсу гэта не мела ніякага. І ён, сын заранкі і месячнага сяйва, якому здарылася напісаць пару класных, хрэстаматыйных апавяданняў, запіў. Бо гарэлка не такая дарагая, каб на яе не хапіла стомленай душки. А калі не хапіла, дык прыносіў буталь хтосьці, каму гонар было набрацца з легендарным Базылём, Які Парваўся на Месяц.

Што гэта было за „парванне”, ужо не памятаў да кладна ніхто, дык легенда набірала ўсё новых колераў. Найбольш зрабіў для яе ўздыму сам Базыль, які, калі абрыдла блазнаваць, удаў спачатку гоманевядома, пасля інтывінага сябра быццам бы хворага СНДам мастака Сержа Дабабунькі, потым скакаў з віядука на празднікі картэж презідэнтаў Усходняй Еўропы (паведаміўшы спачатку масмедиі). На грудзях накалоў сабе чырвонымі літарамі слова PREČ! З тым чэшскім „ч”, што вылучыла яго спасярод нават сяброў Народнай Рэспублікі. Пашкадаваў, калі застасаваліся да гэтага загаду гнаць яго вон службы парадку. Дык сыходзіў, сыходзіў, перапоўнены абалелым гонарам, аж урэшце засеў перад тэлевізарам у сваёй двухпакаёўцы ў цэнтры места, якое ўсё мела надзею на славутасць. А хто захацеў пабачыць ўсё жывую легенду, мог зайсці туды з бутэлечкай, паспавяданцца. Ды хоць і Базыль быццам бы адкрываў перад кожным сустрэчным душу, сам не ведаў, калі ён Той, Хто Парваўся На Месяц, калі Васька Нюрын, а калі Выдатны Празаік Базыль Бізун, Які Не Хоча Друкавацца ў (хай ён будзе малой літарай) антылюдскім друку. Бо там нават карэктарка мовы не ведае!

Дзень нараджэння рыхтаваў доўга. Увесь год. Калі прыйдуць, яшчэ жыве. Но, седзячы перад тэлікам, паглядаючы на каляровыя разапсельныя

абліччы папулярных людзей, гаўна вартых, усвядоміў сабе, што з люстэрка дзівіцца на яго чужы твар не таго Ваські, на якога ўваход на сцэну і першыя слова новага твора заходзіліся сэрцы старым і малым. Нават крытыкам, аблезлым неўдалотам, якія звыклі мсціцца на пісьменніках за свае творчыя агрэхі, адвалъваліся пашчэнкі. І што з тых паненак, якія за ім бегалі, на фінішы адны толькі пару недаробленых філалагінь, Зоська з другога пад'езда, якой заўсёды не стае на бутэльку і дзве-тры паэткі, нявартыя ўвагі, да таго ж бедныя як касцельныя мышкі, словам, больш голыя чым ён сам. А вершыкамі і кароткімі апявяданнямі страўніка ж не напоўніш. Нават выслушанага гарэлкай на лісточак. А трэба ж сваю хату зрабіць домам, прывесці яго ў парадак, нарадзіць дзіцё шлюбнае, па-божаму...

Найлепш будзе запрапанаваць сваю руку Музе Іванаўне. Заўтра, 31 кастрычніка, у яго дзень нараджэння, дык гэту справу трэба аформіць сёння. Каб на сваё свята абвясціць, што ён, Базыль Бізун, не горшы за Станіславіча, і жонку будзе мець у хаце, гаспадыню, якая будзе і натхняць, і карміць, і абараняць ад непатрэбшчыны. Матку дзецям, увасабленне Радзімы. Во, Муза Іванаўна — такая якраз падыдзе. Досьць рамантычная, але ж і працуе як вол, гарэлкай частуецца, але прытомнасці не траціць, і пачуццё гумару мае... Калі трэба, дык нахабаў розных разнясе па кутках, бо моцная гэтая гордая дачка земляроба і земляробкі. Ага, і мову ведае. Нават ноччу на роднай мове, у сне, размаўляе. Калі трэба, памылкі паправіць. „Калі памру, на помніку па мне ўсё правільна вырыюць!” — гэта найбольш уцешыла празаіка Базыля.

Гэтак і сталася. Убачыўшы пад вечар Музу Іванаўну на вуліцы Старавіленскай, бягучую з сеткамі поўнымі кніг і харчоў, бухнуў перад ёй на калені: „Толькі ты мяне ўратуеш! Аддаю табе маю руку!” Муза енкнула, пасля закрыла твар хустачкай. Захвалявалася, мабыць, моцна. „Добра, Ва-ся, заўтра паразмаўляем!” — пырснула з-за белае насоўкі і паперла па спрахах. Ну, не так уяўляў гэту векапомнную хвіліну Базыль Бізун, — ён жа дрыжкаў як той лістападаўскі лісточак на ветры, а яна: „Заўтра!” Напэўна, пабегла што нарыхта-ваць на дзень нараджэння — ніколі з пустымі рукамі не прыходзіць, наянсе ўсяго, каб накарміць ватагу згладнелых і сасмаглых элітных і менш пераборлівых творцаў. Там усё і развязацца. Бо чаму ж не мае згадзіцца — і яна вольная птушка, і шанавацьмуць адно аднаго... И прыемна ча- сам разам з Музай пасядзець, памаўчаць, а не з кожным памаўчыш удвое, асабліва з кабетай.

Жанчыны яго жыцця пачалі ісці ад рання. Першая была Зоська. Пацалавала Базыля халоднымі сінімі вуснамі, пахучымі спіртным напоем і пажадала шчасця. Пасля Базыль не вельмі памятаў, хто заходзіў. Нейкія каляровыя асобы сноўдаліся па пакоях і кухні, варылі, смажылі, зачапляліся клубамі адна аб адну, шаргаталі шаўковымі сукенкамі. Тыя сукенкі чамусьці ва ўяўленні Базыля не выклікалі больш асацыяцый чым асення лісты за чарнеющим акном. Крыху апрытомнену, павітаўся, як належыцца, калі прыйшла Мар'ема, родам з вёскі ягонага бацькі. Тата ўспомніўся, пасля партвейна, аратым, за паруючым конскім задам, а потым на Лыску вярхом, скуласты, увішны, дробны, і ягоныя цвёрдыя цёплыя далоні на бялявай галоўцы сына... Базыль пайшоў у лазеньку, адкрнуў кран з халоднай водой. Па поўнай

ванне паплылі свечкі, якія Мар'ема прывезла з Беластока.

— Запрашаю да нас! — адчыніла дзверы перад Музай Іванаўнай Рута Білецкая ў белым фартушку.

— Да вас? — у першую хвіліну Музе здалося, што памыліла дзверы. — Бачу, вы тут як дома?

— А як жа ж. Хачу паведаміць якраз вам, што толькі што славуты Базыль Бізун папрасіў маю руку, — ганарліва ўзялася пад бокі вядомая радыёжурналістка. — Я, праўда, пакуль яшчэ замужам за іншым, але нараджжу яму сына. Каб не загінуў славуты род Бізуноў.

Суд над чараўніцай

— А хто чалавеку ў мазгі загляне! — махае рукой баба Стэпа. — А тым больш п'янаму. Ад гарэлкі — адна дурасць. І не кажыце мне, што то хвароба. Хвароба — лёсу наканаванне, а гарэлку чорт выдумаў на гора чалавеку.

Значыцца, у той псіхбалльніцы нічога ў мазгах, у звілінах мазгавое субстанцыі, паводле бабы Стэпы, ніхто не знайдзе ні ў Ёзя, ні ў Грышту, ні ў Больця. Бо іх забралі дагледзець, што і як там у іхніх чэррапах завялося, што інквізітарамі парабіліся. А Сержык стаяў, кажа, толькі і глядзеў, як гарыць. Але той Сержык першы быў не стрымаў, пабег да турыстаў, што мелі сотавы тэлефон, каб пазванілі па скорую дапамогу, бо ўжо тая чортава чараўніца захлыналася ад полымя. І па паліцыю. Бо ж, было ні было, чалавек!

Самі судзіць надумалі, за тое, перш за ўсё, што не хацела з імі піць. Ну і на сена не хацела. А відна што за адна — ледзь не голая ходзіць па гэтым падворку, у хаце купленай ад сына старое Грыпты, ногі носіць пабрытыя... І між нагамі так-сама павыгольвае, павыскубвае... Чорная ад загару, як вішня-жучка. А прычоска такая, бы з лож-

ка два тыдні не вылазіла, адно чорнае струкоўе пазавівана. Мода такая. А кабеліску чорнага, што, пэўна, для міласці трymала, бо на нашага хлопца ні на аднаго і не глянула, то Ёзё з Грышутам першага пазбыліся. Звабілі на цяляціну ды павесілі. Адно хакнуў, заківаўся на ігрушы. Кот чорны, Кіт, яшчэ Грыпін, інштая справа, — не паквапіўся ні на малако, ні на ладны кавал паляндвіцы, ні на валяр'янку. Хадзіў за тою Патрыцыяй як прывязаны. Ну, ці ж не чараўніца — лазіць поначы, травы збірае, сушыць, і той чорны каціска... И птаства над ёю горбаю. Не якіясь галубкі, лагодныя, а галкі, вароны, вераб'і і чорт ведае што... Яшчэ каб што ім сыпала... А то ходзіць па полі, па лузэ, магнітафон на адным плячы, на другім пук травы... Падспеўвае, сноўдаецца бы п'яная, то прыляжа, то прысядзе, то вухам пры зямлі чагосьці слухае..

Ну, купіла Патрыцыя тую хату, але каб штосьці там аднавіла, каб сабе дачу... Ды дзе там у яе грошы якія могуць быць — без іх жа нічога не зробіш — ні гарадскога майстра не прывязеш, ні туэтшаму за работу не аддзячыш. Каб хоць пляшиш каю рускай. Плот валіцца — то сама крыху яго падперла. Хацеў Сержык памагчы, то галавою матанула — дзяканую, не трэба...

Бабы, па звычы, забягалі, бы да тое Грыпы, па лякарствы. Яны, бабы, то ў сябе ўслухаюцца — а дзе ломіць, а дзе хрыпіць, а дзе цягне... Робіць, робіць, аж упадзе, і пакуль да дохтара, то да Грыпы, бывала, бяжыць. Банкі, зелле, п'яўкі, замова. Таблеткі таксама Грыпа мела, аспірын, рываноль і з крыжыкам, ад галавы. И нейкія сінія капсулы, што прывёз сын з Варшавы, ды трымала іх толькі напаказ Грыпа, бо старыя былі, без моцы. И кніжку мела зжоўклую, без вокладак, абтрэпа-

ную, што і раз туды заглядала. Меркавалі кабеты, што, можа, якая чарадзейная была тая кніжыца, але замовы Грыпіны былі зразумелыя — гнала хваробу на сухі лес, на чорнае мора, на горы, дзе ні чалавек, ні звер не ходзяць, каб тая нядуга нікому іншаму не пашкодзіла, ды ўспамінала прытым і Багародзіцу, і ўсіх святых. Па-хрысціянску, значыцца, усё было ў Грыпы. А ўмярла была яна цяжка, адыходзіла з гэтага светуз з крыкам у начную завіруху...

Кнігі тае, як праверый Грышута, калі падпільнаваў, што Патрыцыя пойдзе ў лес, нідзе не было. На гэты раз Кіт з ёю не палез, сачыў за Грышутам жоўтым непарушным вокам, калі той соўграў свае доўгія рукі то ў пасцель, то ў рыпучыя шафы. І нічога новага не было ў Грыпінай хаце. Сохлі зёлкі пад бэлькамі, запаўняючы спальню і кухню спакойным сваім духам, гудзелі мухі, вецер выдуваў фіранку ў акне. Раптам каціска, фукнуўшы і ўздыбіўшыся, дзыгануў у тыя расчыненныя шыбы, праляцеў Грышуту над галавою бы чорная страла. Той аж прысеў і з віскам выбег за дзвёры. Папёр над рэчку, дзе ў лазняку хлопцы адвінчвалі новую бутэльку.

Рашэнне, за пляшкай, прыйшло хутка. Даць разе яшчэ адзін шанц. Што, казычуць мухі ў носе? Велька пані з Варшавы прыехала? Чараўніца, чарнуха нямытая, бач яе, гідзіцца з нашымі хлопцамі выпіць! Бы не бачыць, што табуном за ёю ходзяць! А то нашто попу выпінае, бессаромніца?..

— Такой то чорта мала! — рагатнуў Больцё і махнуў бутэлькай. — О, на яе такога трэба мець!

— Калі не ўдасца, прыменім. Мо лепшая будзе паўтарачка? — пакапаўся ў траве Ёзё і ў яго руках бліснуў прадаўгаваты буталь з-пад віна мар-

кі „Віно”...

Поўныя святога абурэння падаліся следам за чараўніцай, што пад вечар вярталася з ахапкамі зеляніны. Распалілі на падворачку касцёр. Начаплі на палачкі „звычайнью”, бо ж пры даме піць без закусі нельга. Сталі клікаць гаспадыню. Працівілася, дык вывалаклі сілай.

Не спраўдзіліся мужыкі. Гарэлка сваё робіць — спачатку распальвае, пасля спальвае... Узяліся за пляшкі...

Звязалі паяском закрываўленыя ногі ахвяры. Хату падпальваў, счыркаўшы з паўпушачкі запалак, Больцё. Так разгарэўся падзеяй, што не чуў, як вішчыць, уздыбіўшыся, каціска, скача яму на спіну і дзёргае нагамі, ратуе гаспадыню. Ляснуў Больцё чортавае насенне вобзем, сам азвярэлы ад болю, і зароў...

Сержыку стала страшна. Пабег без аглядкі ў бок палатачанага поля, дзе нешматлікія цярплівыя турысты стараліся неяк правесці непагоднае лета. Сотовы тэлефон аднаго з іх, дасягненне XX стагоддзя, уратавала чараўніцу ад звычайнага калісь канца.

— Што ў мазгах у мужыкоў? — абагульняе ба-ба Стэпа. — Боязь перад бабамі.

Чобаты

Манька села на канапку. Як заўсёды, увалілася цяжка, панура, не азваўшыся ні словам на прывітанне. Расшпіліла зашмальцаваную балонневую куртку. Рукі склада на бурую спадніцу. Ногі ў грубых панчохах ды гумовых чорных чобатах выпрастала перад сабою, на памаляванай светла-карычневай фарбай непадмеценай падлозе. Канапка пад вузкім акном кухні Піліпчае, накрытая цыратай, аж застагнала пад грувасткім, буйным Маньчыным целам. Манька заходзіла да Піліпчае, управіўшыся, так як да іншых жывых вяскоўцаў, сядала моўчкі, пра нішто не пыталася, нічога не прасіла. Чакала.

— Ты што, Манько, ужэ ўправіласа? — запыталася Піліпча. — Ціпэр то паробіш зранку, ледзь рукі адмыеш, і зноў браццэ трэбо. Зіма ідзе.

— Жывы чалавек, то і рабіць трэбо, — памаўчайшы, грудным голасам прамовіла Манька.

— Будзеш калоць?

— А што калоць, як у склепі купіць можно. Ровером пад'ехаць у гміну, ні так далеко.

— Або і ў аўязном склепі, толькі нівэдомо, што там прывазут. Намашают у тые каўбасы ўселякага гаўна, а ты — еш. То ж лепш свае ўкарміці. А то і Юлік прыедзе, кумпачок укіну, — бразгатала гаршкамі худзенькая, прыгорбленая

Піліпча. — О, зупу вару. Грахоўку. Кавалок ван-дзонкі, і як смакуе.

— Каб то меў хто каму варыці! — басавіта пра-бурчала Манька.

— Бач, і мой памэр. Прыйшла пара.

— Добры чалавек быў.

— Добры, добры! — Піліпчай з-пад руکі звалі-лася покрыўка, пагрукатала па падлозе. — І для мане добры, і для цібэ добры! Ой, добры! Крый яго Божа!

— А калі гэто было!

— Што — калі! Усім вам Піліп то пэчы ставіў, то дахі крыў, то гараў. Добрэ гараў. О-то-то, лепш, чым на сваём.

Піліпча задыхалася. Бразнула апалонікам. З-пад хусткі выбіліся сівяя валасы.

— А што? Можэ, не?

— То ж гэтэ будзе... гэтэ самэ... Самые ж над ма-гілаю стаймо! — Манька выцерла нос рукавом. — Піліп, твой чалавек... добры быў.

— Добры! Усім вам у дупу ўлазіў, бы ў хаці ні давалі!

Піліпча выцерла рукі, падышла да кута, стала чагось шукаць за іконкай.

Манька сваім звыклым рухам сарвалася з ка-напкі, не згінаючы кален. Мужчынскія чобаты, заляпаныя граззю, зашаграталі па падлозе.

Гэтыя чобаты Маньцы даў быў Піліп.

Быковіч

Выбегла на дарогу рудая худая сучачка, кінулася пад колы ровара Касться. Кастьсь ехаў з грыбоў — на рулі боўталася пластмасавае вядззерка, завязанае зверху хусткай. Сёлета абраўдзілі лісічкі. Кастьсь, саракагадовы кавалер, ведаў грыбныя месцы каля хутара Кацярыны. Бабулю тую добра ведаў — вучыўся з яе наймалодшым сынам у пачатковай школе. Усе старэйшыя дзеци Кацярыны Масол ужо даўно разбегліся па свеце, дажывала з Юркам, але, вось, памёр той нядаўна раптам. Ад рускай гарэлкі. Дык сядзела сама ў хаце, даглядала агодродчык і глядзела розныя „мыльныя оперы” ды амерыканскія „сукцэсы”, час ад часу заглядала на суседскі хутар, дзе жыла Марыся, уцёкшы ад паганага мужа, да свае маці, каб спакойна жыць ды выхоўваць дзяцей. Марыся, якая штодзень ездзіла ў мястэчка на працу, і лістаноша былі амаль адзіннымі невіртуальнымі істотамі, якіх бачыла Кацярына найчасцей.

Кастьсь прытармазіў з піскам колаў. Можа, штосыці са старой здарылася, Жабка паведамляе пра бяду, кліча на дапамогу? Злез хлопец з ровара, паставіў яго пад пахілым плотам, зняў дрот з брамкі і з неспакоем паствукаў у напаўрасчыненныя дзвёры. Бабуля, дзякую Богу, не была нядужая, сядзела на канапе ды глядзела фільм. А на стале красаваліся нарэзаныя на талерцы вяндліны ды параваў вялікі імбрык з гарбатай.

— Само села перакусіць. О, як добра — гостъ у дом! — падхапілася з канапы Кацярына і расставіла гасцінна свае пульхныя руکі. — Сядай, хлопча. Як там у цябе справы маюцца? Можа, кі-

лішачак?.. Бачу, празяб на тых грыбах... Цяжка вам, хлопцы, жывеца. Мы хоць тую амэрытуру маем, можна сабе на штосьці дазволіць. Нарабіліся за ўсё жыццё панству...

— Праўда, цяжка, — ахвотна пацвердзіў Кастусь.
— І так цяжка аднаму... Управішся, і лупішся на тэлік. Да таго жывое бабы не ўбачыш у вёсцы.

— А я жывая! — засмяялася белымі зубамі Кацярына. — І каб ты ведаў, як цяжка. Мой Толік ужо як дваццаць год памёршы... Калі б дзе які ўдавец... Ды мы ўсе, бабы, іх паперажывалі. От, старасць... А чалавек жа жывы.

— Ды якая старасць, цётко Кацю! Вы ж такая гладкая, румянай!

У гэты раз Кастусь выйшаў ад Кацярыны позняй ноччу. Не ўключачаў дынама, каб пасвяціць на дарогу, дык ледзь не стукнуўся з Марысіяй, што перла ад станцыі на свой хутар. І стаў госцем частым. Але каб ніхто не бачыў. Бо што за справы можа мець кавалер да старое цёткі? Колькі можна раз секчы ёй дровы? А Кацярына расквітнела. Урэшце адчула, што гэта значыць быць закаханай. Вярнуліся яе маладыя дні, можа, болей — ночы.

Аднойчы пад ранак мчаўся Кастусь дадому. З лясное дарогі выехаў на асфальтавую шашу. А там насупраць, ледзь не лежачы на рулі — Марысычын былы муж, Паўлюк.

— О, то цяпер я ведаю, да каго ты, Косцік, ездіш! Да мае Марыські!! Заб'ю, заразу! Маю доказ! І цябе развалю, і яна ў магілу палезе!

І ўрэзаўся сваім веласіпедам Паўлюк у Кастусёвы ровар. А той і пакаціўся. Не ўстаў.

Стайць цяпер на абочыне шашы, дзе загінуў закаханы малады веласіпедыст, крыжык аздоблены вышываным ручнічком, і лямпачкі пад ім не гаснуць.

Ганавічнікі

Па-падлесам, сярод палетак, засеяных тым-сім альбо і зарастаючых буяочым лабузіннем ды лясным самасеем, стаіць хата трох Ганавічнікаў. Коля, Косцік і Крысцё Назарэзікі — кавалеры, нестарыя. Жыць мусова, так сказаць, як набяжыць. Пакуль жылі маці Маня ды дзед Ваня, неяк жылося, пакуль не пераелі геркаўскія рэнты. Малодшыя крыху чыпелі ў Гайнаўцы, рабілі, пасля падтрымліваў быў іх і Курань сваім славутым „супам”. За абаронцаў простага люду хлопцы, як і ўсе ў вёсцы, паставалі б муром.

— Шкада, што памерлі, а то і сёння мы аддалі б на іх галасы! — кажа Косця і пацягвае праста з рыльца бутэлкі вішнёўку, адзін буталь ледзь за шэсць злотых. Вішнёўка „скляповая”, ведаеш, што п'еш, не тое, што рускі разбаўлены спірт ці „Раяль”. Ад такога дык толькі што гебнулі два маладыя суседзі. Напіліся ў кампаніі, заснулі дый не паўставалі. Нават іх і не памылі перад пахаваннем, бо не было як; паразгіналі акалеўшых нябожчыкаў, пашукалі чыстых якіх ануч у шафах, і нацягнулі на транты нейкія летнікі ці не па дзеду, запакавалі ў труны аплачаныя гміннай сацыяльнай апекай, і адправілі на стары могільнік за вёскай, дзе ў свежых магілах пакояцца штораз маладзейшыя жыхары навакольных вёсак. О не, Коля, Косцікі ды Крысцё да такога не давяліся. У пароўнанні з хатай Паўлушкиных дык іхняя сядзіба маецца як варшаўскі гатэль „Марыёт” да гміннай абырганай забягалаўкі. Праўда, начуе ў іх народ, але за сваё ўсе п’юць. І спаць валяцца не на падлогу, а на тапчаны, канапы, ложкі, у пасцель, як людзі.

Праўда, напалохаліся тады, пасля скону Паўлушкиных хлопцаў, Ганавічнікі, нават не пайшлі развітацца, не то што каб у царкву ды правесці на могільнік. Першы раз, бо хлопцы радзінныя, свойскія — і ніякага вяселля не пратусцяць, і хрысцін, і мярлін. Спачуваюць, цешацца. Чалавек жа жывы, сярод людзей жыве.

Прыйшоў быў лось на падворак Ганавічнікаў. Ка-
лісьці, у лютыя зімы, жывёлы шмат наведвалася на
падворкі, пад адрыны ды стагі, каб пакарміцца. Ця-
пер тыя зімы як не зімы. Чаго ласю было завітваць
на падворак галодных гаспадароў? Можа, звабіла
яго мычанне апошняй каровы ў напаўразваленай
аборы? Зацяўкалі трыв сабакі, накінуліся на звяра,
загналі яго паміж шопкі. Схапіў Крысцё сякеру,
Косцік нейкі лом... Загналі лася ў недапалены са-
док, запутаўся паміж галінамі старых яблынь. Мелі
хлопцы мяса шмат, сабакі касцей. Скуру звалілі
ў нужнік. Мусілі да ветру хадзіць за стадолу, бо тая
акалелая ласёва скура тырчала з ямы над седала.
Пакуль мароз трymаў, дык стаяла там дыба, не пса-
валася. А пасля і дастаць яе цяжка было, як пацяп-
лела. І калі сталі стражнікі па вёсцы шукаць рыба-
лоўных сетак, нарваліся на той смярдзючы срач
з хмарай мух. Пашкукалі ў Ганавічнікаў больш да-
кладна — а тут у іх на гарышчы наступнае: абрэ-
зы, пісталеты, стрэльбы-двустволкі, набор спец-
назаўскіх нажоў... Калекцыянеры! — казалі. Нідзе
таго ўсяго не ўжывалі. Мужчынская справа збіраць
ружко. Займаліся гэтым пушчанскія людзі здавён
і заўсёды. Віну на сябе ўзяў найстарэйшы, Коля.

— То хоць у цяпле пажыве, — каменціруе Крыс-
цё. — Добра накормяць. Тэлевізар е, камп'ютар. Ча-
лавек у турме развіваецца. Адно толькі, што няма
як напіцца. То хоць будзе мець дарэмны „адвык”.
А што бабаў няма... А што, тут можа іх маем?..

Ярына

За сцымнелай шыбай марасіць дожд়. Шыбы былі памытая ўчора. Так як і жалюзі, падлога ў кухні і ў калідоры, белыя дзверы ў кватэру. Часу было шмат, і Манік, каб не зацямняць галавы нахабнымі ды бессэнсоўнымі думкамі, зноў быў узяўся за прыбіранне кватэры. Хата была пустая ад паўгода. Толькі новая мэбля, камп'ютар, книгі, сам Манік ды кот Мустафа Вусаты. Усё, што навейвала ўспаміны з жыцця тут Ярыны, Манік выкінуў. Хутчэй, каб потым не шкадаваць. Адзенне спакаваўу фольгавыя торбы і ўсунуў у кантэйнер на ўжываную вонратку для бедных, книгі зваліў на тачкі дзядзькі Яся, які збірае макулатуру па блёках. Паперын розных было шмат — Ярыніны нататкі, запіскі, старыя календары — дзяўчына сабралася была з усім гэтym, што мела з сабою, у Манікаву хату; няшмат гэтага ўсяго было, а амаль усё насыла ў сваёй ёмістай торбе. А цяпер не носіць. Не ведае Манік, дзе цяпер Ярына. Раптам знікла.

На падлозе тады засталіся чырвоныя краплі.

Манік згарнуў са стала чарэп'е. Толькі тут ад учора не прыбраў. Манія прыбірання засталася яму ад смерці бабы Марысі. Плямкі не пакіне, звочыць кожную пылінку. Нават лісце кветак працірае, глянцуе. І рукі мые раз-пораз. Нейкі дзіўны тлушч усё склейвае яму пальцы. І пахнуць яны валасамі Ярыны. Ні то мацярдушкай, ні рамонкам. Успацелым жаночым целам. Хоць Ярына пазбаўлялася свайго натуральнага паху, як магла. А, можа, і паху сябра. Адно ў іх было супольнае — прага празмернай чысціні. Калі б можна было, нават і не елі б, бо трэба хадзіць у туалет.

Найчысцейшая гарэлка. Спірт. Манік працірае пальцы ваткай умакнутай у горла распячтанай бутэлькі з „Ледзянай гарэлкай”. Кот моршчыца на канапе. Мустафа Вусаты не любіць, калі Манік п'е гарэлку. Калі многа п'е, забывае памяняць яму пясок. Мустафа Вусаты таксама любіць чысціню і парадак. І каб міска поўная была. Калі была Ярына, жылося і кату, і гаспадару лепш. Міска была заўсёды поўная, і таго, што кату смакавала — печанай свіной пячонкі, смажанай рыбы, паляндвіцы. Але Ярыны няма. Кот пастараўся забыцца, чым пахне яе цела. Як смакуе Ярыніна кроў на падлозе. На ўспамін хаваецца ў канапу. А там ляжыць яе блузачка, кот сам яе прыхаваў. Тады Манік матлашыў яе адзенне, упіхваў у фольгавую кулькі, каб як найхутчэй вынесці на вуліцу. Мустафа выцягнуў шматку, хутка ўскокнуў у дзірку ў нераскладзенай канапе і засунуў блузачку, прапахлую Ярыніным целам, за падушку. Цяпер, калі яе няма, а Манік машынальна ходзіць з аднаго пакоя ў другі, кот улазіць у свой таемны сховішча аддаеца прыемнасці кантакту з небылой. І топча-перабірае шматку, быццам церабіў забыты матчын жывот.

Манік кранае тэлефонны аппарат. Падымае трубку. Чуваць гудкі, хоць абанемент неаплачаны. Ужо даўно павінна гучаць з трубкі, калі хтосьці хоча сюды пазваніць, што доступ да таго абанента немагчымы. Альбо і ўвогуле павінен аппарат маўчаць.

— Няма такога нумара! — Манік раптам рагоча ў трубку і кідае яе на стол.

— Як няма? — чуе сілаваты ад цыгарэт Ярынін голас.

— А ты скуль узялася? Ты ж памерла! Не, не памерла! Ты мне ўсё на злосць робіш! Я хачу, каб ты памерла!

Тэлефон маўчыць. Нават тых гудкоў не чуваць. А чаму ж ён павінен працаўца? Ярына ж сама насіла паперуў Тэлекамунікацыю, бо Манік збаяўся. Не любіць ён кантораў, бюро, чыноўнікаў. Усе справы афармлялі калісьці мама альбо бабуля. Вядома, пры яго прафесіі, калі кожны дзень мусіць кантактавацца з чужымі людзьмі, кожная хвіліна гэта пакута. Каб не балела, трэба злавацца. Ненавідзіць гэтых дурняў за пісьмовымі сталамі ў канторах, установах, міністэрствах. Пасля дзвюх гадзін напружанай нянявісці Манік мусіць напіцца. Тады лягчэе, адпускае. А дома была Ярына. Вялікая, абсыпаная нататкамі, да якой што і раз званіў телефон і кудысьці пасля званкоў было ёй спешна. Каб хоць займалася сваімі справамі! З торбай, з якой высыпаліся ейныя запіскі, самапіскі, аддрукованыя электронныя лісты на розных мовах, таблеткі... Нават Мустафа Вусаты прабаваў зрабіць нейкі парадак з Ярыніным балаганам, разграбаў, заграбаючы яе скарбы назад у перакуленую торбу. А, бывала, Ярына была акуратная, і кідалася на парадкаванне Манікавай кватэры і сваіх пажыткаў. Асабліва тады, калі сябра хварэў. А здаралася яму гэта штораз часцей — раптоўная высокая гарачка, востры кашаль, боль у грудзях. Гэтак памерла баба Маня. І бацька. І мама. Усё ад цыгарэт. А, пэўна, гэта генетычная справа. Ужо прадзеды хварэлі сухотамі, цэлы род хваравекі, хоць некаторыя і да сотні дацягвалі... Манік пэрхаў у сваім пакоі, згорблены над камп'ютарам, а Ярына заходзілася ад кашлю ў сваім, ламатала па клавіятуры свайго партатыўнага. З-пад зачыненых дзвярэй да абодвух пакояў снаваўся сівы дым. Гнеўны Мустафа лез у канапу.

Два пошнія тыдні было добра. Цішыня ў хаце.

Маніку сніліся толькі добрыя сны, якія памятаў. У той раз Манік не ўставаў з ложка. Разам з кашлем з-за зубоў вырвалася крывавая макрота. Мустафа лёг на яго грудзі, выганяць хваробу. Ярына вярнулася з камандзіроўкі ўвечары. Кінула торбу на ложак. У яе вачах білася трывога — яе сны не былі добрыя і светлыя. Памыла рукі, кінулася ў кухню рыхтаваць абед.

— Каҳаны, ты, бачу, ад ранку нічога не еў?

Абое стараліся не ўжываць слоў пра пачуці. Гэта было б смешна.

Дзяўчына кінула на патэльню марожаную рыбую. Мустафа цёрся каля яе ног.

— Што ты робіш у маёй хаце?! — Манік у кашулі і штоніках, палаючы ад гарачкі, трymаў у руцэ кухонны нож. — Выкіну гэтую рыбую праз акно разам з патэльняй, а цябе заб'ю! Буду біць у шыю, у грудзі, у голаў! Выкіну цела за акно, і сам выскочу! Каб ты ведала, як я ненавіджу тваю цялеснасць!

Манік не памятае, што здарылася потым. На падлозе чырванела засохлая кроў. Доўга давялося яе чысціць. Раніцай не было ні Ярыны, ні яе торбы, ні яе партатыўнага камп'ютара. З хаты, праўда, можна было ўсё вынесці — дзвёры былі насцеж адчынены. Раніцай разбудзіла яго суседка, пані Гражка: на парозе кватэры стаяў страшны Мустафа.

Ярыны нідзе няма. Можа, яна з таго боку, дзе баба Маня, мама, бацька, дзед Вечаслаў? Прыходзяць яны ў сне разам да Маніка, сядаюць на канапе. Бабуля топчацца па кухні, хоча змяняць шпалеры. А Ярына ў гэтым сне ідзе за бабуляй у кухню, смажыць смярдзючую рыбую, каб накарміць свайго найлепшага сябра.

Дзед і баба

Прыехаў Пракоп з вёскі да дачкі. Дачок у яго чатыры, тры замужам, і сын на вёсцы, кавалер. Беластоцкая дачка патрымала яго два дні, але што старому рабіць — увесь час хата пустая, унукі ў школе, дачка на працы... Зараз і цямнее... Рашыў Пракоп знайсці занятак. Перш за ўсё знайсці ўпілую кабету, бо ж халады ідуць. Першую падчапіў пад крамай саракагадовую выкладчыцу матэматыкі. Нічога, што ён сам з 1935, але выгляд у яго някепскі яшчэ, чупрына, хоць сівая, усё ж буйная, на амаль што юнацкім, румянным твары ледзь прыкметніш змаршчыну. А калі цемнавата, дык увогуле ён маладжавы, стройны дзядзька...

Ніяк Пракопава жавасць не спадабалася высокай вучонай маладзіцы. Але завяла яго ў госці да сваёй знаёмай — удавы. Бо ж не адчапіўся б. Паглядзеў Пракоп на Тарэску, Тарэска на Пракопа, і спадабаліся адно аднаму. І слоў не трэба было многа. Пайшоў Пракоп да дачкі, спакаваў чамадан, ключ паклаў пад дзвярыма пад анучку і без слова пайшоў да новапазнанай удавы. Жыць.

Што вы кажаце, няма някіх жарсцяў у старэйших?! А колькі вам гадоў самім будзе? Кожны хоча кахаць, любіць, не быць адным як палец. А кроў — не вада, пакуль плыве ў венах, яна, бы-

ло ні было, мае тэмпературу не меншую чым 37 градусаў. Нават у тых, пра каго гавораць, што ў яго „гарачая кроў” — яна не цяплей гэтых градусаў, хіба што ён хворы. А хто закаханы здаровы? Тады ў арганізме праходзяць такія працэсы, хімічныя і фізічныя, на якіх знаюцца фізіёлагі і іншыя хімікі-фізікі, а чытач не мусіць, а тым больш я не буду тлумачыць, што рабілася ў сэрцы Тарэсы і Пракопа, якім Бог даў сустрэцца. Бо хто ж іншы тузае за ніткі лёсу, хіба ж не нейкія міфічныя паркі? Ды каму там з нас да спраў суседзяў? Хай кожны робіць, што заўгодна, за сваімі сценамі. Не, чытач хоча ведаць, што робіцца. Вядома, калі цікава і варт па чытаць. А калі цікава? Кажуць, труп ажыўляе газету.

Ды не, не так адразу! Чаго вы хочаце, займайцеся сваімі плёткамі! Няма чаго смяяцца са старых, што ходзяць за ручку па раёне, бы якія закаханыя малалеткі. І няма чаго чакаць сенсацый! Справу адбрылі Пракопавы дзеці — мае бацька і дзед занятаў, не ходзіць зачаста ў госці. Пенсіі старых, калі браць іх дзве, дазваляюць нават штосьці адкласці ўнукам. І на лякарствы, здаецца, хапае, тым больш, што быццам бы паздара-велі старыя. Але не вельмі спадабалася тое, што ў маці кавалер, да таго „рускі”, Тэрэсіным дочкам. „Хто то бачыў, на старасць жыць у граху?” — кричала Яўлалія, старэйшая дачка Тэрэсы, а яшчэ больш узлавалася, калі маці сказала, што, каб не жыць у гэтым граху, дык возьмуць шлюб. Хата ж яшчэ не апісана на ўнука. А тут яшчэ і новы нарадзіўся... Баба сваё аджыла, дык павінна думаць толькі аб тым, што пакінуць па сабе, бо ж не забярэш усяго ў магілу. Што, бабульцы яшчэ жыць хочацца? Цыфу!

Сталі рыхтаваць хрэсьбіны малога. Пайшла ба-

буля ў адведкі, Яўлалія патлумачыла ёй дакладна: будзеш са старым — не прыходзь. Маркотная Тэрэса сядзела ў хаце, не азывался да каханага Пракопа. А Пракоп пайшоў у краму „Сполэм” па вуліцы Вясёлай, накупіў гарэлкі.

— Ну, калі не трэба, дык хрысціны зробім самі.

Пракоп піў, піў, аж зрабілася яму блага. Даўно не піў столькі, тым больш, бо ж Тэрэса адразу зазначыла, што не любіць, каб мужык у чарку зачаста заглядваў.

— Ты хоць зрабіла б закуску!

— Сам вазьмі, п'янюга!

Пракоп пайшоў да халадзільніка, дастаў кумпяк, гуркі. Ледзь данёс на стол. Тэрэса глядзела на яго нейкімі чужымі вачымі.

— Пі, пі! Цяпер бачу, які ты! Хаваўся столькі часу! От знайшла сабе каханка! Праз цябе ўнука не маю! Сям'я ад мяне адраклася! Каб хоць мужам быў!..

— Калі б ты была мая жонка, то прынесла б вастрэйшы нож, нарэзала б, накарміла чалавека...

— А за што яго карміць! Якая з яго карысць? Калі б малады быў! — Тэрэса наліла шклянку гарэлкі і выпіла са слязамі ў вачах.

— О-то-то! Знайшлі маладзіцу! Старая торба! Выйдзеш на вуліцу — маладых не перабярэш! А то ўклякнуўся ў рашапэту! Адно доіш мяне з пенсіі!!!

Тэрэса схапіла нож. Трапіў ён паміж рэбры каханага Пракопа.

Карціны Кацярыны

Разам з Кацярынай Даміцэля рашыла напісаць раман-раку ці то раку-інтэр'ю. Усё праз Прафесара і Янайна, які яго цягнуў за доўгі вучоны язык і вывалакаў з тхлані прафесарскай існасці праўды, крыйдныя для існасці Кацярынай ды Даміцэлінай, дарэчы, кожнай ад сябе адрознай. Ды праўда ёсць праўда, асабліва калі яе трэба выбіваць сякеркай. Прафесар верыць у друкаванае, і каб яго на старасць, разам з іншымі мужыкамі, выпрастасць (хоць, кажуць, такіх пакрыўленых і магіла роўнымі не зробіць!), дзяўчатаў ўздумалі выказацца ў форме пісьмовай. Каб увесы свет пачуў бабскую, ды барані Бог, традыцыйна эманспанцкую, думку.

Кацярына была мастачка ўробленая ў школе па пахі. Да таго ў электрычным тэхнікуме. Уробленая ды ўтробленая, але ўсё ж расквітала пад паглядамі масляных прыжмураных або нахабна вылупленых вачыскаў прышчата-валасатых туганогіх прыдуркаў, перакусваючых пад уплывам захаплення панай настаўніцай ізаляваныя пластмасамі кабелі, ажно сыпаліся ім папсаваныя карыесам зубы. Кавалераў ні на каліва не цікавілі ні колер, ні стыль, ні перспектыва, хіба што

перспектывы Кацярыніных ножак, калі, вось, такому легчы на падлогу, распластайшыся, і ўбачыць адтуль усю існасць пані прафесаркі. Або каб тая столь была з чыстага шкла — мутнелі вачыскі на вугорных плоскасцях тупых твараў. Гэта думка таксама, здаецца, не пакідала і Кацярыну, хоць вербалына пагарджала цялеснасцю нядошлых тэхнікаў, якіх і так якое жыццё чакае: шлях на зялёную траўку адразу пасля апошняга школьнага званка. Але, усё ж, людзі яны, на падабенства Божае, маса хоць важка-цялесная, нейкія ж душы маюць, і для тых душ чалавечых трymаюць у школах настаўнікаў. Прычасціць жа гэту масу трэба культурнай стравай. І звадзіць у тэатр, у кіно, карціну, кнігу паказаць асталопам. Ды хто тут, хоць бы ў гэтай школе, тою кнігаю цікавіцца? Вучыцелі? Тыя „гуманітары” ды „сціслыя”, а мо сам пан дырэктар? Га, Кацярына, як культурны педагог, вучаны ў беластоцкім універсітэце з варшаўскімі традыцыямі, у поўні свядомасці — ніхто ў эпоху карцінак не мае ахвоты смакаваць ні высокай культуры, ні бачыць не хоча ейных карцін, да якіх між іншым прычасціць хocha мастачка той абсолютны ды паўсюдны плебес, незалежна ад ягонае адукацыі ды прыроднага культурнага ўзроўню. Хто ацэніць у эпоху графіці яе графікі, якія шчодра қрэмзае Кацярыніна рука па белых, гладкіх штыўных лістах. Белыя плоскасці картак, як белыя лілеі — яны цнатліва-нявінныя, і такімі застануцца, набраўшы рысаў ці колеру, калі да іх дакранецца рука Мастака.

З пальцаў Кацярыны, з алоўка, пастэля, вугліны, пяра і завостранай палачкі, якія былі б працяг яе кожнага доўгага цёмна-вішнёвага пазногця, высоўваліся то лагодна-звілістыя, то рэзкія

рысы, лініі, джалы і плямкі, цягучыя як сліна, то салоныя як сляза, то салодка-даўкія. З партрэтаў на як чымсьці збянтэжанага і нехаця ўзбуджана-га гледача спазіралі бы тыгровыя, бы драпежна-павуковыя ўскалмачаныя істоты з тварамі ад-крытымі на тутгія павевы невідочнага ветру, які, здаецца, узлятаў да вуснаў таго, хто бачыць кар-ціну ў гэты момант, ад палымяных вуснаў ма-стачкі. То рух паветра, здавалася, аж моршчыў лі-лейна-белыя плоскасці цвёрдых кардонаў, узды-маў іх на сцяне ці ў антырамах, бы кашулю на жывым целе. І хоць усе партрэты былі на сябе вельмі падобныя, усё ж распазнаць можна бы-ло іх мадэлі. Бо Кацярына, заблытваючы і раз-блытваючы лініі, збірала бы ў клубок усяго ча-лавека.

— Ты мяне натыхаеш, Кацярына! — Даміцэля ўтаропілася ў белы ліст, які кучараўіцца чорны-мі рысамі, прышпілены да коркавай доўгай дош-кі на сцяне за столом у Кацярыніным пакоі. Ад-туль глядзела на яе патлатая, ашчэрнаная даўга-пальцая асоба, з целам буйным, якое разрасталася ў лапухі, пасля выгіналася ў сцябліны з ру-жанымі калючкамі, а з ног выпускаліся пакруча-стыйя пянькі. А адкульсьці, ні то з таго карэння, ні з Даміцэліных вантрабаў (так, здаецца, у тым павінны быць яны месцы), выпутваўся ці то за-путваўся ўва ўсё тое бяскшталтнай путавінай-пу-павінай Ён. Ну, мужчына. Праўда, неяк квола Ён пры Даміцэліным партрэце презентаваўся, ней-кі далікатны, бы кветачна-бутонны, дзяячоны...

— Разумею, што гэта — я, — тыцнула Даміцэля пальцам больш-менш у цэнтр графікі. — А гэ-ты то хто ён сам? Зацяжка на маю філасофію, па хлебным квасе. Тут без мацнейшага не параздум-ваеш.

Кацярына адкінула з галавы на бакі свае пурпуровае валоссе, уся страпянулася. У гэты момант Даміцэлю аж скрывіла — надта ж не любіла, калі яе сяброўка набірала, як ёй самой здавалася, манернай мастацкай позы. Асабліва гэты ўзмах далоняў! От, прыйдзеца, каб не адхварэць, гэты жэст выкарыстаць у нейкім апавяданні! Ну!

— Гэта ж і ёсць Ён, той міфічны мужчына. Ён ніколі, чуеш, мужык гэты, не адпупавініцца ад маткі, п'е сокі...

— Ну, нажыраецца, — кіўнула Даміцэля. — Яны ўсе п'юць, сокі толькі зредку. Але якісь ён дробненькі, здыхляваты, худзюшчы. І ірысам канчаеца, пасля гэтай буйнай флоры, якою ты мяне ўпрыгожыла. Не люблю, калі ў мужыка ірыс на кончыку.

— А мне здавалася... Твой Дарафей... Ты ж яго любіш. Ён цалюткі бы той ірыс.

— А нават і кахаю. Гэта ў мяне такая псіхічная дэфармацыя, так сказаць, і фанабэрэя, каб кахаць такога. Ды давай канчаць будзем размову пра мастацтва, бярымося за тое інтэрв'ю-раку, аповесць пра Жанчыну.

— А хто нам яе выдаваць будзе?

— Пэўна, Дудка. Ды не, на такую правакацыю няздольны.

— Ты што, ён жа нармальны мужык з Цісоўкі, да таго ж па свеце абцёрся... Але ж і набраўся флюідаў тыповых! Мужчынскіх!

— Даўк намалой яго. Так рассакрэціш і абясшкодзіш. А спачатку папі хлебнага квасу, і мне налі.

Каляровы здымак у далонях каварнай каханкі

Настуля гладзіць здымак свайго старога сябра. Сябра не такі стары, так як і сама Настуля, ды няма ўжо ў жывых таго Яна Гарасіма. Не быў такі стары, бо хто ж бы Яна Гарасіма называў Гарым? З таго ён пакалення, што захадаў розных набачылася. Паездзіў, наглядзеўся, чаго толькі не напіўся, налюбіўся — і хоп! дый памёр. Інтэнсіўна жыў, уздыхае Наста. А што, толькі старыя бабулі ў апавяданнях уздыхаюць ды матаюць галавой над сваім жыццём? Наста, хто ж дае такое імя цяперака, яшчэ і не пасівела. Было б зусім дарэчы, каб аўтар даў ёй яшчэ і хустку на той волас ссівельы, парэпаныя працай рукі, кучу дзяцей ужо выляицеўшых у свет. Або не, хай бы ўдавою, бяз-

дзетнаю была, што лёс свой у жалобным вузель-чыку трымнае. І мо каб згорбіла было яшчэ яе жыццё. Або, як на нейкую там Настулю выпадае, пакінуў яе чалавек, адну, мо з тройкаю дзетак, або і цалкам без іх, бо Бог не даў ні патомства, ні ўвогуле шчасця. Традыцыйная іконка некаторых аўтараў. Так сказаць, матка-полька ці матуля-беларуска. Славянскі сум ахутаны павуціннем ба-бінага лета. Восеніскі настрой. Бабе з шэсць-дзест. А мо і болей... А Насце толькі сорак. А можа і нават і не столькі. А волас сівы — штук з пяць. Кожны волас ссерабрэлы — ад няшчас-нага кахрання. Добра што толькі гэта. Каб зрабіць тэкст для чытання, напрыклад, хоць бы апавяданне, не кажу ўжо раман, дзе трэба шмат перажыванняў ускласці на спіну няшчаснага героя, усё ж трэба драма нейкая. Завязка рыхтык, працяг, які не напалохае чытача каб кінуў чытак, і заканчэнне людскае, каб мараль нейкая, ну і праслязіўся ўсхваліваны чытак, каб сэрца яму ўскалыхнулася ад прачытанага. Не кажам ужо пра крытыкаў — для іх трэба нашмат больш намаганняў. Ім — каб прачытак, перачытак, знайсці хібы ў творы — бо ж нашто ім брацца за чытанне, калі б не дзеля крытыкі. Такі чытак-крытык ведае, як трэба пісаць, ды сам не зможа. Той крытыкуе. Гэта называецца помста таленавітых іначай.

А калі адным з герояў ёсць, вось, літаратурны крытык? Але ж мы яго ўжо на самым пачатку нашага твора спляжылі, бо ж гэта здымак таго Гары гладзіць сваімі не вельмі спрацаванымі пальцамі Настуля. Не надта спрацаванымі, бо што за работа ў хаце, за якую ніхто не плаціць! Настуля была і кухаркай, і кахранкай, і прачкай, і памы-вачкай, і эканамісткай, і мастачкай-афармі-

целькай кватэры, і дыетэтыкам, і натхненнем у час, калі яе кахранаму крытыку здавалася, што ўмее пісаць творы. Назваў яе ў час мілавання імёнамі складана-прыроднымі — Жабкай, Коцікам, Мышкай, Мішкай, Мушкай, Кветачкай, таксама ж і Кабылай, Дурной Авечкай, Варонай, а нават і Сукай, што звычайна, калі ён сам — Песік. Ян Гарасім Песік, той самы, што на каляровым здымку ў далонях Насты Карэтчанкі, прадказваючы свой несумненны талент ад дваццаці гадоў, пакінуў па сабе штук дзвесце газетных рэцэнзіяў, літаратурныя спробы друкаваныя па ўсёй краіне дзе ўдалося, два сцэнарыі незрэалізаваных фільмаў (пра свае доследы ў сексе — ну, зусім бы з яго зрэзаў Штур ды ўзнагародзілі таго ў Канах!) і пукатыя папкі втораў... Ай, памылка, тож пішу „твораў”, а камп'ютар выстукнуў „втораў”. Але машынка ведае, бо ж мозг свой мае; ці не заўважылі вы, які агрэхі трапляюща ў друку? Падліцыя, перашамайскія адходы, культура, экзекутва, літаратурныя гноі? Ну, дык тыя янагарасімавалесікавы творы іначай і не назавеш. Але не На-стулі было гэта называць. Увогуле, не зусім ушанавала свайго Генія. Не стрывала быць Кабылай, Малпай ды іншым дзікім зверам, не перанесла быць далей мурзатай папялушкай ды кахранкай як палена. Мела досі быць памялом. А Яну Гарасіму Песіку, званаму Гары, гэта не спадабалася. Біць не біў раней сваёй кабылы, дык узяўся. Але не дарам у Настуліных далонях бывала і лапата, і матычка, і анучка — адбілася-агрызнулася. Не па-літаратарунаму ўсё гэта загучць, а як чыстая публіцыстыка, грэх для кшталцонага пяра: палічылі ў судзе, што ва ўласнай абароне Настася Карэтка так ляслула свайго канкубента, што скончыў сваё цікавае жыццё літаратурнага кры-

тыка і надзеі айчыннай літаратуры.

Не быў ён, так сказаць, мужык кепскі. Нармалёвы фацэт. І крыткі бываюць горшыя. І спробы, друкаваныя на старонках літаратурных часопісаў ды газет — марнейшыя трапляюцца. Але ж за марную літаратуру ды крытыку ніхто нікога, здаецца, яшчэ не забіў.

Каліна

Цвіце каліна пад маім акном, — заспяvalа ў душы Антося штосьці як з нейкай праславянскай песні, бы ў генах тое азвалася. Млосны пах калінавых кветак даткліва ўскалыхнуў Антосеву душу, заньёу у яго вантробах. Не пасуе каліна да сівухі, папахваючай жыткам. Няма гармоніі. І тут Антосю стала зусім блага і ён, перавесіўшыся за акно, апаганіў зямельку родную пад калінавым кустом тым, што дакучала ў яго нутры. Шкада таго добра, што выпіў і закусіў.

З-за куста выйшаў незадаволены Максім. Максім абтрос з агідай свае паласатыя лапы, адварнуўся задам і драпнуў неахайнa, наводмаш, на-гою — красамоўна засыпаў пяском перамеша-ным з драсёнам пракуду пад калінавым кустом.

Максім даўно не меў надзеі, што ў Антося яму дадуць малака і якую костку. Карова запусціла-ся, курэй пераелі даўно. Нават мыши ды пацукі пакінулі гэты хісткі карабель. Ды што рабіць ка-ту — маўляў, прывыкаеш да месца, не да людзей. Ды і да Антося, не толькі ягонае гаспадаркі, пры-вык паласаты кот з белым гальштукам пад бара-дой. Акуратны, добра выхаваны каціска, страх на пацукоў ва ўсёй гміне. Дарам тая добрая кашэ-чая слава расходзілася па ваколіцы. І так на Мак-

сіма казалі „Антосеў кот”, і нават такое ў народ пусцілі: „Адкарміўся як Антосеў кот на грэчцы”.

Тут раптам за вуглом хаты зашумела, завыла, зашаргацела па гравії. Гэта аўтобус пад’ехаў з мястэчка. А з яго смярдзючага салона выкаціўся дзядзька ў кепцы ды ў шэртай світцы. Гэта быў Збышка Насядка ў сваёй новай апратцы, якую пашылі яму ў тэатры ў Беластоку. Апёрся аб брамку Антось, падзвіўся на госця. Паглядзеў і Збышка на Антося.

— Ці будзеш ты малы-малы чалавек як у Шукшына? — запытаўся Збышка ў Антося.

— Чом малы? — пачухаўся па патыліцы Антось.
— Ну, можа і нявељкі, але што трэба, то ў самы раз у мяне. А ты хто будзеш? Здаецца, цібе я ў тэлевізары бачыў.

— Вось і маеце: глабальная вёска, — абагульніў Збышка.

— Га? Якая яна табе я...бальная?! Прыехаў велькі пан у сукманцы, і празываеца. А пра Шучына не пытайся, даўно ў... гэтым самым... Люксембурзі. Ты пра нашага Алега, што пра яго ў „Часопісе” пісалі па-польску, што то ён узяў і прабудзіўся? Што за збыткі з чалавека! Хай і п’е, хай і падае ў разору, ды нашто пра тое друкаваць?! Каб я таго Галадоўскага спаткаў, павырываў бы яму!..

— Няма чаго там яму рваць. „Падляшскі Шукшын”, кажу. Спісаў усенька з яго...

— То што ён — рахмішч? А, мабыць, ты таксама? Няма чаго спісваць з мяне. Або пішы, хай будзе: ката маю.

— Меў! — запярэчыў Максім на слупку і адварнуўся хвастом да суразмоўцаў.

— Ой, у лузэ, пры далине расцвіла каліна... — заспіваў раптам Збышка. — Ну, хай бы так співаў

герой таго „Прабуджэння”, а ён во так — „Шумеў камыш, дзярэўя гнулісь”. Зрэзаў, зараза, кажу, з Шукшына.

— А начка цёмнаю была! — закончыў думку Збышкі Антось. — Раз-два-тры каліна!

Тут і раптам завыла, запішчэла, і на дарозе за-

пыліла машына з намаляванай вялізной „трой-
кай” на дзвярах. А там — і Коля, і Каліна, і ка-
мера...

— Едземо з Сарочае Ножкі! — сказаі Коля
і Каліна.

— То мне-ее па дарозе з вамі ў Галякову Шыю,
— дзыгнуў праз напаўрасчыненую шыбу Максім
і ўсеўся Колю на калені.

І паехалі. А Збышка Насядка з Антосем на лаў-
цы пад плотам зацягнулі:

— Ці ты Ясь, ці ты не?! Ці ты Ясь, ці ты не?..

Глас вапіюшчэ

У „Маршандзе” можаш заказаць збан піва. Або і не адзін. Шкада толькі, што ў гэтай кнайпе піва з бочкі горшае ад „Зуброў” і „Дайлідаў” бутлёвых. Кіслае, мутнае, жаўтлява-сікуновае. Але калі тыя збаны з няфайным півам паставіць на састаўленыя сталы, пакрытыя чыстымі абрусамі, да таго на авальныя талеркі раскладці свяжынку, у місачкі салацік — які хочаш: з сырам, з рыбкай, рваным салатам, пруткімі кружкамі гуркоў, вялымі долькамі памідораў — дык усё ўжо. Можна нават тое піва выпіць, не скрывіўшыся. А збаны з півам заказываюць на імпрэзы. Тады тое піва сыходзіць неяк, і стратау няма. Рэдка толькі так здарaeцца, як у той вечар, калі Даміна з Ганнай з вялікім абурэннем апавясяцілі, што піва агіднае ды пайшлі ў „Рэйс”. Касі-Басі нават здзівіліся, што не трапіла тое нявыпітае паскуднае піва ім у слепакі, бо ж знакамітая наведвальніцы мелі зразумелую прычыну выказаць сваё абурэнне, а маюць звычай выслоўлівацца без тармазоў і ясна. Бо найбольшы грэх гэта грэх у адносінах да смаку (Ганна) і да формы (Даміна). А яны ж мелі тым півам узніць рытуальны тост. За яшчэ аднаго, што меркаваў паляцець, як той Ікар, пад

сонца, і прызямліўся на зямлі, пад самымі дзвярыма ў інтэрнат. Які быў бы згаданы тост, калі б урачыста прыгубілі дзяўчата тыое пітво! То ж ніколі той яшчэ адзін паэт не трапіў бы на неба ні для графаманаў, ні пісьменнікаў, а сядзеў бы тамака, на векі вечныя, куды яго паслалі б злосныя гурманкі, чорныя анёліцы беластоцкай літаратуры.

Як казаў адзін паэт, беластоцкія пісьменнікі не хочуць прызнацца, што яны тутэйшыя, з Беластока. Адны цярплюва тлумачацца, што яны, бачыце, беларускія паэты і празаікі, а іншыя ўцякаюць у Варшаву ці ў Нью-Йорк, нават калі яны, скажам, з Невадніцы-Касцельнай ці Крупнікоў. А хай бы! Ды чаму, даючы адпор тым, што цешацца імем „беларускі пісьменнік”, не прызнацца: „Я — польскі...” пісьменнік. Ну, беластоцкі ж, калі жыву тутака. То ж у нас ёсць і Універсітэт, і Медыцынская акадэмія, і Кансерваторыя, і Тэатральная школа, і капа розных новых, менш ці больш дарагіх вышэйших школьніх установ. А што там пісаць не вучаць? Як не вучаць!? Паслухайце, як умеюць пісаць крытыкі, занятыя на філфаку. Бо ведаюць, і ўмеюць, бо ж нашто былі б ім тыя веды, калі б не навучыліся самі спачатку пісаць. А цяпер дзяўбуць цёмнай студэнцкай масе, што ёсць тая літаратура. І хто ёсць той літаратар. Каго з іх можна прылічыць да златое кагорты прызнаных. І хто нічагускі не варта, хоць у лаўрах ходзіць, а нават у званні дырэктара. Або, выпучыўшы бляклыя очы, з кута вырачваюцца: а чыя дупа чаго варцейшая, бы кавал мяса рознага полу меў нейкае значэнне перад сусветам і вечносцю. У рэшце рэшт, не гэтым органам людзі пішуць, хоць каму можа так здавацца.

Збан піва можа аб'яднаць усіх. Збан ёсьць форма дасканалая. Таму і трапіў у народныя прыказкі. Датуль носіць у сабе тое, што ў яго нальюць, пакуль яму вуха не адарвецца. Тыя жартуюць са збана, хто чакае, каб яму яно адляцела, пасля тае ўсяе жыццёвае мітрэнгі, бо ж невядома, якое змесціва будзеш насіць у сабе. Яшчэ добра, калі піва. Пра ваду што і казаць! А калі ўсенъка пераліваць з пустога ў парожніе? Наслухаліся маршандскія збаны ўсяго, ціхмяна бліскаючы сваімі пукатымі жывоцікамі, выцягваючы зухаватыя дзюбкі ў бок, здавалася б, бязладнага гоману, кра-наючага глабальныя тэмы. Ловяць у вушка знёмыя галасы любіцеляў піва з пастаяннае сябрыйны, адбіваюць твары і морды ў сваіх нявінных паўшар'ях, тояць у сабе прахалоду піва, прыкрылага чуллівай пярынкай светлае пенкі, з асалодай уяўляюць, як з дзюбак цыркае гаркавы струменьчык у шклянку, а са звонкага яе беражка будуць смакаваць тое піва вусны. Кацярыніны пакінуць на ім пурпуровых плямкі... З-пад прыпухлых рубінавых Гандзіных выслізнецца востры язычок... Даміна прыкусне ў задуменні шкло лакомымі вуснамі, пацягнутымі бясколернымі блішчыкам, усмокчацца ў горкае піва, у якое часта капаюць слёзы. Салёныя кроплі, справакаваныя сябрамі тых, каму зноў наслала цяжкія вянкі на яліне. Збаны памятаюць, вось, аднаго з тых, па кім плача Даміна, Мішкіна, паэта, бо як жа іначай, бізнесмена і дарадцу ў глабальных спраўах паліткі. Мішкін умакваў быў у піва вусы, рудыя як гэтые шляхотны напой. Піва Мішкін, дарэчы, піў зредку, любіў белае сухое віно. Як аматар віна праз год пасля паховін Мішкін застаўся адно ў памяці збаноў і Даміны. А крытыкі памясцілі яго сярод прапашчых і несмяротных заранёў,

яшчэ пры ягоным шалапутным жыцці.

Крытыкі гэтыя! Адны ціснуцца, каб пацерціся каля тых збаноў. Гэта ж, гынды, каля таго століка, які бяруць кепска арыентаваныя кліенты за службовы. Каля яго аддыхваецца цяжкая чорная торба. А чыя яна будзе? Ды ніхто яе не кране. Яна — як славутая папка аднаго кандытата. Няважна, куды хто кандыдуе. Адзін — мо прэзідэнтам будзе, другі — дэпутатам, а хто і сенатарам. Дудка мае большыя шанцы, бо памажнеў. Збаны з павагай ставяцца да Дудкі, адбіваюць яго ў сваіх ба-ках з саноўнасцю яшчэ большай, чым яе набыў. А тыя, несамавітыя, мітуслівыя, з кім Дудка півам не частуеца, — непрысутныя ў блісках збано-вых, дык і ў літаратурны нічога значыць не могуць. Ну, хоць бы Тарэса. 14 жніўня 2001 года прыйшла, у дзесяць нуль восем, села, адна, выпіла шклянку вады. Гэта сведчыць пра ўсю яе прысутнасць у літаратурнай беластоцкай кры-тыцы. Аб тоі Дарый Чуеша, доктар. Аж заходзіцца, каб напіцца піва з левага збана. Заходзіцца на вечарынах, прамоцыях. Пра іншых вапіець, бо ж то яго прафесія, а чамусыці толькі пра яго самога чуваць. А прыйшоў раз, сеў з Крупкай, пачаў пра паэзію, а збан, хоць пусты, узяў дый не стрываў.

— Трах! — трахнуўся вобзем самагубча празрысты маршандскі збанок.

Пра тую падзею Крупка напісала катастрофічны верш. За яго ёй далі ўзнагароду на апошнім ваяводскім літаратурным конкурссе.

Куляска

Не спадзявалася Марыська, што ейная куляска так пачуе маскальскі дух. Ды не яе гэтая мыліца, якую пазычыў ёй сябра Яндрусь, а самога яго татавага дваюраднага дзядзькі. Значыць, дваюраднага дзеда. А дзед той, значыцца, ваяваў у дваццатым годзе з бальшавікамі. А пасля з уладай, накінутай чужой імперыяй. Праўда, тою куляскай тады яшчэ не падпіраўся быў. Ужо пасля, калі стаў прызнаным героем баёў за слушную справу, значыць, зусім нядаўна, абвешаны медалямі, пару гадоў насіў ён штодзень гэту металёвую палку са зручнымі падпоркамі пад локаць. Ад свята дзед Антоні падпіраўся быў элегантнай гуральской сякеркай. Вядома, прыдаваліся яму гэтыя патрэбныя старэчам сяброўкі да тae пары, калі хадзіў па нашым белым свеце. Калі ў хвале адышоў на нябесныя палі баёў, у спадчыну Яндрусю дасталася, вось, гэтая куляска. Спецыяльна адзначана было ў тастаменце, што дваюраднаму ўнуку, неадроднаму сыну слушных ідэй, афіцыйна і ўрачыста дастаецца мыліца героя. і карыстаўся быў Яндрусь куляскай, хоць да ўзросту слушнага яму далёка — ад выкленчвання па святынных дзядзінцах час ад часу стала яму ламаць у касцях. І хоць палітычна, мабыць, яны з Марыськай далёка ад аднаго, убачыўшы каляжанку ў гіпсе, пазычыў ёй на падмогу славутую мыліцу славутага дваюраднага дзеда.

Кульгае Марыська па вуліцы ў цэнтры ваяводства — а куляска накіроўваецца сама па сабе не ў кафедру святога Міколы, а ў другі бок — вядзе да чырвонага касцёла. Зайшла Марыська ў фарны касцёл, укленчыла пад копіяй Маці Вострабрамскай, ліцвінскай. За Княства слова з яе душы выліваюцца ў малітве бабскай. А куляска сама з сябе пастуквае ёй каля гіпса нагумаванай пяткай: „За Крэсы мудль се, дзецко!” — „А пайшла ты ведаеш куды!” Ну, брыдка сварыцца з уласнай мыліцай у храме. Тым больш, што Марыська пасылае вядома куды. А калі куляска пойдзе туды куды яе паслалі — як Марыська рушыць без яе? Не скажаш, што мёртвия рэчы не бываюць злосныя. Ну, неяк уціхамірыліся. Паднялася Марыська, аперлася на мыліцы праваю рукою, і пайшла сваёй дарогай. А куляска вядзе яе туды, дзе сядзіць яе прававерны ўласнік. Піва п'е з новай нарачонай. А наўкол яго — цьма народу. Ды не да яго горнуцца, а да яго сябра, рэдактара літаратурна-мастацкага часопіса. І больш таленавітая, і плагіятары, і тыя, што з геніем хочуць піва папіць. І нейкія чужаземцы таксама тусуюцца. Таго ж „аўтарамонту”, як кажа сам Яндрусь. І мастакі, і пісакі. І якісь брыта-кудлатыя рэдактары... Рушыла і Марыська за сваёй памочніцай, набыла паўлітра грэйфрутавага соку з лёдам. Прыслухалася да тусовачнай гаманы. А куляска з рук вырываецца:

— Рускім духам пахне! — рыпіць ручкай як той Кашчэй Несмяротны, што ўчуў Івана — рускага багатыра схаванага пад ложкам.

Маскаль пакінуў кавярню хутка.

Чорная ўдава

Люба ходзіць па зімовым горадзе без мэты. Першы раз ад многіх гадоў, калі тая беганіна, спажыванне страваў на хаду, заячы кароткі сон служыў аднаму: працы. Добра, што тая праца ў яе ёсць, і то такая якраз, пра якую марыла, а то арганізм, настроены на найвышэйшыя абароты, спаліў бы яе ўсю на пасадзе ў бюро ці ў школе. Люба „робіць і ў радзіве”, і гэта тлумачыць усё яе радзіне і знаёмым. Яе голас ёсць публічнай уласнасцю. Так як усё жыццё. А было яго ўжо трошкі, бо трывала пяць гадоў. Але і так, як кажа Любіна матка, жыцця яна не ведае, бо і што: вывучылі, работу далі, хату дастала яшчэ „па старых прынцыпах”... Грошы зарабляе, а колькі дзяцей адразу ідзе ў рады беспрацоўных. А што радзіны не мае, усё адна? То не трэба было так перрабіраць! А і цяпер сватаюць Любу, прапануюць пажондных хлопцаў, і то не з вёскі, а яна заперлася. Пара ў руку пацалаваць, калі сватаюць за добрага чалавека, а не выпінацца.

Ну, Люба да гэтай пары і не наракала на недахоп кавалераў ці ўвагу мужын да яе, але ж не за кожнага пойдзеш. Да большасці з сяброў і зна-

ёмых былі ў Любы толькі сяброўскія пачуцці, тым больш, што яны, ведаючы Любіну прынцы-павасць, стараліся не пісаваць цудоўных адносін нават ценем „непрыстойнасці”. Не, Люба не была і не ёсць пурытанкай, але ж, як хрысціянка, старалася не перажываць „прыгод”. Тым больш, што ў пару выпадках змена ў адносінах папсавала цудоўнае сяброўства. Вядома, былі асобы ў яе жыцці, да якіх адчувала цяплейшыя пачуцці. Ды тыя вартыя ўвагі ўсе парабіліся занятымі, а на „малалеткаў”, якія, нягледзячы на ўзрост усё молада выглядаючай каліжанкі, ходзяць за ёю табуном, не мае ахвоты. Не буду ж выхоўваць чужых дзяцей! — жартавала з адным са сваіх адаратараў, маладзейшым ад яе на дзесяць гадоў. Адам, вядома, пакрыўдзіўся. „Табе што, бракуе чагосыці? — здзіўляўся. — Што замужам не была? Ты ж такая прыгожая дзячына. Дарэчы, каб ты молявалася, дык мо на старэйшую выглядала б...” — „А што, можа ў май узросце і людзей у жывых няма? Пажыві яшчэ гэтых дзесяць гадоў, тады пасмакуеш таго, што смакую я цяпер...” Зусім адхацелася з ім размаўляць, калі запытаўся пра таблеткі ці іншыя забеспечэнні, якія ўжывае, каб не заскочыць, бо ж гэта трэба ўмець...

Здаецца, Адама цікавіла Люба як кахранка легендарнага Юрася Самася больш, чым жывая Люба Навіцкая, цялесная і настолькі звіхраваная, што баяцца яе простирая мужыкі. Толькі Самася паспіваў за ёю, аж змагла яго гарэлка. Праўда, Любе здавалася ўжо, што і яна кончыцца са сваім сябрам, бо прыводзіла на яе цяжкую дэпрэсію немагымасць вярнуць незвычайна таленавітага чалавека грамадству і літаратуры. Кідаўся Юрась і ў бізнес, і ў блуд, спрабаваў пісаць прозу і крытыку, але ў асяроддзі не бачылі яго больш

чым алкаша, які запіў з прычыны творчае нямогласці. Даканаў яго тэкст светалага дацэнта, які змясціў нарыс пра яго сярод тэкстаў пра ўжо памерлых паэтаў. Люба трymала за руку Юрася ў бальніцы ў час, калі ягоныя вочы зацягваліся патайбаковым сумам, трызніў (лекар патлумачыў, што з мазгавое гарачкі практычна не выходзіцца). Ледзь пахавала дарагога сабе чалавека, сябры пусцілі праграму пра яе самую. Не пра забытую жонку, першую чытачку Юрасёвых твораў яшчэ са студыяў, не пра другую, матку ягонага сына, не пра трэцюю, няшлюбную, матку дачкі, якая лічыла сябе Юрасёвай музай, і пасля пахавання, уся ў чэрні, ледзь не над магілай, ударыла Любу ў твар. Бо ўсе ягоныя кабеты прыйшли, тыя афіцыйна прызнаныя крытыкай музы, але і яна, яго сяброўка, якую ўсе лічылі каханкай.

Чорны сум б'е з Любіных вачэй, кажуць, дэманічна чорных, ды пра гэта ўспамінаюць тыя, хто ствараў легенду Юрася Самуся. Бы хто прасіў іх, гэтых творчых недарэкаў, каб легенды выдумвалі. Лепш бы пры жыцці падалі руку таму, хто падае, паўзе на каленях. Але не, ён, Юрась, не поўз, кажуць яны, ён па прыступках створаных сабою, у пекла зыходзіў, несучы грахі ўсяе нацыі ды ўсіх пакаленняў. І кожны цяпер кожны кавалачак ягоных тэкстаў трактуе як рэліквію, спадчыну, кожны ліст ці шматок паперы з вершам, эскізам ці малюначкам гатовы несці ў музей. А кабеты Юрася Самуся звоняць Любe: аддай чужое, што нам забрала! Бо ж за спадчыну цяпер плацяць. А ты што за адна такая? Сяброўка? То ж ты на-ват разам з ім не жыла. А ж ключы мела ад кватэры, дык паказвай, што прысадбечыла!

Адась, якога, мабыць, Люба рассакрэціла ў яго планах заняцца няшлюбнай удавой і асобай вя-

домай у колах набліжаных да асвечаных людзей, меў і іншыя памкненні. Меркаваў там-сям паказца са сваімі вершамі. Не былі яны горшыя за тыя, што друкуюцца, скажам, у Беластоку ў розных „элітарных часопісах”. Гэта можа сцвердзіць аб'ектыўна талковы чалавек, які разумее друкаванае слова. Адась, які, дзякую Богу, не фіолаг, а электрычны інжынер (а ўжо нават гэта ў Беластоку і аколіцах паказвае надзею на нармалёвага літаратара ці журналіста), пісаў сапраўды някепскія кавалкі, што могуць пацвердзіць хоць бы Даміцэля ці Гандзя, якім наважыўся іх даць пачытаць; асабліва песні з іх зрабіць можна, хай і дыскапольныя, хай і рок. Але то не тое. Бо яны, тыя Даміцэля ды Гандзя, прачыталі іх, выпілі па піве і сказалі прауду, чаго яны вартыя. Ды быць сябрам самае Любы Навіцкае! Натхняць яе, абараніць, быць сведкам ейных роздумаў і выбрыкаў!. А ідзі ты на х...! — паслала яго тая дурная Люба. Mae ў акадэміках і піўбараў сваю сетку, дакладней даведалася пра тое, што па чарцы пляцецца пра яе самую. Ага, пашкадуеш! — не будзеш ты, будзе іншая. Адаму не гонар было плакаць, хоць разроўся на апошній імпрэзе. Вылез на прапет на апошнім паверсе інтэрната. Праветрыцца. Не раз гэтак рабіў. І паляицеў. Заўсёды марыў лятаць, як той Колька, над мястэчкам.

Ідзе слава пра Любу Навіцкую ў месце: чорная ўдава. Драпежная багамолка. *Мужыке* зусім ужо яе лякаюцца, асабліва тыя, пісьменныя.

Матычка

Прыклыпала Люба з поля, укапаўшы кошык маладое бульбы. Павесіла матычку на плоце пад студняй. На кошык лінула ўстаялай вадой з вядра, падчэпленага кароткім ланцугом да жорава. Прыйсела на камені, узялася скрэбці бульбіны з тонкае лупіны. Трэба рыхтаваць абед. Колькі тае бульбы трэба для аднае ды старога Костуся. Хлопцаў няма ўжо другі дзень. Пэўна, п'юць дзе. Такія хлопцы, абодвум добра за сорак. Адны з маладзейшых у вёсцы. Робяць на гаспадарцы. Жывуць за матчыну пенсію, бо з чаго. За малако хапае толькі на падаткі. Жанок няма, бо, калі б была ў якога, грош трэба было бі ёй на КРУС. А так то і „бычковае” плаці, а якія з іх бычкі! Люба ўсхліпнула, выцерла нос запыленым рукавом. Што тут хлюпаць, плакаць. Усе жанкі плачуць. То з-за чалавека кепскага, то з-за сыноў. То хата валицца, то платы, а няма каму падперці. А ўзяць якому ды ўперыць у дурную галаву! Ды што та-кога біць — пальцам ткнеш, дык зваліцца як сноп. А ў Любы яшчэ і бацька е, Костусь, такі самы, як гэтая нагавічнікі, дзед ім. Адно што стары зусім, з хаты ледзь выходзіць. Гэты то і да гаспадаркі не дакранецца, бо не мае сілы, а жондзіць хоча. Пенсію на кніжцы трymае. Заўжды трymаў грош, на баб выдаваў чужых. Любу, адзіную дачку, гнаў

да работы, і разам з ёю прымака, Зюню, хай яму зямля пухам будзе, як у жыцці цяжкі быў. І зямлю перапісаў на старэйшага ўнука. І цяпер шчэрыцца штучнай пашчэнкай: марнатравяць. Ну, такія гаспадары! Каб што калі паклалі на месца!

Над Любай нахліўся крывы ценъ.

— Любо, уміраці буду, — прасіпеў бацька і дакрануўся да яе пляча халоднай рабой далонню. — Кліч унукаў. Буду распараджацца.

— Няма хлопцаў. Мне скажэце, што і як, тату.

— А ты што за адна?!

— Тату, ваша дачка, Люба.

— Гэта наша мужчынская справа, дурная ты бабо. Ідзі прэч, сатана.

— Тату, як жа ж вы так... То ж я вас дагледжаю... Ніколі вы мяне не любілі, а я ўсё жыццё вам рабіла, як той конь.

Стары ўхапіў Любу за хустку.

— Прэч, сволач! Ідзі ты да д'ябла. Тут няма твайго нічога.

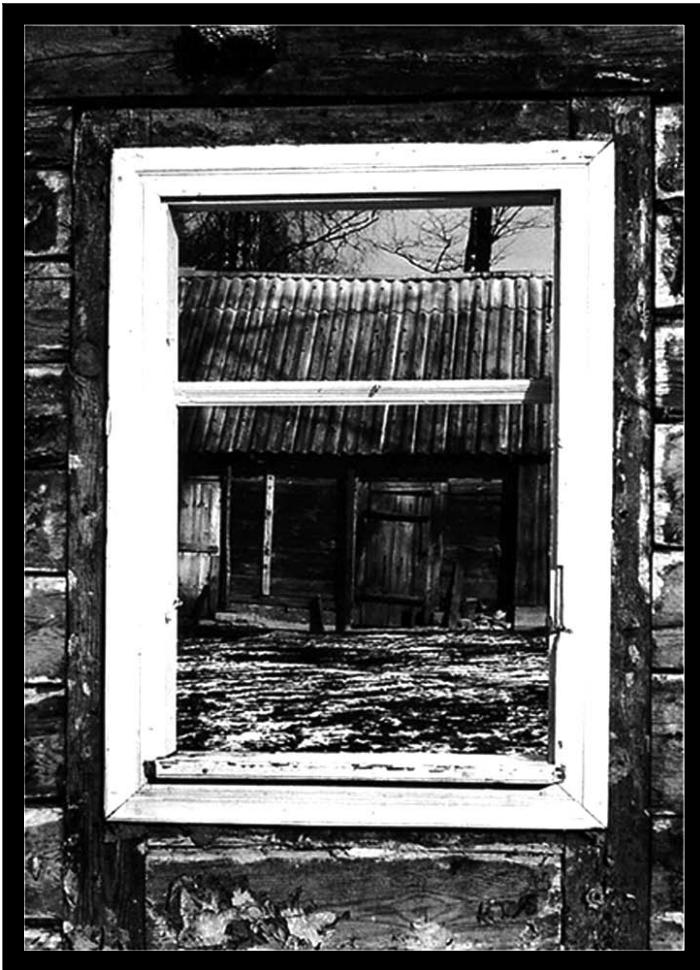
Люба схапіла матычку з плота, замахнулася. Стары зваліўся на мокры пясок пад студняй.

АКНО

Мастак стаяў ля падрамніка і паліў беламорканал. З самаадданнем сціскаў папяросу ў няроўных пажаўцелых ад махоркі зубах, мабыць, нават і не ўцягваў дыму ў несамавітъя лёгкія, адплёўваў недапалены недакурак прости пад ногі на стаптаную да чорнага пяску траву і прыкурваў новую са скамечанага пачачка. Папяросу спраўна вылаўліваў пальцамі левай рукі, утыкаў яе ў спечаны вусны, пstryкаў запальнічкай. На малым пальцы левай рукі ў мастака падчэпленая была палітра, у правай руцэ трymаў пэндзаль, і способ, у які і маляваў, і паліў мастак заварожваў дзяўчыну з анёлам, што сядзела на ганку. Мастак маляваў, вытоптваючы чорную сцежку на падворку, дзяўчыну з драўляным анёлам, што сядзела на ганачку хаты ягонай матулі. Анёльчык быў драўляны, парэпаны ад старасці, часта ён быў элементам мастаковых карцін, у большасці партрэтаў. А дзяўчына была цяжарная. Усе ведалі: шасцімесячнае дзіцё ў ейным жываце — патомак мастака. Нарадзіцца меў хлопчык. Мастак чытаў французскіх паэтаў, Караткевіча і вершы дзяўчыны, глядзеў альбомы з сусветным мастацтвам, вешаў карціны ў пунцы на матулінным падворку і не мог паверыць, што ў яго будзе яш-

чэ адзін сын. Матуля прыносіла дзяўчыне жоўтыя яблыкі і прасіла, каб не кідала яна мастака і стала яго новым сэнсам. Матуля была калісь настаўніцай пад Магілёвам, вучыла геаграфіі і гісторыі. Цяпер палола, палівала, збірала з агарода пад Мінскам плён са сваіх сотак, карміла дзяцей і ўнукаў ды чакала новага дзіцяці. Яно мела быць сэнсам жыцця яе найстарэйшага сына, які стаў, кажуць у свеце, выдатным мастаком. Матуля тлумачыла дзяўчыне, што гарэлка шкодзіць усім беларусам. Славянам. Перш за ўсё мужыкам. Меў нарадзіцца яшчэ адзін беларус. Дзяўчына чытала Караткевіча, седзячы на ганку, а на яе левай далоні сядзеў анёл. У куце ганка па сваім разбудаваным павуцінні сноўдаўся самавіты павук, у нітках сохлі памерлывыя мухі. Павук чакаў асу. Аса сядзела на жоўтым яблыку, кружыла вакол чарнавалосай галавы дзяўчыны і драўлянай кукаравай макаўкі анёла. Дзяўчына не мела права варухнуцца, каб не змяніўся план карціны, якую маляваў ейны стары каханак, з якім стала сустракацца зусім нядаўна. Чытала пра ладдзю роспачы, а пад яе павекамі, па якіх коўзаліся сонечныя зайчыкі, расквіталі вочы Алеся. Гэта мелі быць вочы яе дзіцяткі, што паціхен्यку варушылася ў жываце, нагрэтым жнівенскім сонцам, якое песціла ўсю Беларусь — і гарады, і вёскі, лясы, палі ды блакітныя азёры, сялян, гараджан, і кудлатага мастака, што бегаў з пэндзлем пад ганкам, і нават самога презідэнта, які дзесьці ў сталіцы думаў аб народзе. Але гэта былі Алесевы вочы. Алесь быў яшчэ студэнтам, трэба было яго яшчэ карміць ды рабіць з яго чалавека. Дзяўчыне ўжо абрыйдла было рабіць з мужыкоў чалавекаў. Дзяўчына кахала.

Павук дачакаўся — непрытомная ад летніх па-

хаў цяжкая залатая аса трапіла ў пастку. Дзяўчына заціснула вусны — не магла закрыць вушэй ад спачатку злоснага, пасля роспачнага асінага енку: у адной далоні трымала шосты том Караткевіча, на другой сядзеў анёл. Стомлены задаволены павук распрастаў лапы, апдачываў: аса, абматаная як шпулька ніткай, цяжка падрыгвала ў калысцы з моцнага павуціння. Дзяўчына

ўспомніла штосьці з прачытанага: няма ў прыродзе і тэхніцы мацнейшай тканіны, чым павуковы выраб.

— Намалюй яшчэ акно, — папрасіла дзяўчына ў мастака, які за яе спінай на карціне пачаў выводзіць парэпаныя сцэны ганачка, з якіх лупіліся разнакаляровыя слаі алейнай фарбы.

Мастак выплюнуў на сцежку мокры беламор-канал і відушчымі залатымі вачамі ўбачыў за збалелымі дзявочымі плячыма празрыстую блакітную летнюю шыбу. На палітры алеем бліснула сінька.

Перад рудою разматлянаю барадою мастака вырастала акно. Спачатку акалялася яно белай рамай, пасля вылузнулася з-за яе. Першы паляцеў у акно ўпушчаны з абамлелай рукі дзяўчыны анёл. Ён урэшце мог распрастаць крылы і адчуць сапраўдную анёльскую бязважнасць. Ён вызваліўся з драўніны, якая была дрэвам, мела корань, камель і крону. Дзяўчына ціха сышла з кадра, адчуваючы стому асы, павука, сонца і дзіцяткі, якое варухнулася, убачыўшы праз абалонкі, што яшчэ не выпускалі яго з мамы, вялікае свято і волю.

На палатне было яно. Акно.

Мастак рушыў вытаптанай сцежкай наперад, з пацэленым пэндзлем, з якога сплывала блакітная кропля, і выйшаў.

Казалі, што гэта ён загінуў, выпаўшы, нецвяро-зым, праз расчыненае акно. Але, мабыць, гэта не той мастак быў. Дзяўчына з анёлам не выйшла з рамаў. Анёл горбіцца ў галерэі. Мастак малюе цяпер малінавыя целы старых банкірак. Дзяўчына гадуе дзіцятка падобнае на ўсіх каго кахала. А прэзідэнт у сталіцы думае аб народзе.

Футбол

Ліў спорны дождঁ, пякучы, захалодны, як на травень. Прагнаў амаль усіх наведвальнікаў кавяні ў цэнтры з-пад парасонаў, якія гаспадар паставіў пад вокнамі, над лаўкамі і доўгімі сталамі. Тут, у ўцёлкі час, часта праседжвалі прафесійныя мастакі, карціны якіх пыліліся на пасажы, абапертыя аб мурок (аматараў прагналі на другі бок вуліцы), страхавыя інспектары ды агенты, правыя і левыя (менш) палітыкі, рознага віду пісакі, крытыкі ды рэдактары. Час ад часу трапляліся тыпы з нетыповымі сексуальнымі цягамі, гучныя паліцыянты, былы ваяр з Босні, бурклівы тоўсты дэтэктыў-гаварун... Калі заходзіла кабеціна з дзіцём ці настаўніцы з нейкай канферэнцыі, дык гэта было дзвіа. А калі лье дождঁ, забяжыць сюды кожны...

З тварам спаласаваным стругамі дажджу, у прамоклай чырвонай куртачцы, кінулася я ў славуты куток кавяні, з якога бачна ўсё. А сам там сядзіш як у Пана Бога за печчу — сочыш сок ці піва і пазіраеш на гэты ўвесь звярынец. Горш, калі табе трэба шклянку гарачай гарбаты. Тады табе прынясуць малюпасен'кі кубачак, у якім ледзь месціцца торбачка заваркі. Ва-

ды нальюоць таксама наперстак. Да таго скрылё-
чак лімону, і костачка ці дзве цукру на талерач-
цы.

„Ці можна ў большым кубку? — запыталася
я ў маладзенькай новай афіцыянткі, якая ўжо ве-
дала маё імя. — Мне б папіць добра гарачай гар-
баты”. — „Не, нельга”. — „А чаму?” — „Бо ў нас
толькі такія філіжанкі”. — „Дык у шклянку з-пад
піва.” — „Лопнє”. — „А ў звычайную шклянку?”
— „Няма. У нас не прынёта...” — „Дык у тоўстую
шклянку ад віскі. Яна, мабыць, не лопнє. А як лоп-
не, дык за такую прыемнасць сама заплачу”.

Паненка сцепанула плячыма, быццам прапа-
навалі ёй нешта бязглудзе, ці грэшнае, але на-
пой прынесла і сунула мне пад нос.

— Бачу, вады тут недзе ў два разы больш, чым
у славутым кубачку, пэўна, і я ў два разы больш
заплачу! — паківала я галавою ў бок чарнявага
вусатага дзядзькі, славутага тым, што працаваў
пад шыльдай бернардзіна. Мне ён быў вядомы,
бо першы азвайся да мяне калісьці па-беларуску.

— Дык трэба застрахавацца! — кінуў свой ло-
зунг.

— А я ўжо і застрахавана! — сербанула я га-
рачага напою, з якога не выкінула яшчэ торбач-
кі, каб нацягнула больш калі не паху, дык пры-
намсі колеру гарбаты званай „Тэтлі” (так відне-
ла на бірачцы прычэпленай да ніткі, што звісала
збоку гранёной шклянкі). Я яшчэ не ведала, што
страхоўка не страхуе — незалежна ад вестак бяз-
зубага чарадзея, былога музыкі (які часцей бы-
ваў у іншай кавярні), у якіх прапаведаваў мне сё-
лета яшчэ пералом нагі, пальца і таза, я не зусім
застрахавалася, і праз два месяцы рынуліся на
мяне няшчасці...

Тут і пачалося пра ногі. Размова пайшла ў нас

з Сілівонам не пра асобную страхоўку маіх каштоўных ног, якія маюць за заданне хадзіць шмат за цікавымі тэмамі і людзьмі, а пра футбол. У адчыненых дзвёры заляцеў раптам мяч, мокры і слізкі, а за ім хлопчык, адзін з тых, што непадалёк упіраюцца зарабіць на цукеркі ці што іншае мышцём шыб у аўтамабілях, што прыпыняюцца ў аколіцы. Мяч, паблukaўшы паміж столікамі, быў выпхнуты на сквер загарэлай пацарапанай нагой юнака.

— Едзем у маю вёску, — раптам запрапанаваў мне страхавы агент. — Садавімся ў „Ладу” і едзем. Там дзедка чакае. Пагуляем у футбол з дзедкам. Ты не супраць?

— У футбол? Ды ж я ўся мокрая. Мне дахаты трэба. Вы, Сілівон, здаецца, зашмат выпілі. У дождж добра п’еца.

— Мне таксама трэба, ну, дахаты. Пі, пі гарбату... Скінем чаравікі, штаны, кінемся на выган... А дзед Аноп у гэты раз не будзе злавацца, што ў ботах іграем, калі ён босы. Або закрычыць: „Вы, засранцы гарадскія! Я ў вашым узросце за авечкамі па выгане ганяўся! Урэзаць вам па лындах?” Бо наш дзед Аноп надта ж косіць! Не признае ніякіх прынцыпаў! Фаліць!

Сілівон замоўк. Панна Агнешка паставіла перад ім чарговую шкляначку „Абсалюту”.

— А ваш брат... Яраслаў? Гэта ваш дзед Аноп вас з ім так касіў на выгане?

— Сад, выган... Не... Я забыўся... Два тыдні таму ехаў я да дзеда, прывёз яму з Саколкі труну... і забыўся, што яму яе прывёз. Убег у кухню, крычу: „Дзедка, ідзем!” А яны ўсе на мяне, як на дурня. Куды ісці? Дзед Аноп на вялікай хаце расцягнуты на лаве ляжыць. У касцюме няношаным, у чорных бліскучых чаравіках. Куды ісці!

Сілівон адным махам кульнуў сотню гарэлкі.
Ці не трапіла яму ў глотку, пацякла па барадзе.
Папярхнуўся. Усе глядзелі на нас.

— Куды ісці!

Не таму на нас, на яго глядзелі, на яго мокры
твар. Сілівон гаварыў па-свойму. Па-просту. Бліс-
нулі акуляры вядомага палітыка з правага сто-
ліка. Сілівон папярхнуўся яшчэ раз, раскашляў-
ся і выбег проста ў дождь.

— Ён яшчэ вернеца! — сказала я, здавалася
мне, што занепакоенай панне Агнешцы.

— Вемы, жэ вруці, — махнула белымі кучарамі
афіцыянтка.

Да майго століка падсеў руды мастак. У яго ва-
ласатай рабой вялікай далоні круглілася малень-
кая шклянчака са славутым „гарачым псом”. Ар-
тур заўзіраўся на мой мокры ад слёз твар.

— Твой мастак — твой доктар, маё ты люстэр-
ачка.

Роварчык

Марыюс чакаў бацьку. Чакаў ад таго часу, адкуль паламаўся падараваны яму ровар. Той трохколавы чэшскі веласіпедзік быў *corpus delicti* ў судзе. Як разводзіліся бацькі. Доказ на тое, што бацька памагае Марыі выхоўваць сына. Дараванаму каню ў зубы не глядзяць, — тлумачыла маці бабулі Рэнаце, а Марыюс не разумеў, дзе зубы ў ровара; мабыць, гаварылі пра зубкі ў ланцузе?.. Той роварчык Марыюс заездзіў па мікрараённых сцежках. Адвыйк ужо выглядаць бацьку. Хоць сумаваў — тата ў яго быў вядомы ва ўсёй краіне. Прыйзджаў на даклады ў Беласток. І ўсё жыццё пыталіся ў Марыюса пра славутую мачыху — пасля нават больш, чым у маленстве. Рос Марыюс з бацькам і мачыхай у думцы — і перастаў ненавідзець, калі стаў дарослы. Мачыха была разумная і класная — магла быць добрай сяброўкай, знаёмай. Прыйдатнай у жыцці, у кар'еры. Усё ўспамінала: „Ты быў май першым дзіцём”... А той ровар, у сапраўднасці куплены яму мачыхай, як пасля даведаўся, усё ў вачах стаіць. Рыпіць ланцужок на алейках, дзвыньякае званок з лапкой, паскрыпвае сядзельца — а гэта ганяюцца малечы па тым жа мікрараёне, дзе жылі Марыюс з мамай дый бабуляй, куды час ад часу заглядаў бацька, пазванішы заранёу сыну, калі не было дома

кабет. А калі іх не стала, чакаў Марыюс бацька-вага званка. Або званіў сам, каб даведацца, калі Адам прыедзе. Гэтак адзін аднаму казалі — „Адам”, „Марыюс”. Бо ж дарослыя абое. З усімі сынамі Адам быў па імені — і з Жоржам, і з Марыюсам, і малой зусім яшчэ Аляксандрай. Толькі імёны жонак неяк забываліся...

Не прыехаў Адам на Каляды. Не любіць сямейных „згонак”. Не прыехаў ні да Марыюся, ні да брата, ні на магілу бацькоў. Яшчэ раз пазваніў Марыюс у сталіцу.

— Я стомлены, — азваўся ў трубцы п'яны глас. — Ты мяне не трывож. А, вось, твой брат, гэта самае, Жоржык, памёр якраз. Ну, тамака, у Швейцары... Ну, ляжыць у трупярні. А я чаму на пахаванне твае маці не прыехаў? Ці я табе, пане Марыюс, не казаў, каб ты не паведамляў мне, калі яна зыдзе?! Не магу зашмат перажываць. У мяне нервы. Я ж нават на пахаванне свае маці не змог... Я мастак, артыст, мне нельга... Ты разумееш... Ты ж сам — як я... Ну, слухай ты, не распытай, калі хаваць будуць Жоржа! Мачыха падзе па ўрну. У той Швейцары яго спаляць...

Трубку вырвала з рук дрыжачага Марыюса сяброўка.

— Ці вы не можаце хоць раз у жыцці размаўляць з сынам нармальна?

— Дзетка, я стомлены. Дайце вы мне жыць!

— Я вам не дзетка — мне трыста гадоў!

— Ніколі не ўваходзь у чужое жыццё, — рэзануў цвярозы, рагучы голас. — Інжынеры душ — гэта не вы.

Марыюс крыштыў у далонях аплатку.

Музы

— Нічога ведаць не хачу, — адказала Міраслава сама сабе на пытганне, якое білася пад яе чэррапам, як спалоханае птушаня. Нацягнула на галаву белую атласную коўдру. Слізкае цёплае покрыва насоўвалася на павекі, наводзіла на іх клятчатыя зялённа-жоўта-чырвоныя водбліскі карцін, трапецыйна-ромбавых, што хаваліся пад чэррапам наўскасяк, стапляючыся як цёплая стружка вады ці слёз. Так, гэта слёзы. Салона скочваюцца тыя кроплі да закуткаў губ, па скурчанай шыі з касмылямі мокрых валос, па схаладнелай ключыцы, яшчэ ніжай, па раўку між грудзьмі. Міраслава моцна ўцерлася ў сухую коўдру, распрасталася на ўвесь рост, сціснуўшы далоні над галавой. У пальцы стала зябка, але ўсё цела агарнула дрыготкая цёплая хвала, Міраслава скаланулася як ад удару электратратоку. Нахлынуў на яе сон дзіцячы, калісьні, моцны, у час якога ўздрыгвала, трапяталася, а яе вочныя яблыкі круціліся як іграючыя сонцы.

— Гэта мела быць псіхалагічнае апавяданне, — азвалася Муз, ззуваючы цяжкія скураныя чаравікі адзін аб адзін. — Зноў я хадзіла без шкарпэтак.

Муз прамаўляла да сябе — Міраслава не слухала яе нават тады, калі не спала. Муз легла ў поперак Міраславінага ложка, галавой на яе ўзлонне, стомленыя ступакі закінула на спінку фатэля. Праўда, гэта мела быць псіхалагічнае апавяданне, а можа нават і кароткі раман. Ды, каб штосьці напісаць, дыктрэба, вось, сесці і напісаць. А сабліва дзеля рамана, нават кароткага, час трэба, паперы крыху... Або адразу садавіся за клавіятуру, каб аберуч паспець да думкай. Музе самой не выпа-

дае... Згорбішся на вінчаным крэсле, дык крылы мяшаюць. Невядома, ці набок тую пёрыстую пару, немалую ж, адкласці, ці па спіне, уздоўж пазвончніка, адкінуць. Во, бяда з тымі скрыдламі. Якраз увечары найчасцей аб'яўляюцца, і дакучае іх прысутнасць. Вазьмі пайдзі ты з Міраславай у паб, калі не ўсе яшчэ апіліся півам. Цвярозы адразу заўважыць, што гэтая бландзіністая таварышка чарнявай Міраславы — нейкая бы гарбатая ззаду, а грудзей дык і мала зауважыш. Нашто музэ грудзі! Як кажа Яраслаў, калі б меў, ды сам сабе імі гуляў бы. Яраслаў — падапечны Музінага брата-двойніка, Апалоніка. Мастаком бывае, Яраслаў гэты, пэцкае нейкія графікі. А ці ён мае сілу, Яраслаў, графіку рабіць, а тым больш уяўнымі грудзямі бавіцца! Апалонік сілы ўжо не мае таксама! Но ж прыставілі яго Яраславу на натхненне тамака, у вярхах алімпійскіх, і толькі, так сказаць, смерць іх можа разлучыць, або абсолютная страста таленту. Ну, хоць зроку. Для мастака — трагедыя. Апалонік бачыўся быў нядайна з Музам Рыгора Данчанкі з Мінска, дык той у адчаі і жаху. Не будзе маляваць карцін Грышка, па простай прычыне, што бачыць перастаў. Ды хоць уваччу ўсё Грышку стаяць карціны, намаляваныя і тыя, што маглі б напісацца, і Грышкаў Муз пакінуць яго не можа, а мог бы, калі б не меў сумлення. А тут, у Беластоку, калі rozум спіць Міраславін, якая нічога сёння ведаць не хоча, ці ж сядзець Муз, як дурной, скінуўшы чаравікі, і чакаць прылёту сваякоў або натхнення? Сёння ж пятніца. Народ мастацкі па кавярнях шалее. Хай спіць Міраслава, а Муза з братам пойдуць сабе памаленьку ў піўбар у цэнтры польскага ваяводскага горада сярэдняй велічыні.

Апалоніку добра, у яко крылы адкідныя ды

складныя. Хочаш, лятаеш, хочаш — ходзіш. Нават калі едзеш цягніком ці аўтобусам, дык цябе не расакрэцяць як музу — складныя крылы можна схаваць у чамадан ці заплечнік. Апалонік не вельмі любіць заплечнікі; было ні было, не дваццаць гадоў яму, а больш за дзве з паловай тысячы. Дзе тут на гарбе насіць торбу са спакаванымі скрыдламі! А дома, папраўдзе, не вельмі іх і пакінеш — возьмуць дзееці Яраслава пабавіцца, а любяць гэта рабіць, і многа іх, дзяцей ягоных, бо Яраслаў любіць бавіцца чужымі грудзьмі, і святлістым крылам капут будзе! А новых Апалонік не атрымае, бо ўжо сем пар змарнаваў. Рвалі яму туую святую ды патрэбную аздобу і падапечныя, раз'юшаныя недахопам творчай падмогі апалонскага пасланца, траціў іх у транспарце, парвалі іх яму ў „Крышталі”, як напіўся з абы-кім... У Санкт-Пецярбургу дык увогуле ледзь разам з крыламі і галаву не страціў! Ды хай і нават, адкідныя — яны выгадныя. Ды без крылаў, недзе пад бокам і за плячыма, Апалонік адчувае сябе крыху няёмка. Асабліва калі піва вып'е. Бо дзе ж тут браць амброзію ды нектар. Раз у год маеш права на Алімп падскочыць, два разы да дзядзькі Апалона паляцець, усё ў Грэцыі, вядома, а тут п'еш тое, што і твой мастак. Бо ж не будзеш сядзець з сухой глоткай, калі ўсё гэтыя артысты набіраюцца. А такое пачуеш, што нічога больш не застаецца, як нарэзацца. Антыдопінгавы кантроль нічога не выкрайе. А той Яраслаў, калі ўрэшце ўбачыць Апалоніка, у поўным трансе быўшы, возьме яго праста за звычайнага сабутэльніка. Толькі каб хоць тады натыхаўся! Хай бы і на пагняровай сурвэтцы што накрэмзай. З-пад рук вырваў бы Апалонік яму той твор, панёс бы на крылах ветру самаму Апалону! Музу хоць час ад часу матывіруе туую сваю Міраславу да нейкай

творчасці... А як жа ж апранаеца гэта Муз: у тыя чорныя скурнякі на тоўстай падэшве! Ка-лі б не тыя боты, не ўтрымалася б зямлі. Лунала б над дахамі, як і сама Міраслава... А яна, Мірка тая, спіць, вось, а Муз ўпоперак палежвае, з вялікімі ступакамі закінутымі на спінку фатэля. Ну, нашто музам такія шлэпы! Крылаў ім мала?!

А тут і той блізнюк Музін аб'явіўся — праступіў праз белы мур Мірынай хаты, бы яго не было. За-сумаваў быў Апалонік па сястры, пакінуў у кавяр-ні свайго мастака. Хутка сабраліся ў „Маршанд”. Муз засела з Яраславам і Скрыпачом з Курлянд-дыі за столікам у стратэгічным куточку, цадзіла пі-ва і паглядала на прыгожы профіль Скрыпача. От, і ёй такі прыдаўся б, кшталт ablічча гэткі. Зірнула ўверх, у шклянную столь. І так і сяк абярнулася — абрыд ёй уласны грэцкі нос і ад амаль трох тысяч гадоў класічны абрыйс авалу твару. Можа, памяняцца з Пятром?.. А тыя крылы пад чорнай курткай неяк муляюць, пачухацца бы...

— Дай, падрапаю табе ў спінку! — ахвяраваўся Яраслаў і дыхнуў перагарам.

— Апалонік, а ты дзе? — злякалася раптам Муз.

Апалонік зеленавока глядзеў на сястру з-за ўспацелых ад жаху акуляраў у драцянай аправе. Тырчаў, прыгорблены, пасярод маршандскіх столікаў, у пакамечаным пясчанага колеру плашчы, танклявы, з апушчанымі доўгімі рукавамі, п’янюсенькі і няшчасны.

— Згубіў я свае крылы, ужо ў апошні раз.

— Ляці на х..., — нелагічна парада яму Муз. — А Міраслава там спіць, і ведаць нічога не хоча. Але ж не ты яе муз, Апалонік. Гэта мой клопат.

Пярына

Агата злосна тупала па размяктым снезе. Адзін крок наперад — паўкроку назад! Пранізлівы вецер біў ёй у змакрэлы твар. Расшпіліла куртку, рассупоніла шалік. Яшчэ бракавала, прастыне! Да таго ўсяго — легчы ў ложак! А, можа, і добра было б, адляжацца, адхварэць. Напіцца ліпавай гарбаты, наесціся аспірыну, нацерціся ды добра выпацець у пасцелі. Ва ўласным ложку, пад пухавай пярынай. Тую пярыну, што ёй бабуля падарыла, звычайна ненавідзела. Хто сёння накрываеца гусіным пухам! Ці ў горадзе, ці ў вёсцы. Несучасна, казала бабе Веры Агата, лягаць пад пярыну. Бабка паглядзела на ўнучку, якая ўжо ў гады ўбілася, у старыя дзеўкі хоць яе запісвай: „Не важна, пад што, а з кім!” Мабыць, і замовіла штосьці з тою пасцеллю, ці што зашыла ў пёры, бо з таго моманту Агаце ад кавалераў адбою не было. Ды што за кавалеры! Без хаты, без зарплаты... Адно толькі ім у галаве, каб пад тую пярыну ўскочыць.

А пасля хоць ты на сцяну лезь. Не звоніць, не прыходзіць, не праводзіць... І хата ў Агаты свая, і ўежна ды ўпітна, а хоць ты забіся. Толькі ў сэрца які залезе, знікае, бы той растаптаны снег. Толькі брудная пляма застаецца. Вось і сёння — прыйшла ў кавярню „Піўныя слёзы”, а Сіман Берг са сваёю студэнткай піва п'юць. Кінуў „хэллёў”, і нават не глянє. Лупіцца толькі на тую дзявоху, бы пракаўкнуць намерваўся. Бо ёсць на што глядзець. А пра Канта гутарку вядзе, з тою крэцінкай. А што там у тае дурніцы — адны цыцкі нумар шэсць. Бы там інтэлект яна мела нейкі. Гад паганы, тыдзень не званіў. Шукала яго Агата па ўсіх піўбараах, бы там ёсць месца для такога навукоўца.

Сядзеў бы дома, жонку, дзетак пільнаваў, не са студэнткамі піва піць такому!

Не, пакуль у пусты дом, з якога змылася Агаціна сястра ў нанятую „кавалерку”, зайсці трэба яшчэ ў мастацкую кавярню. Там хоць артысты, пісакі садавяцца. Агата тыдзень таму паказала свае літаратурныя спробы самаму рэдактару Герману Сюзіну. Ён, распытаўшы, што робіць яна сакратаркай у школе, ухмыльнуўся толькі, але ўзяў Агацін спытакачак дахаты, пачытаць. Ён такіх лістоў, пакропленых слязымі, мае поўную чорную торбу, кожнаму пачаткоўцу абяцае пазнаёміцца з творамі. Сам Сюзін піша мала і рэдка, але рашае пра літаратурнае жыццё ўсяго места. А сядзеў з ім тады, як заўсёды злосна надзымуўшы свае румяныя шчокі, рэдактар Зыгмунт Брысь. Брысь, чорны гумарыст, выцягнуў жменю цыгарэт з яе пачка. Агата сыкнула: „Чаго? Пытайся?” Брысь гыркнуў: „Ты, сука худая!” Уся ў слязах, ледзь дапіла свае сухое чырвонае віно. Бегла, паўсяляпая ад злосці і жалю, да аўтобуса. У той вечар сустрэла яе яшчэ адна крыўда. За язду зайцам фунданулі ёй штраф.

Сёння ў кавярні „Змрочныя мроі” пілі піва ўсе важныя літаратурныя персоны. Пазваў Агату да запаветнага століка сам Брысь. І паказаў пальцам: „Гэта мая дзяўчына Агатка”. А пасля раскрылі ѿ спытакачак, атрыманы ад Германа, азагалоўлены „Мой сон нясонны”. „Я ў шоку, — дадаў. — Мне твае сны нясонныя сніліся.” І раскашляўся. Браў яго грып.

У гэту ноч Зыгмунта накрыла славутая пярына. І сон нясонны сніўся ім дваім. І стаўся цуд. Брысь не знік. А на твар заблукала яму ўсмешка, якое публіка не бачыла даўно. І верш Зыгмунту Брысю напісаўся. Не трагічна-гумарыстычны, а ўва ўсенькім лірычны.

Касцёр Самабуся

Рашыў Габрусь Самабусь парваць з літаратурай. Адysці годна і ў добры час. І крытыкі пляснулі ў далоні: „Добра!” Но ўсё ўжо пра яго панапісвалі, іхні варштат вычарпаўся, а ў дадатак у газетах ды часопісах за опусы пра опусы Габруся Самабуся чамусыці мала ім плацілі. А мо і не так і мала, ды колькі можна пра тыя вершы, нават і самая геніяльныя! Знойдзе крытык адзін слова-ключ, другі, а колькі ж можна ключыць, хай і на найгеніяльным палетку? А, можа, Габрусь Самабусь быў сапраўды звышгеніяльны на звычайных крытыкаў, якім не падскочыць вышэй таго, чаму іх навучылі ў інстытутах? Ды і каму гэта патрэбна! Міфічнаму чытачу? І так ніхто гэтага ўсяго не чытае. Нічога не чытаюць. Нават глядзець у тэлевізар людзям няма авхоты, калі там гавораць. Высыхаюць словаў-ключи.

Рашыў парваць Габрусь з літаратурай зусім ды назаўсёды. Зваліў з паліцы кнігі ў сваёй хаце. А добрыя яны. У палатняных вокладках. Лакіраваныя. Шкада, што на распалку ў печ не дасі — у доме толькі ацяпляльныя батарэі; у блоку Габрусь жыве. Але ж толькі „рукапісы не гарачь”! А гэта, што тут на кучы ляжыць, хутка б занялося, палала б, бо і клей добры, і папера юбілейная, не гаворачы пра кужаль ды лакір на вокладках. Ой, шугала б! Нягледзячы на палымяныя словаў ў сярэдзіне тамоў. Пра любоў да радзімы, людзей, свету, прыроды, каханне, чалавечнасць!

І заклікі да гэтага самага. А, вось, прыклады дрэні — во, як гэта гарэла б! Характары чорныя як пякельная смала!

Не, паліць не будзе. І ў сметніцу не ўкіне. І не павязе ў склад макулатуры — там яму заплацяць за кнігі менш, чым выдаць на транспарт...

Запаліў Габрусь грамнічку, што з-за іконы дастаў, жаўтлявую, паставіў на круглы столік пасярод кніжнага запыленага балагана, наліў сябе гарачай моцнай гарбаты, адмераў у кубак тры чубатыя лыжачкі цукру. Апусціўся ля канапы, пакрытай паплямленай капай у, здаецца, у турэцкія ўзоры. І што з тою літаратурай...

З абвальваючайся рухомай піраміды бліскалі на яго, бы сыпучы пясок, літары прозвішчаў аўтараў і загалоўкаў, выпуклыя і ўплюснутыя, чорныя ды залачоныя, простыя і выкроунтасныя, часам горбам кніга адварочвалася, аздобай стылізаванай... Варушыліся лісты даўно не чапаныя, з уздыхам выпускалі спаміж лістоў шэры пыл і пах чагосці няўлоўнага, чым аддае ад старых бібліятэк і бібліятэкаршаў. Мо гэтак дыхаюць кнігі, нейкай такой энергіяй, што спіць паміж лістамі, пакуль кнігі не кранеш? Рукой дрыжачай ад захаплення або цікаўнасці? А мо тады, калі кнігі абураныя такім жорсткім да іх падыходам, што іх за горб ды на кучу? Як сёння ўчыніў паэт Габрусь Самабусь? Няўжо кнігам крыўдна! — сцепануў плечуком уласнік літаратуры, зваленай на падлогу. Ён жа ж — паэт — адчуў яе непрыхаваную крыўду і злосць за такое хамства. Ён жа чуе нячутнае іншымі! Ціхі шэргат пылу прабіўся не толькі да яго прачулых, адтапыраных ад выгаленага чэрата вушэй, а запёк між павекамі. Паэт заплачаваў.

Габрусь Самабусь не плакаў даўно. Прынамсі

пры сведках. А яны, гадаўкі, вырачыліся літарамі „о”, загагачыліся „г”, разявілі тонказубыя зяпы ў здзіўленні, дыбам паставілі стрункія старонкі... „Што, не бачылі?! — узлаваўся Габрусь. — Ну, плачу! У мяне алергія слязлівая на вас і ваш пыл! На паперу, на ўсё друкаванае. І не буду вас чытаць, бо не хачу плакаць”. — „Спаліш? Спаліш? — зашапталі старонкі. — Дык палі! Толькі рукапісы не гараць. А тваіх рукапісаў даўно сярод нас няма. Спалі! Запалкай, запальнічкай, крэсівам, што з раскопак прывёз...”

Дастаў з шуфляды паэт крамяні, губку, прыпаў на калені да кастра кніг. Тук-пук! — ударыўся камень аб камень.

Іскры ляцелі, запахла порахам, але не загарэўся касцёр. Габрусь абмахнуў верхам свае вялікае далоні ўзмакрэлы лоб. Кроплі поту скаціліся на каменьчыкі. Ударыў яшчэ раз. З пальца пацякла кроў... „І поту, і крыві каштую гэта літаратура!” — скавытнуў Габрусь і штурнуў каменне за расчыненае акно. Ля пад’езда ўзвыў сабака і сціх. „І не адно жыццё яна, паэзія, забрала!”

Пасядзеў яшчэ хвіліну на падлозе, засыпанай попелам ад папяросаў, змораны паэт. Ні паліць, ні піць яму не хацелася. Гарбату не чапаў. Устаў з крэктам, падаўся да шафы, спрытна схаванай у сцяне. Там, за трыццацітомнікам Маякоўскага мела стаяць непечатая, урачыстая пляшка. Паўлітэрка спірытысу. Якраз за томам, дзе паэма „Воблака ў штанах”, улюбёная Габрусём з часу, калі штудзіраваў рускую філагогію, каб спазнаць маскалёўскі дух.

Не, піць Габрусь не будзе. І не намаўляйце. Не будзе мець над ім уладу зялёны змей. Іншы раз мо і прытуліў бы бутэлечку, родненъкую, да распаленых грудзей... Габрусь жорстка крутануў кап-

сель, рапшуча падышоў да стуса кніг, што ў амярцвенні ўзіраліся ў яго, бездапаможныя і як нежывыя, і лінуў вадкасць на іх схаладнелыя ад страху спіны.

Выліў усю бутэльку. Паўлітра! Чыркнуў запалкай. Занялося хутка. Гарэлі Мележы, Байраны, Пушкіны, Міцкевічы, Шаўчэнкі, Гюго, Картасары! Рубцовы і Рублеўскія, Адамовічы, Сысы, Бальмонты і Адамчыкі. Сінім полымем успыхнуў Глобус. Пунсова затрапяталі Клімковіч з Ахроменкам. Іскрамі сыпанулі Канапелька, Куртаніч і Сільнова. Арлоў узвіўся аж пад столъ. Гумянюк аж пішчаў ад жару. Брыль, Танк і Панчанка пала-лі роўна, ціха. Крапіва тлеў, час ад часу з сыкам пускаючы зялёную іскру. Гётэ з Шылерам капцілі чадам, аж пякло Габрусою ў вачах...

А Біблія не загарэлася.

Неўзабаве ля пад'езда загікала чырвоная машина. Пажарнікі знадворку прыставілі да сцяны драбіны, сіканулі водой праз акно...

— І агонь, і вада нас ачысцяць, — прамовіў пэт Габрусь Самабусь, сцягваючы з мокрага торса паласатую майку. Памацаў пакурчанае ад агню валоссе на грудзях, пакляпаўся па сэрцы. — Во, а я нават ля цыцак загарэўся.

Кнігі ўкінулі ў смеццявоз. Падлогу памыла пэтава кахранка, настаўніца роднае мовы. Хата сохла за ўсё лета, з пачаткам якога Габрусь з'ехаў у вёску да матулі.

А рукапісы, далбог, не гарашь. Апрача Бібліі застаўся адзін Габрусёў верш. Старэнкі, нідзе не друкаваны. Замок ён, на жаль, настолькі ад пажарніцкае сікаўкі, што няможна было яго расчытаць.

Сірочая хатка

— Не ведаю, колькі мне асталося жыцця. Лекары кажуць, што гадоў пяць яшчэ магу пацягнуць, — заплакаў Коля Юравецкі. — Двоё дзетак маленькіх... Як найбольыш мне імі нацешыцца... Паклікала мяне мяці з сястрой і кажуць: „Піши та-стамент. І так памрэш, то няхай хоць маці мае кавалак даху над галавой, а то прагоніць яе ў Варшаву твая Оля...”

І не ў галаве было Вользе Юравецкай крыўдзіць сваю свякруху, матку кахранага мужа. Жыві, як хочаш, рабі, што хочаш, — робім усё жжа разам: дом будуем. Вы ж спецыяльна дзеля Колі пакінулі сваю шыкоўную кватэру ў Варшаве дачцэ з сям'ёй, прыехалі на радзіму дажываць на пенсіі. На свежым паветры бацька паправіцца, з яго сэрцам. А што Коля захварэў — чыя ж гэта віна. Рак не пытае...

Дом рос хутка, на зямлі, якую падарыў Колю і Олі дзядзька Лявон (два гектары). Не шкадавалі здароўя Колеў бацька Раман і сам Коля, здавалася, тады мужык як дуб. А кіравала ўсім Колева маці — і грашыма, і работнікамі, і сям'ёй. Драўніну даваў Олін брат Сцяпан, не шкадаваў — гэта ж і сяstryн лес, дастаўся ён па бацьку, прадзедаў яшчэ. Але як ні дзіўна — дае Сцяпан дрэвы, рэжжа, ёсьць ужо вокны, дзвёры, дошкі на столь і падлогу, а іншы раз заедзе — няма таго! Куды падзелася? Оліна свякруха Марта распадрадзілася — трэба ж плаціць крэдыты, прадала драўні-

ну на фінскія домікі. Варшаўскім знаёым і сябрам. Лесу ж многа! Хто там далічыцца!..

Пакуль што, жылі былі ў куточку хаты, якую даў дядзька. Калі каркас дома амаль у дзвесце метраў вырас на ўскраіне вёскі, тады вось Коля пачаў хварэць. Але першы знядужаў Раман. Пасля другога інфарктту прасіў Коля сястру: „Вазьмі яго ў Варшаву, няхай падлечыцца, там жа дахтары лепшыя, здаецца. Хай адпачне!” Але куды ж было браць бацьку Ілоне Рэнц — так перабудавалі сталічную кватэру, што няма куды і падзець старога.

Акрыяў крыху бацька, узяўся зноў за працу. З Колі быў ужо малы пажытак — амаль кожны месяц ляжаў у бальніцы. Оля стала на работу, пачала і студыяваць — цяпер без школы добрае працы не знайдзеш. Малая Гануся пайшла ў садок, Адася Оля цягала з сабой або да маткі ў горад. И кожны тыдзень, снег ці дождж — да Колі ў бальніцу. Дасць Бог — пажыве яшчэ...

Першы памёр бацька, у 57 гадоў. Тады вось Ілона з маткай пазвалі Колю набок і загадалі, каб спісаў тастамент. А то раптам маці зваліцца ў Варшаву, а чаго яе там? Унукі ўжо пагадаваныя, няма патрэбы займаць месца... Хоць прапіска ў маці варшаўская.

— Гэта меў быць наш супольны дом, у якім будзець практикавацца традыцыі шматпакаленне-вай сям'і, перадавацца дзесяцям добрыя вартасці — павага да старэйшых, да працы, сумленнасць... На жаль, так не стала. Я палічыла, што настойванне на смяротна хворага чалавека каб пісаў тастамент — гэта негуманна, — кажа Вольга. — Згадлісія на натарыяльны одпіс. Свякруха на прынцыпах саўласнасці атрымала пятую часць зямлі і дома. Абяцала дапамогу ў выхаванні ўнukaў

і завяршэнні пабудовы дома.

Марта Юравецкая з запалам узялася за выканчэнне сваёй часці, якую заняла не ў пятай частцы, а ў чвэрці. Настолькі гэтым занялася, што ні разу нават не наведала сына ў бальніцы. Быў нядрэнны запас матэрыялаў — дошақ, панельных ліштваў, падлог. Усё з лесу Олінага брата Сцяпана Макаўца, у большаці падараванае.

У вялікім пакоі („надпланавым”, на 25 метраў больш, чым належалася маці) Коля дапамагаў нават класці падлогі. Тады Марта Юравецкая пачаставала сына чаес і пазволіла памыцца ў цёплай вадзе, бо ўжо кватэру мела з выгодамі. Прыйшоў Коля да свае хаты, у куточак, у якім прытуліў з сям'ёй яго дзядзька, і заплакаў: „Баюся я, Олечка, што не будзеш ты мець дапамогі ад мае мамы. Каб хоць толькі дала табе жыць спакойна...”

Маці „ўдзяліла” Колю гасціны ў новым доме. З гэтага вялікага пакоя яго і вывелі на могільнік.

Часць дома Колевай жонкі і ягоных дзетак стаіць пустая. Няма вокан і дзвярэй, забраны нават дошкі са столі. Падмецена кожная трэсачка з усяго матэрыялу, якога не шкадаваў Олін брат. А нават калі б і было што — спадарыня Марта Юравецкая прадала сталярную машыну, супольную ўласнасць сям'і Юравецкіх, на якую грошы (долары) пазычаць ездзілі Коля з Оляй да сябра ў Высокае-Мазавецкае. Тады цяжка з усім было — будаваліся ж у час крызісу!

Атрымала Вольга Юравецкая павестку з суда — хоча свякруха афіцыйна аддзяліць сваю частку „паводле таго, што яна вызначыць у судзе”, гэта значыць, нягледзячы на тое, што заняла часць маёнтку ўнукаў. Пайшла Оля да яе: нашто вам гэта? Карыстайце, рабіце што хочаце, не будзем жа

судзіцца. І так гэта ж наша. „О не, не дастанецца гэта ў твае рукі і тваім дзесяцам — па майм трупел!” — раскрычалася свякруха. „Я не хачу вырашаць за дзяцей, — спакойна адказала нявестка. — Вырастуць, няхай дзеляцца. Я разумею, што для вас лепшыя тыя варшаўскія ўнукі, даччыныя. Гэта ваш выбар. Але чаму гэтыя мусяць плаціць за ваши выдумкі судовыя кошты?”

Усё ж прыйшлося заплаціць з дзіцячае рэнты па бацьку — суд вырашыў, што не будзе дзяліць саўласнасці, толькі акрэсліў, з чаго будзе карыстаць бабуля. Тая давай гарадзіць, каб ніхто не адпаведны не ўлез на яе падворак. А праз нейкі час зноў падала ў суд Вольгу, цяпер Мікульскую, і малалетніх удзельнікаў працэсу Ганну і Адама Юравецкіх дзеля раздзелу маёмын. Падстава — Вольга выйшла замуж і живе цяпер у іншай мяст梢асці. А яна, старушка, хоча перад смерцю справы ўладкаваць. Грошай мае ў два разы больш, чым сынавая разам з унукамі, таму можа наняць і адваката, заплаціць за новыя памеры і іншае. Кошты, як зазначыла, маюць аплаціць удзельнікі працэсу. Унукі (7 і 9 гадоў) таксама, вядома.

Страшыць сваім відам сірочы дом наводышыбе вёскі. Высокі, смалісты. Частка Марты Юравецкай — як драўляная пушачка запалақ, знутры і ўсярэдзіне абабітая дошкамі з лесу, пасаджана га прадзедамі Ганусі і Адасі, а іхня — зеўрае пустымі вачніцамі вокнаў.

Сірэны

Не люблю пазіі. Гэтак пачынаў учора свой фельетон Адась. Той пачатак напісаў быў на белай папяровай сурвэтцы. Паказваў Лінцы сёння раніцай той пачатак тэксту, бы хваліўся; мела гэта месца ў кавярні. Лінка чакала там Маніка. Прынамсі так сцвердзіла. Манюку — так на яго казала. Бо той Манік, сапраўды ўмее прыманьваць ды маніць. А сам „манюканькі”, — колькі яго там ёсць! Адно ў яго вялікае ды моцнае, ды і яно з узростам марнее, асабліва тады, калі, так як у Маніка, не марнуеца. Бо ў мужыкоў запчастак няма. Сэрца табе перашчэпяць, пячонку, а гэтага — не. Хіба што сам сабе адцяпаеш, і паспеюць табе яго прыкладці. А так не прымецца чужы. Прынамсі так кажа сучасная медыцына. Лінка, нядошлай медычка, спецыялістка больш па натуральным лячэнні, пра такія цуды дагэтуль не ведае і не чула. Ну, добра, Манюка. Чакала яго Лінка, паўтараю, у кавярні „Верасок”, і ўсе пра тое ўжо ведалі, а Адась паказваў той свой фельетон, бы хваліўся Лінцы. Ды што яму хваліцца якраз ёй — ён ні аднае бабы не паважае. А Адась у кожны свой фельетон утыркне штосьці з Маніка. Бы гэта яго манія была якаясь. Тоё, што пазію не любіць — гэта чыста Адасева. Сам пісаў

вершыкі ў школе, цяпер яму даводзіцца іх чытаць. А чытаць няма чаго. Вось рэцэпт сучаснага паэта, вельмі просты, на твор: вазьмі жменю любых слоў, неабавязкова паэтычных, а, можа, і зусім не, запішы іх у любым парадку, больш-менш у слупку, або і не, могуць радкі быць доўгія і розныя па памеру... Хто будзе чытаць, хай звычайны чытач, хай няшчасны крытык — дык чым больш складана ды незразумела, то твой твор лепшы будзе. Вядома, той верш мусіць найперш дзесьці надрукаваць, каб крытык яго прачытаў. А калі надрукавана — дык ужо прызнана. Калі пра прызнанне — дык Адась з нейкай дозай ці не звычайнай зайдзрасці ставіцца да маны Маніка. Да тых ягоных гавэндаў пра табуны ачумелых дзяўчат ды кабет, што спаць не могуць пасля контакту з ягоным духам, інтэлектам ды цялеснасцю. Тая цялеснасць Манікова не ёсць абсесіяй Адася, барані Бог. З чужое цялеснасці можна адно хлеб есці, калі табе за слова плаціць... Няважна, ці гэта паўтор, рэха, ці заінспіраваная іншым гульня...

Адась гаварыў, паўтараў сказанае ўчора і заўчора, а на сурвэтцы, славутай ужо tym, што дакраналася да яе ягоная самапіска, з-пад тушы выслізгваліся лініі. Ламаліся яны ў загібах геаметрычных фігур, развіваліся ў лісткі і плясткі незвычайных кветак, профілі вялікавокіх жанчын і мужчын. Домікі з трапецыйнымі дахамі ды вакнамі, на амаль усю сцяну. З дзверцамі, сходкамі, з дымам з коміна. У круглай вялікай шклянай попельніцы парудзелыя цыгарэты моклі ў соку неабсмактанных костачак сліў. Лінка страсянула туды доўгі слупок попелу са свайго LMa. Прыйткнула да аслізлай костачкі жарыну і з шыпеннем закончы-

ла кароткае жыццё недакурка. Выцягнула новую цыгарэту з распячанага пачка, што ляжаў по-руч з Адасевай сурвэткай. Адась левай рукой пstryкнуў запальнічкай, не перастаючы рыса-ваць.

— Гэта ўсё няпраўда, што пра мяне кажуць. Як можна кагосыці акрэсліць? Хто даў вам права называць станы душы іншага чалавека? — Адась нават не глянуў на Лінку, хоць адчула, што калі скажаў „вам”, дык і да яе, мабыць, гэта адносілася. Але гэта канстататацыя не бліснула нічым у яе мозгу. Адно толькі: Божа, колькі можна гэтага слухаць?! А калі азвещацца, дык, як заўсёды, з іх вуснаў, Лінчыных і Адасевых, выляцяць аднолькавыя фразы. І мае ўражанне заўсёды, што зноўку ўступіла ў ту самую ваду, ды не ў рэчку, а ўстаялую щэплую ваду знаёмай сажалкі. Хоць у жыцці так не бывае, папытайце ў філосафаў...І не ногі мокнуць там унізе, а рыбін хвост замест іх боўтаецца. Сірэна... Чамусыці ад іх абоіх ідзе пах не горкага папяроснага дыму, а свежае рыбы. Мабыць, з кавярнянае кухні, бо сёння пятніца... Або так сапраўды абоім так пахне скура, рэчкай, лазой, спелымі кіяхамі, жабурыннем, раскай, гарлачыкамі... І не разлучыць, хто ён, хто яна. Бо адно слова, слова, якіх нават ужо не чуюць, бо вядома, што кожнае з іх праз хвіліну скажа альбо прамаўчиць. Або абое возьмуць свае аўтаручкі, і будуть штосьці запісваць ці маляваць хаткі ды прыгожыя твары незнаёмых.

— Што маўчыш?

— Ты мне гэта кажаш?

— А што, ты лепшая? Ад іх? Ты ад іх слабейшая. Но не кажаш мне праўды. Ты такі самы манюка, як твой новы нарачоны, той дурны дацэнт. Несапраўднае ўсё гэта. Жыццё. Я задыхаюся. Ідзі.

Бо я сам выйду.

— Я ўжо выйшла. Пайшла. Боўтаюся ў той устаялай мутнай вадзе. Пішу...

— Што ты пішаш!!! Не высылай мне на досвітку электронных лістоў, якія даводзяць мяне да рашніх самагубстваў. Калі табе ноччу не спіцца, дык начуй у Маніка. Ён прынамсі табе можа дагадзіць.

— Не крычы. Нашто маюць ведаць людзі, што мы крычым.

— Якія „мы”? Якія людзі?!

У кавярню „Верасок” адчыніліся дзвёры адвеснавае ўжо вуліцы. Традыцыйна амаль усе твары наведвальнікаў павярнуліся ў той бок. Адась і Лінка далей таропіліся ў замэдзганую сурвэту, бы баяліся глянуць сабе ў очы.

— Што ў вас чуваць? — папыталаўся ў іх Кабылчын, чухаючыся па сваёй кучаравай сівой галаве. Намерваўся прысесці, ды прыкінуў, што, пэўна, не трэба.

— У нас?! Адкуль мы, дурню, разам?

Сарваліся на роўныя ногі ў адзін міг. І з адчайным маўчаннем размінуліся ў „верасковых” дзвярах.

Вышыванае сэрца

У той снежны вечар пад Заблудавам разбілася шэсць машын. У аварыю сябры не трапілі таму, што не маглі нагуляцца ў „Белай ружы” і пад Рыбакамі былі каля трэцяй ночы.

Ужо ў рэстаране Марынка мела візію. Паколькі не піла гарэлкі, гэта было б дзіва. Глашка не здзівілася ані — паглядзела ў бліскучыя ад узбуджання вочы Марынкі, якая тлумачыла Грышу вобраз які выплыў перад яе вачыма: вялікае вышыванае сэрца, павешанае над расчыненымі дзвярыма, а ў яго ўваткнёныя дзіды. „Не, не дзіды! — зусім не здзівіўся Грышка. — Над маімі дзвярыма вісіць вялікае вышыванае сэрца-падушачка, ды не дзіды ў яго паўбіваныя, а, звычайна, іголкі. Мама-нябожчыца вышывала, яна і тыя іголкі ды пруткі паўколвала. Чапаць не трэба — маміна праца ды старанне, мамы яшчэ маладое, як жыла ў Рыбаках”. Грышка вярнуўся жыць у бабуліну хату, скуль мама маладой была выйшла. Так жыццё склалася. І, так як было, так і ёсць. Адно камп'ютар уставіў. І адзін жыве, з чатырмата катамі. Сам адзін. Бо і жонка яго пакінула. Таксама Богу спатрэбілася. Ды ў Грышкавых аповесцях яны ўсе жывыя. І ён шчаслівы ў гэтых Рыбаках, хоць сам адзін з тымі катамі.

— І тыя голкі трэба дастаць, як з твайго сэрца, Грышка, — не адставала Марынка, і, хоць найцверазейшая не то што ў гэтай кампаніі, але і ўва ўсёй Гайнаўцы ў той вечар, вочы ў яе свяціліся як ад гарадоцкае гарэліцы, што пры месяцы яе выгоньваюць.

Калі вылезлі з Вацікавага „Фіата”, проста ў глыбокі скрыпучы снег, у гранатавую цемру, паказаўся срэбны крыж. На заходнім небе. Першы на калені бухнуў Бода. „Знак! Кепскі знак! — выдыхнуў клубамі пары ўвесь ляк, які ў ім тайця. — Маме наснілася нядобрых сноў!”

Грышка адчыніў звінячыя на марозе дзвёры баінай хаты. З сенцаў выйшлі чатыры каты і маўкліва пацерліся аб ягоныя ногі. Пайшлі ў спальню. Бода дастаў бутэльку, Глашка чатыры яблыкі. Паселі на зялёную, пакрытую штучнай скурай канапу. З ablупленых сцен спазіралі сепіевыя здымкі Грышкавых продкаў, якія ад стагоддзяў пражывалі над Нарвай.

У сцяноўцы гудзеў вецер — хата выстудзілася, пэўна, ад таго, што Грышка, як прапальвае ў печы, не засоўвае коміна. Спрабавала Марынка падкладці агонь пад абы-як зваленыя ў грубку макраватыя паленцы. Давялося лінуць гарэлкі, каб ніхто не бачыў. „Уладося? Так хутка? — здзівіўся Грышка. — Я распальваю дзве гадзіны”.

Адагнулася Марынка ад дзверцаў, глянула на дзвёры.

Над праёмам вісела запыленае вялікае вышыванае ў макі сэрца, а побач — звычайнай іголкавая падушачка. У той падушачцы не было, аднак, іголак, затое з сэрца прамяніста тырчэлі іголкі тонкія, іголкі-грашоўкі, пруткі і паржавелыя, пагнёныя ў маланкі драты. Падсунула Марынка крэсла пад дзвёры, стала на дыбкі і здзе-

равянелымі пальцамі пачала вывалакаць з сэрца ўсё жалезіва. Перакалола ўсё тое ў другую падушачку.

Са спальні ляцеў настуджаны голас Глашкі, адбіваўся рэхам па пустых пакоях:

— Бода, не бойся таго крыжа на небе. Бо ён —

чыста каталіцкі. А ты ж — памешаны. Калі б на тваю, не дай Бог, згубу, дык яшчэ адна перакладзіна на небе віднела б!

Марынка прычыніла дзверцы. Загудзеў агонь.

Тоўстыя каты паселі пад печкай, заўзіраліся на Грышкавых сяброў. Яны сёння елі „Віскас”. Яны, Грышкавы каты.

На канапе радочкам румяніліся Глашка, Вацік, Бода і сам Грышка, праціраучы ўспацельня ад хвалявання і цяпла акуляры.

Срэбны крыж усё святлеў на заходзе, аж расплыўся паміж зорамі.

Набліжаліся Каляды.

Ноч у Бельску

Марысін унуқ, васемнаццацігадовы Юрась, забіў Гандзіна свінчо надпрадвесні. Даў абушком у лоб, ашаламіў, і закалоў умела, піхнуўшы швайку проста ў аорту. Свінка қрыкнула, паткнулася і бухнула крывёю. А потым бегла, бач, аж на другі паверх вілы Гандзіных сваякоў, уцякала з адчайным енкам па ўсходах, шаравала мяккім жыватом па мармуровых прыступках, аж уткнулася сухім гарачым лычом у гаспадынін прыпол.

Не змагла ўцячы Гандзя ад свінячае смерці на пакоі.

... Прыйехала з вёскі ў Бельск разам з маленькім дробным парсючком. Паклала яго ў „летнюю кухню” свае сястры. З туга завязанага кужалёвага мяшка заенчыў ён і мяшок пакоўзаўся па слізкай, пакрытай пліткай падлозе.

— Гандзя, што ты сюды прывалакла? Не будзе тут табе ніякіх свіней! Хочаш, гадуй іх у сваёй Маліноўцы. Што ты хочаш, каб Мірык адправіў нас абедзвюх назад? Тут панская хата, а не якісь хляўчук!..

Гандзя падняла на калені рухавы мяшок, паправілася на зэдліку, расшпіліла першыя гузікі цвёрдай ад марозу балонневай курткі, выцягнула з кішэні пакамечаную мужчынскую насоўку, з шумам выцерла балочы нос. Крыху аслабіла завязку мяшка, каб парасё падыхала, з чуласцю ўсунула руку ўсярэдзіну.

— Ну, што, як, кажы, — Гандзіна старэйшая ся-

стра змахнула з цыраты на стале крышыны, у кубачак насыпала гарбаты, у разетку ўваткнула малы падарожны кіпяцільнік. Гандзя была галодная, пад'ела б чаго, хоць бы супу, не толькі гарбаты. Быў лістападаўскі ранні вечар, а столькі ж ехала з вёскі — добры кавалак аўтобусам, потым пару прыпynкаў цягніком. Уцякла з уласнае хаты, ад свайго Паўла. Куды ж было ёй ехаць, як не да сястры?! Марыся шмат гадоў жыла ў сына ў Бельску, трывады будзе, як у навюткай віле. Гаспадарку дапамагала весці, праўнукаў ужо няньчыла. Яшчэ здравая, хаця старэйшая ад Гандзі на пятнаццаць гадоў. Жыла цяпер, праўда, у летняй кухні, але гэта, казала, з выбару — не мела ўжо сілы хадзіць па паверхах. Старалася яшчэ і чым-нечым дапамагаць, але практична жыла за сваё, хапала ёй свае пенсіі, хоць невялічкай, але магла што і ўнукам купіць, і праўнучкам. Не без значэння было хіба і тое, што і ў гэтых дом свае гроши ўваліла, і да машины далажылася... Глядзела цяпер на яе, Гандзю, з ейным парасяткам на каленях, сваімі выцвілымі, але жывымі вачымі. Гандзі, вось, за шэсцьдзесят, але не сказалі б, што гэта яна, Марыся, яе каляісыці няньчыла, што гэта Марыся дала жыццё паўтузіну дзяцей, павыхоўвала іх, пагадавала, у свет пусціла, і ўнukaў пагадавала ды выправіла ў людзі, і вось пррабабко ўжо... Акуратна падстрыжаная, у чыстым хвартушку на спраўным становішчы, у цёплых, абшытых пухам тапцях стаяла яна над сваёй сястрою ў зашмальцаванай балонцы, з парасяткам, бы дзіцём, якога ніколі ў яе не было, на руках. Ні дзяцей, ні мужа, якога ўрэшце пакінула на пушчанскім хутары...

— Сядзі, сядзі, зараз тваё парасё пусцім у шопку, не павінна замерзнуць, не бойся! Пераначуеш у мяне тут. Не думаеш хіба на старасць ісці

ў свет? Не ў тваіх гадах, Гандзя! А што людзі на тое скажуць, ты падумала?! Гэта ж грэх! Як жа дасць сабе рады твой Павал? Загіне без бабы! Ты падумала?

Парсючок заварушыўся, стукнуў балюча кашыткамі ў Гандзіны грудзі. Кінула яго на падлогу. Заенчыў, пасунуўся ў бок прыпечка, дзе заціх.

— Падумала, Марыся... Ты толькі хоць мяне не выкінь. Ды што там, пайду ў людзі, можа прыме хто. Буду дзяцей няньчыць, мышы, гатаваць... Магу апекавацца якім старэчам...

— Ты, Гандзя, сама паглядзі, што і табе неўзабаве вады падаць трэба будзе! А твой чалавек? Ці Павал такі зноў кепскі? Усе ж п'юць па вёсках, што ты зробіш! Можа, гэта ў яго ўсё ад таго пайшло, што дзетак сваіх у вас няма? Няма гаспадарку каму пакінуць...

— Нікому няма, калі нават у каго дзееці і ёсць. Мы там усе пагінем, Марыся.

Марыся заліла гарбату кіпетнем, з шафкі дастала купны пірог.

— На, Гандзя, пакуль што гэтага паеш. Мірыкаўых ніколі дома няма, а сёння вось паехалі на вясле. То я і не гатавала сабе нічога. А парасё давай вынісем, не замерзне, а то зараз можа яму на двор захочацца...

— Не, лепш яму тут будзе. Вось вашыя сабакі такія злосныя, яшчэ што яму зробяць, возьмуць пакусаюць... Або шчэ хто яго ўкрадзе...

Пераначавалі на ляжанцы за печкай. Ноччу Марыся выходзіла, падкідала вугаль у печку цэнтральнага ацяплення. Тут, у летній кухні сцяноўка доўга трymала цяпло, Гандзя добра пагрэла спіну. Парасятка стагнала ў сенцах, бразгала вёдрамі, стукала ў сценку. Тры сабакі, якіх спусціла з ланцугоў Марыся, праносіліся па панадворку

і агародзе, безупынна брахалі, дзерлі пад дзвярыма, — пэўна, счулі жывёлу. Дыхалі цяжка пад парогам, скрабліся, а тады свінка квікала з перапу-ду і бегла ў другі кут, перакідаючи цэбрыкі.

Марыся паправілася на ляжанцы. Не спала.

— Ведаеш, цесна ўжо майм у віле, — сказала з натугаю. — Вось унукі іхнія павырасталі, кожнаму трэба свой пакой. Юрась ужо будуецца... Ды мне тут лепш, прывыкла я да жыцця ўнізе... Ма-юць, ведаеш, сваю служанку, то прыбірае, гатуе. Нетрэба мне ўжо лазіць па паверхах... Вось а тут і гарод прыгожы, і сабакі добрыя, хоць злосныя, мяне любяць, то і бяспечна жывецца. Я ж іх так-сама ад шчанючкоў пагадавала...

— Марыся, колькі ты ўжо ў Бельску будзеш?

— А, будзе дваццаць, як няма майго Мікіты, а, здаецца, быццам усё ўчора было... Гандзя, не па-кідай ты Паўла. Так цяжка быць аднаму...

— Не-не. Я тут застануся, калі ты не супраць.

— І калі нічога не скажуць мае.

Марысіны не мелі нічога супраць. Прынамсі нічога не сказалі. У Гандзі быў свой грош. На пад-ворку не замінала, на пакоі не прасілася.

Праз два гады, калі Марысю правялі на гарадскія могілкі ў сасновай труне (грош на яе ў чорным вузельчыку трымала за іконкай, разам з шэрай грам-нічкаю яшчэ са свайго вянца), Гандзя засталася адна жыць у хатцы. Парсючок рос харошы, гладкі. Выпускала яго Гандзя пабегаць з сабакамі па ага-родзе вечарамі і калі гаспадароў не было дома. І супраць свінча нічога Марысіны не мелі.

Забіў Гандзіну свінку перад Вялікаднем Мары-сін наймалодшы ўнук. Не хацела Гандзя таго мя-са есці, хаця каўбасы давялося ёй рабіць. Круці-ла ноччу ручкай мясарэзкі, плакала, а пад дзвярыма нецярпліва саплі Рэкс, Азор і Тарзан.

Барбуша

Мікола Баравіцкі сядзеў на цэментавым падмурку магілкі і паліў „норда”. Помніка на асеўшым ужо копчыку Барбушы з Лазовага яшчэ не паставілі, ці то не было каму заказаць, ці то кошт так павялічыўся на надмагільныя помнікі ў гайнаўскіх майстроў, што дзецям Барбушыным, што іх матка павысылала ў людзі, грошай на памятку не хапіла? Узвалілі толькі шэры цэментавы прастакутнік з крыжам у галовах з некалькімі словамі пра старую — на ablупленай блясе — ды пайдзелым партрэтам, што крыва павіс, а ў жоўты неўрадлівы пясочак уваткнулі штук дваццаць кітайскіх дробных гваздзікаў. Ад Радаўніцы стаялі пашарэлыя свечкі, тлелі лупіны яйка. Мікола зламаў пару галінак чарнобылю, змахнуў смецце спаміж кветак з-пад крыжа.

* * *

Барбуша, што ёй цяпер! Ні думаеш, ні плачаш, нічога табе не баліць... Не раз заходзіў Мікола да старое пры яе жыцці, — суседзямі былі цераз плот. Здавалася, і не было яе, — ціхая цётка, як яе называлі дарослыя і малыя. Барбуша да нікога справы не мела, за лішнім словам у кішэнь не лезла, грэбалася ў гародчыку, перавязвала на вы-

гане сваю трыбухатую кароўку... Кругленькая, калдыбала, прыкульгваючы, у чорных спадніцах, заўсёды чыстых, акуратных, адпраставаных. Барбуша пасівела даўно, у маладосці, раптам, у адну ноч; казалі, калі яе хлопца ва Усходняй Прусіі немец забіў. Збляла тады яе галава, як снег, толькі бровы чорнымі засталіся. Барбуша павязвала хустачку пад бараду, насоўвала яе нізка на лоб, часам пад яе закладала яшчэ беленькую, гафтаваную, і ў яе суровым, хаця круглым і румянym твары было штосьці манаскае, строгае. Была Барбуша замужам — пайшла за Міколавага траюраднага брата, Сцёпу.

* * *

Памятае Мікола іх вяселле. Усе запамяталі! Ужо збріліся ехаць у царкву, як на ўспацельм кані без сядла ўляцеў у вёску Саўкаў Гарасім. Хто яго ведае, пёр хіба на tym кані з самога Браньска, ці што? Каня з выпучанымі ад стомы вачымі закінула аж пад Насціну ліпу, а Гарасім куляй скаціўся з яго спіны. Хлопец кінуўся Барбушы пад ногі.

— Чым я горшы за яго, Барбуша?! — закрыгчаў Гарасім немым голасам. — Я ж цябе не кінуў?! Ка-заў, хочаш за мяне пайсці, то павянчаемся, то ча-го ж ты з'ехала, нічагуткі не сказаўши?

Сцяпан схапіў яго за кашулю, аж затрашчала. Пацягнулі дружбанты Гарасіма недзе за маліны. Народ адно насы панаставяўляў, мужыкі парапшільваліся, а бабы давай брацца за галовы, рукі ламаць: будзе бяда! Вызваліўся Гарасім, прыбег да Барбушы, што ўжо ўзлазіла на фурманку, цэлы ў сіняках, абшарпаны, да рук яе кінуўся:

— Міная, яшчэ ёсць час!.. А?.. ідзем, ну пайшлі... едзем! Не кідай ты мяне, Барбуша, не ідзі за гэта-

га... бо я сабе крыўду зраблю... а ты... на няшчасце так...

Адварнулася Барбуша, села выгадней на накрытай сенам і дзяружкай дошты, пасядалі госці на вазы ды паехалі ў царкву.

Грэчка ў той час якраз цвіла. Добры палетак быў, Гапчын, паміж хваінкаю і мазалёўскім полем. У гэтай грэчцы Гарасіма і знайшлі. З дзіркаю ад кулі ў лобе. Пісталет меў з сабою. Можа, спачатку напалохаць хацеў дзяўчыну, а потым і праўда, жыць яму адхацелася, меркаваў Мікола. Ды што ж гэты Гарасім убачыў у той Барбушы, якой было ўжо трыццаць два гады, а яму самому ж толькі дваццаць адзін, — сівалосай, праўда праўдаю, спраўнай з фігуры, але несмяшлівай, што і танцаў не любіла, і на вячоркі хадзіць не прападала?.. Прыйехаў тады з Гайнаўкі брат Гарасімаў на вайсковай машыне, з міліцыянтамі. Распыталі ўсіх, што-дзе-як. Вядома, як з гэтым бывае. Тут жа справа простая, ніякай палітыкі. Што брат-бяспечнік меў знююхаць? А яшчэ ж тады банды хадзілі, то магло пахнуць, ой, ну, вядома, чым. Добра, што сведкаў знайшлося столькі, каб пацвердзіць, у чым уся бяда была, як Гарасім нервова звіхнуўся, бо іначай папацягалі б, ой, папацягалі б па міліцыях, па судах!

* * *

Чорным шуляком лягла смерць Гарасіма на Барбушына жыццё. Быццам усё добра ішло, спорылася ў гаспадарцы, дзеці гадаваліся здаровымі, харошымі, Сцяпан жа не горшы за іншых музыкой... Але, зусім замоўкла Барбуша. Заўсёды ў хустачцы, нізка і ціха сунулася ў доўгай спадніцы па полі, па вуліцы. Вядома — мода, нашы ба-

бы пазавівалі свой волас у андуляваныя кудзер-кі-баранчыкі, фарсілі ў празрыстых ядвабных і нейлонавых светлых хустках, скарачалі спадніцы да паўлыткі, і спачатку з нецярпівасцю пазіралі на Барбушу, папракалі яе ў тым, што ў нестарым узросце робіць з сябе занядбаную старэчу. Перажылі ж вайну людзі цэлымі, вярнуліся на бацькоўскае, гаспадараць на сваім, дружына здаровая, чаго ж тут думаць пра мінулае?! Потым перасталі займацца ёю. Няхай сабе живе, як хоча...

* * *

Мікола ўстаў з мурка, аброс нагавіцы. Рушыў уніз, у вёску. Зноў заседзеўся на могільніку. Ягных сяброў, знаёмых ужо больш пад гэтым пясчаным пагоркам, чым у вёсачцы, што цямнел там нізка, азываецца вячэрнімі жывымі галасамі жывёл, людзей.

Сыдзе Мікола дарожкай, што паміж падросльым сасоннікам, каля садка Селяшчуга, паўз перасохлыя, даўно змеліяраваныя лугі з патрэсканным чорным ровам са стужкаю кісле вады на дне, збоч ясеневых прысадаў каля няпоўных адрынаў, пакульгае па-за клунішчы Петрукоў, за ўдзічэлы сад Касцюка, па ўдзірванелых выбайстых загонах колішніх агародаў, і каля сажалкі зарослай сітнягом ды асакою, з кустамі дурнап'яну.

І вось яшчэ адно памятанае поле. Тут калісьці расла грэчка, тут застрэліўся Гарасім.

Лес у гэтым месцы сёння расце, цяпер густы маладняк, пасаджаны роўнымі радамі.

Агледзіны

І не ведала б Нюра, што ў недалёкай гміне жыве Сенік, які ён, колькі ў яго ўсяго ёсць, калі б не стала ўдавою. Яшчэ папраўдзе не нажыліся добра з Жорам, а ўжо ўсяго хапіла. Дзяцей пагадавалі, дзядамі сталі. Лягчэй ужо быццам стала Нюры — стары як бы супакоіўся, пасталеў, кінуў дурэць і п'янстваваць, але ўзяў ды кіпнуў. Адпуй за сваё жыццё вантробы, развярэдзіў сваё сэрца ды нервы ўсёй радзіне. Найбольш зведала ўсяго, вядома, Нюра. Колькі слёз праліла, колькі прастагнала-праенчала, чакаючы з дзіцяткам ля грудзей, калі Жора вернецца з вясёлай кампаніі, або шукаючы яго па ўсёй ваколіцы, цягнучы мужа з-пад платоў... Працаваў, не скажаш, Жора, рабіў усё шчыра, і ўмеў колькі — і дом паставіць, і печ зляпіць, і каня падкаваць, вылечыць ад ахваткі, і свінчо закалоць, асвяжыць як сапраўдны мяснік. Расло яму ў полі і хляве. Але што з таго, калі ўсё праліваў на гарэлку! Вядома, пачало ўсё сыпацца, валіцца тое, што сабе паставіў, поле аддзячвала мізэрным плёнам. Якраз дзеци пайшли вучыцца ў горад. Нюра, не шукаючы нідзе дапамогі, не плачучы па камітэтах, давяла іх да выхаду.

ду ў дарослае жыццё — Юрка скончыў завадоўку, пайшоў на працу слесарам, Міхась, працуючы, закончыў вячэрні тэхнікум, Ганя ліцэй выдатніцай пакінула, на студыі дасталася, паехала вучыцца за мяжу. Жора не пытаўся, адкуль жонка бярэ гроши. А яна бегла амаль з кожным яйкам у краму (сама месяцамі не каштавала яечні), збирала смятану, біла масла, цадзіла сыры, вазіла прадаваць. Ні грыба, ні ягадкі не ўпусціла, ні лекавай раслінкі. У вёсцы ніхто кепскага слова пра Нюру сказаць не мог, можа толькі мужыкі, калі брахала на дзінатуршчыкаў, а найбольш на гандляроў гарэлкай і „рускім спіртам”, выпівохі найбольшыя, рагаталі: „Дзяўгай, дзяўгай, цюцька, заробіш ад Жоржыка зноў фанар пад вокам!” На мужа таксама рэдка хто калі злое слова сказаў: піў ён жа сваё, жонку на вуліцы за кудлы не цягніць, з нікім не судзіўся, не біўся за мяжу, хіба што часам з-за палітыкі яго жылаватая магутная рука ламатнула ў стол або ў чэррап ідэалагічна іншага субяседніка, паясняючы Жораву дыялектыку.

Не ў час абое, Жора і Нюра, пасівелі, але глядзеліся молада — ён поўны, румяны, яна хударлявая з твару, але не маршчыністая, тоненъкая ў стане, грудастая, як маладзіца.

Жорж памёр у шпіталі, раптоўна. Аслаб у Гайнаўцы на вуліцы. Толькі кропельніцу падключылі, як сэрца спынілася. Аджыў сваё, адпіў. Паглядзелі лекары ў Жорава нутро — а там і не было б чаго ратаваць. А ўсім раней гаварыў, што нікацін ды гарэлка кансервуюць чалавека! На пахаванні суседкі лічылі кожную ўдавінную слязу, каментавалі зараз за парогам, пасля мярлін, што Нюра плакала не зашмат. Калісьці на пахаванні было на што дзівіцца — удовы кідаліся ў дол на

труну, рвалі на сабе адзенне, валасы з галавы, млелі, дзеці галасілі не сваім голасам. „Жыў-жыў-і-няма!!!” — лямантаваў звон над царквою, калаціў сваім сэрцам паветра, біў у свае бяздушна-металёвыя бакі, шкадаваў Жору, як усіх, якіх што-раз часцей праводзіў у апошнюю дарогу. Анютка глядзела на званіцу, на цёмнае цела звана, што хістаўся ў прасветах вежы, і думала: „Во хто вечны, прынамсі, больш гадоў пабомкае, чым чалавек. Бо з металу ён. А дай яму лёс зваліцца з вежы, і разваліцца і ён таксама. Не назвонішся, калі лёс не дасць...”

Не паспела Нюра звыкнуцца з удовіным лёсам, як на яе ціхі падворак у засені разгалістых клёнаў пачалі з'язджацца сваты. З такіх вёсак, прасёлкаў, хутароў, пра існаванне якіх нават не падазравала, а назвы якіх у чужой гаворцы гучалі неяк смешна і незвычайна. Думала ўжо жыццё ў самоце закончыць. Вядома, бабуль столькі па вёсках адзінокіх жыве, адзін старэча на пяць-шэсць удавіц, а бабуля, бывае, нават і сотню на сваіх нагах перакрочыць. Трапляліся Нюры нават досьць цікавыя залётнікі, дзядулі не-пітушчыя, як самі казалі, з добраі рэнтай, да таго з садком, з пчоламі сваімі, з хатай з водой, з тэлефонам. Найболыш прыглядзеўся Нюры Сенік. Быў ён у нечым нават падобны на пакойнага Жору — каржакаваты, мяккацелы, румяны, з густым рудаватым чубам над пукатым лобам. Яшчэ гаспадарыў, бо і нестары, а пахаваў ужо другую жонку. Дзяцей у Сеніка не было — дай Божа, да Нюрчыных будзе добры. І той тэлефон у яго хаце ёсць, і ўсё ў хаце, як у горадзе. Цераз вёску аўтобус ездзіць, а ў Сеніка і свая таксоўка (праўда, „Трабант”, але ўсё ж — аўто...)

Паехала Нюра ў агляды, узяла з сабою сусед-

ку Марысю, каб людзі не гаварылі. Марыся была ў захапленні — вось дык трапляеца Нюры партыя! Расчырванеўся Сенік, забегаў па падворку, выскачыў з хаты ў святочным адзенні, завёў свой „Трабант”, што стаяў ля студні ў траве да паўкола, і папёр у краму за пачастункам, хаця ў халадзільніку было ўсё, каб па-людску прыняць гасцей. Кабеты селі за сталом у кухні, пазіралі праз акно — на вуліцу вылегла ці не ўся вёска, каб паглядзець на Сенікаvu нарачоную. А яго штосьці даўгавата не было, папёр, пэўна, у Гайнаўку, быццам у мясцовай краме не было таго, каб як найлепш прыняць такіх гасцей.

Нарэзалі сабе Нюра з Марысіяй хлеба ды шынкі, закіпяцілі ў электрычным чайніку воду на гарбату, уключылі відэа (Нюра разбралася досыць добра ў гарадской тэхніцы, бо ейны Юрка меў відзік), ды ахнулі — на экране клубавала голая пара — чорныя як смала негр ды хударлявая дзеўка ў чорных пантофлях. Плюнула Нюра, шчоўкнула выключальнікам.

— Алё, то пані Анна? — прагучаяў у трубцы шэрага тэлефона з дыскам без лічбаў жаночы глас.

— Ага.

— Пані, уцікайтэ з сіетого дому!

— Чаго вам ад мане трэбо?

— Нас тут штыры звоніт до вас! Утікай, як нэ хочэш быті трэтёю ёго оফярою!

Нюра войкнула, схапілася за сэрца.

— Марысё, гэты Сенік то забойца, кажут суседкі! Божа мой!

Марыся прыткнула трубку да свайго глухаватага вуха.

— А як жэ вуон іх усіх пазабіваў?..

— Ох, коб вы бачылі, што вуон з бабамі выч-

ворае! Баба раком по хаті ходіт, а то і в город зажанэ іе, начамі спаті людям нэ дае! У біелы дэнь посэрэд лонкі в копіцю тягнэ!..

— Алё! Ад рака яго жанкі памэрлі? Так кажэце?
Я кепско чую...

Дрыжачаю рукою Нюра выхапіла трубку ў Марысі.

— Вуон тут нам кождуй обіцяў жэнтісе, але мы, о, зобралісе і постановілі, што што як што, але жыті по-божому трэба. Ратуйтэсе і вы, пані Аню.

Мы чулі, што вы такая веруюча. Плюнътэ на того старого чорта!

Пакуль Сенік вярнуўся з поўным багажнікам ласункаў, якіх хапіла б, каб прыняць з тузін гасцей, бабуль ужо і след прастыў. Не чакалі яны аўтобуса ў К., пайшлі ў другую вёску. Сенікаў „Трабант” бачылі — схаваліся ў кусты ля дарогі.

— Ой, як добрэ, што так успулчэсно цяпэр па нашых вёсках, — прашаптала Марыся. — Каб ні той тэлефон у хаці, то трапіла б ты, Нюрачка,

у пазурыэ забойцы і збачэнца! Такіе зычлівые, сумленныя тут кабеты!

— Але ж і бабска салідарнасць мае ўсё ж свае межы, — заўважыла Нюра, вылазячы з кустоў на шашу.

Пагранічная падчэпка

Начніую ціш разарваў прарэзлівы гук тэлефона. Скалануў увесь шматпавярховы дом у цэнтры Беластока. Кажаце, немагчыма? А ці не разбудзіў вас калі поначны званок да суседа, калі ў блёку жывяще? Або любашчы гарачай удавіцы над вамі? Ці лёгкае пары жадалі таму чысцюлю, які бубніць у ванну водой з крана, бо пакупацца рашыў якраз апоўначы? Не гавару ўжо пра балі, якія ладзіць ледзь не штотыдзень старэючая дзявіца з магістрата... Усё чутна — хто есць смачна і ці цямкае, хто каму вінаваты за змарнаванае жыццё, чыё дзіцё чый сын... Усё ж, ноччу большеменш усе людзі і іх жывёлы (не ўлічваючы тараканаў ды блашчыц) спіць. А тэлефон калі звоніць? Ну, калі бяда якая... Ці каму не спіцца.

Наша суседка Ярынка спіць моцна. Напрацуеца за дзень, і вечарамі ціхен'ка сабе пастукае на камп'ютары, дык як уваліцца ў пасцель, то хоць яе валамі звалакай — прачнечца толькі тады, калі пачынаюць грукаты смеццявозы. Лёскат жалезіва аб жалезіва падняць можа забітага, але ж прыбіраць у горадзе неабходна, бо

дзень-два, і зусім зараслі б брудам і з блёку не выйшаў бы чалавек. Ны, дык наша суседка Ярынка спіць моцна. І пачцівы яна чалавек, з намі, мною і маёю Агатай, сябруе, як з роднымі цёткай і дзядзькам. Усё расскажа, як то кабета. Ведаем пра яе братоў, сваякоў файных і менш харошых, знаёмых — не раз заходзіла яна са сваёй сяброўкай, Ружай Бабушкінай, што робіць у нас у Беластоку тое, што нашы дзяўчатаў ў Амерыцы, напрыклад — прыбірае ў багатых смецюхой, бо тыя не маюць часу свае г..кі падмесці. Паказала Ярынка гэтай Ружы крыху Беласточчыны, звіла да радні...

Паявіліся былі Ярынка з Ружай у вёсцы, дзе трох братоў Ярынчыных жывуць. А там — не прайсці, не праехаць. З усіх вёсак паз'язджала-ся кавалерка старая і маладая, даядаюць апошняга бычка Ярынчыных братоў! Схапіла Ярынка мятлу, пагнала набузаваную кампанію, і памагла ёй у гэтым Ружа Бабушкіна, якая выглядае, быцам яна проста не „бабушкіна” ўнучка, а пляменніца Салаўя Разбойніка — здравенная, магутная, моцная! Схопіць якога — нагу адарве, махне набок — галава з плеч! Завялі дзеўжкі парадак. Дык раптам тут як тут — пагранічнікі на машыне заязджаюць, кайданы на рукі ўсходній красуні зачшамляюць намерваюцца — што робіць тут у прыгранічнай зоне? Толькі што, вось, званіў быў чалавек, паведамляў пагранзаставу, што падазроная асоба ўсходняга выгляду нелегальна бушуе па зямлі Еўрапейскага ўжо саюза... Выцягнула Ружа Бабушкіна паперы, фотаздымкі, у тым і свой у форме паручніка... Стрэлілі пальцамі і абцасамі жаўнеры — во дзеўка завітала ў наша тут старонне, дзе бабу людскую не звочыш!

Начную ціш у нашым доме ў палове на другую

разарваў званок тэлефона. Злякалася Ярынка! У трубцы афіцыяльны голас стаў распытваць яе пра братоў — ці не яна сястра славутай тройцы з вёскі на ўскраіне Белавежскай пушчы. А Госпадзе! Ногі пад беднай падагнуліся. Званіў пагранічнік! Ага, Ярынка, тая самая, што з таго боку выводзіцца. А ці ведае... тую самую, Вольгу Ба-

бушкіну ці Бабчыну?.. Божа, мо кудысьці трапіла бедная Ружа, нарабіла чаго на мяжы? Ну, не Вольга яна ж, можа ўсё добра... А колькі гадоў Ярынка ў Беластоку? Дваццаць жыве тут яна. „Ого, то табе гадоў нямала...” — голас пагранічніка сцішэў, а калі Ярынка злосна завурчэла, стаў апраўдвацца, што не ў тым справа. Ага, стаў тлумачыць вайсковец, ён якраз службу скончыў, дык пазнаёміца варта было б. А гадзіна якая?.. Палова толькі другое — раніца, значыцца. Ну, не спіць жа ж хось, каб іншы мог спаць. На тое ж яны, пагранічнікі, на мяжы дзяржаўнай пастаўлены, каб усю Еўропу сцерагчы... Узвыла ў адказ Ярынка, ляснула трубкай.

Мы прытаяліся з Агатай: што гэта тварыцца паверхам вышэй, у нашае маладое сяброўкі?! Не вытрымала першая Агата, пачуўшы страшэнную лаянку. Гэта ж не Ярынка так „мясам кідае”! Забеглі мы, ледзь адыхаліся пад яе дзвярыма. Адчыніла хутка, уся белая ад злосці.

— Яшчэ і вас тут бракавала! — прывітала нас зусім іначай, чым заўсёды.

Зачараўаны Ясё Жаба

Меў грамадзянін Кароль Уладзімір Міхайлавіч, пражываючы ў вёсцы Б. Міхалоўскай гміны, гаспадарку добрую і трох дачоқ, што не знайдзеши такіх у трыдзеяцатай рэспубліцы, у трыдзесятай гміне: і харошыя, і вучоныя. Такія дзеўкі — скарб у вёсцы, цяжэй — бацьку, бо ж кожнай трэба пасаг даць. Але пасаг Уладзіміру Караплю не страшны, абы дзеўкі добра выбралі: каб то хлопцаў добрых, багатых і здаровых, каб лягчэйшае жыццё мелі...

А дзяўчаты ніяк замуж не выходзілі. І ў школах вучачыся, і на забавах гуляючы — не траплялі на любага сабе сэрцу ці каб татку падабаўся. Рашилі бацькі прымяніць традыцыйны спосаб: стралянне з лука, каб упаляваць таго каго трэба.

Стрэліла старэйшая Валянціна — трапіла ў Бельск, у сына купецкага. Стрэліла сярэдняя Хрысціна — трапіла ў Беласток — у сына баярскага, капитаніча. Стрэліла Людміла — ці то прамахнулася, ці то не туды заглядзелася, — паляцела страла над былья Нарваўскія падрэчкі, у кустоў і багнішча. Пабегла Людміла, падабраўшы спадніцу, па асацэ, па мяце, а на купіне сядзіць зялёная жабка, трymае ў лапках ейную стралу!

— Аддай, жабо, маю стралу!

— Ні аддам табе стралы, дзеўчыно, — праквакала жабка. — Стрэльнула, то мане бары. Будутваім чалавеком.

— Гэтаго быць ні можэ. Ты ж — жаба, а я — баба.

— Але дагаварыцца можэм па-просту. Яшчэ мане пацалуй, то ў хлопца зманюсэ. І ўсё будзе рыхтык. Бо стралы ні аддам, калі ні пацалуеш. Што скажэ бацько? Ну, цалуй!

Заплюшчыла Людміла вочы, зморшчыла нос — не пакажацца ж без стралы ў хаце....

Зяхнула, пыхнула, засмярдзела — стаіць перад Людмілай хлопец гадоў пад трыццаць, стройны, высокі, чарнявы! З выгляду — такі, яку снахі бачыла дзеўка. Толькі што ў чобатах, у джынсах парваных, у кашулі айчыннай прадукцыі, да таго ж свіціцца яна, такая пацератая... Але праз старую матэрью пррабіваюць моцныя валасатыя грудзі... Робіць уражанне на Людміле кавалер певернуты з жабкі, хай бы зрабіў і на бацьку...

А вось і бацьку Ясё Жаба спадабаўся, бо думаў быў ужо стары, што гаспадарку не будзе каму пакінуць. Прыняў яго ў прымы, падвучыў гаспадарыць, і мае цяпер во як добра! А прыедуць дочки з зяцямі — страсяне рукавамі Людміла — і на сталах усягонечка, ні перапіць, ні пераесці! Не трэба Каралю Уладзіміру ні свінні-самарыйкі, ні каня-самалёта, ні абруса-самабранкі — Ясё Жаба ўсё дабудзе, такі майстар на ўсе руکі, не мусіць нікому даказваць што лепшага няма ў вёсцы! Толькі цягне час-часом над Нарву Яся Жабу, от, натура такая... Каб хоць рыбы якое налавіў, а то сядзіць на беразе, у ваду ўзіраецца. Дзівацтва зусім няшкоднае. Горш было б, каб меў Ясё Жаба цягу не да вады, а да гарэлкі.

Восіп і жонкі

Шукаў Восіп жонку. Не знайшоў пад Саколкай, выпісаў з „рускіх”. Касавокую, значыць, не зусім каб рускую, але яны ўсе рускія. Мо нават і в'етнамка яна, ці нейкая іншая буратка. Бачыў яе раней мала, бо заўсёды выпіўшы быў. Што там во-чы наўскасяя, калі добрыя такія, і кемлівыя. Умее круціцца Анька. А хто не круціцца, то і не жыве сёння. Не выживе. Паўсвету едзе, таргуе, і купляюць у яе ўсе і ўсё. Значыць, талковая дзейка, хоць маленькая.

Купіў і Восіп. Як то гаворыцца, заграз па самыя вушы. За жонку абяцаў узяць. Прыехала Анька з сяброўкамі, і яны пазнаходзілі аматараў або прынамсі добрых знаёмых; прыедуць, разбрывацца па вёсках і мястэчках. Нават па-просту загамоняць, такі кемлівы народ.

Да шлюбу падрыхтаваўся Восіп што і ну! Каштавала! Ды штосьці даўгавата не было Анькі, аж пад касцёл прымчала на іншамарцы. Добра, што раней ужо запісаўся ў святара на плябаніі. Восіп Альшэўскі з Ань Куныджунь, а прысутнічаў быў Толік Сурэль і яе сяброўка Кунь Анджунь. А по-

тым Анька з Кунькай ды з Толікам ездзілі па тавар. Толік дужы, абяцаў дарам сваю рабочую сілу. Дарам там ці не дарам... А тут ні Анькі, ні Кунькі, ні Толіка не было так доўга... А ж Толік друг першы... А вяселле такое, па 100 на асобу ў рэстараНЕ плаціць прайшлося... Не дай Бог!..

Выскачыла маладая з „Форда”, у сукенцы з „Грацыі”, у вэлюме накінутым на твар. Затупацела спраўнымі ножкамі, прыбегла да пана маладога, стае перад Богам шлюбаваць.. А на тыя ножкі, што іх ледзь закрывае тая сукеначка, заглядзеліся і малыя і старыя, а бабы аж плонулі. Хто гэта бачыў, каб у храме свяціць... гэтай сямай!.. І самому Восіпу руکі ўспацелі пад белымі пальчаткамі, засвярбелі, хоць ты зараз іх скідай, не чакаючы, каб палец да пярсцёнка выцягнуць...

Прысягнулі маладыя вечнае каханне і ўспамогу да самае смерці. Кінуліся госці з віншаваннямі. Глянуў Восіп на жонку, што адкінула вэлюм з тварыка, і ахнуў: гэта ж не Ань, а Кунь! Прауда, яны падобныя на сябе не толькі ножкамі, — той жа кірпаты носік, такія ж шчоткі, тыя вочки як ластавачкі. Але ж не іх Восіп пакахаў, не Куньчыны прывабнасці выбраў, а Аньчыны! А гасцям усё адно — аднолькавыя „жаўткі”, абы самім напіцца ды наесціся! Гуляць прыехалі!

А Кунь што там — падстаўляеца пад палалункі віншавальнікаў і ціўкае „дзякуй”. Зашапталіся Восіп са свежаўзятай жонкай: дзе Анька!? А дзе Толік!? Паехалі ў рэстаран, і усё Восіп жонку грызе: што тут нарабілася?! А з-за стала ўжо не ўцячэш! Грымнула музыка, пачаліся танцы...

— Кунь, скажы праўду: дзе Анька!?

— То ж з Толікам паехалі па тавар. Направіліся на добрую паставуку. Ды табе не ўсё адно?! Усё ж юрыдычна ў парадку. Шлюб адбыўся, да-

кументы ўжо перададзены ў загс. Заўтра ж прыедуць Ань з Толікам. Усё люкс.

— Ды ж я браў шлюб не з жонкай!

— Што ты кажаш? То ж Ань у цябе ў пашпарце запісана як жонка, а ты ў яе. Усё ў парадку. А развесціся, калі так ужо, то можна, толькі не спяшайся, паکуль у Ань няма грамадзянства.

— Не хачу я так!! — гыркнуў Восіп і паракуліў чарку. Напіцца і зваліцца пад стол ад сораму!

— Не пі! Хто гэта бачыў — на сваім шлюбе?! Не прынось мне сораму! Не паслухаеш, то будзеш мець дачыненне з нашымі... хроснымі бацькамі.

— Ды ж шлюбу я з Анькай не браў... Як жа перад Богам... Грэх такі!

— Лічы, што я не хрысціянка, меншы табе кло-пат.

— Горка, горка! — заверашчалі вясельнікі. — Раз-два-тры... трывцаць!..

— Ну, калі так...

— А цяпер, каб і мне штосьці з гэтага перапала, кажы, каторы твой сябра вольны. Каб хутка запісацца і мне. Ведаеш, здзелка Ань і Толіку на-

пэўна ўдалася. Надзейны з твайго сябра кампа-
ньён. На від здаецца добрым чалавекам, у інта-
рэсе не павінен ашукаць.

Пад- польшчык

Цэзар, размашисты памахваючы пустой абвіслай сеткай, коўзаючыся па абледзянелай вулачцы спяшаўся ў маркет „ABC” у цэнтры Беластока. Ой, як добра цяпер, — усё можна купіць, не тое, што за той абрыдлай камуны! — цешыўся Цэзар.

Купіў у мясным аддзеле 200 грамаў паляндвіцы і аж 300 грамаў ліверкі. Заехаў з вялікім возікам у другі аддзел — з каляскай лягчэй, хоць разварнуцца цяжка, трэба шмат натуті і кемлівасці, каб не разбіцца з іншымі пакупнікамі і не зваліць тавар з паліцаў. А то паб'еш які слоік, і плаці! Не наясіся, а грошы выдасі. Маюць жа яны ў краме на ўтруську ды ўсушку свае сумы, палічылі б гэта за нешчаслівы выпадак, а то не — дзярнуць, плаці, пенсіянер-разява! А колькі тых грошай у былога „працуючага інтэлігента”! За што мы ваявалі?! Ну, за што здароўе такі Цэзар страціў? Нервы з'ела яму тая камуна! Ды калісь то хоць у які камітэт накіраваўся б! А ён нядаўна пайшоў быў з новымі ідэямі ў будынак новай кіруючай сілы, а там ні аднаго знаёмага! Усе нейкія мала-

дыя, кар'еру робяць, а з тых, хто разам біўся з нячыстай сілай... Дзе яны? А мотыя то аж такія падпольшчкі былі ў той час, гэтак скрываліся моцна ў гады барацьбы, што і ніхто пра іх не ведаў, і сёння не ведае? Ні бяспека, ні ў той час міліцыя, ні шэрыя члены арганізацыі, ні грамадства?.. А ў новыя камбатанты пішацца, пэўна, з 20 мільёнаў грамадзян; будзе іх, пэўна, столькі, як партызанаў другое сусветнае...

Укінуў Цэзар у свая каляску з поўнай свядомасцю макароны „Danuta”, ячменную здаровую кашу, паўхлеба, торбачку фасолевага супу. Заўважыў, што ад нейкага часу, захіляючыся ад іншых, пасоўваецца ўсё за ім ды за ім нейкі дзіўны тып у доўгім шэрым плашчы, у капелюшы насынутым на брывы ды ў цёмных акулярах. А ў кошыку ў яго ўвесь час пяць торбаў з цукрам. Для прыліку, подлы гад, адно той цукар возіць, а ўсё толькі сочыць за народам, а ад Цэзара дык і не адступае. У які бок стары не кінецца са сваёй каляскай, той асобень зараз жа ў пару метрах і прэцца за ім. Халодныя канспірацыйныя дрыжыкі забегалі па спіне былога падпольшчыка. Уцячы! Дык жа з гонарам трэба, без гонару зусім жа неганарова, хай бы і накласці галавою... Чаму ён у школе вучыў сваіх выхаванцаў? Што дзяды з бабамі і бацька з маткай перадавалі — ну, хто ты естэсся? Уцякаць?.. Перад кім? Ну, хто цяпер пасылае такіх асобеняў, каб сачылі за пажонднымі грамадзянамі? Ды хто, хто цяпер кіруе краінай?!? Мы гэта ўсе добра ведаем! Не паддамося такім!

А гэты гад, заўважыўшы, што Цэзар рассакрэціў яго, выйсця ўжо не меўшы, вось падкаціў сваю каляску ды пытае:

— Шаноўны пан, вы дражджэй не бачылі? Няма розуму ў гэтых прадаўцоў, — раз кладуць іх

туды, раз туды!! А мо ўжо яны „выйшлі?”

— Нікуды дрожджы не ходзяць! — азвайся ў Цэзары настаўнік. — Вы хіба разумееце?

— Вядома, пан прафесар. Памятаю гэта з вашых урокаў! — засмияўся таямнічы чалавек і прыўзняў свой капялюш.

На Цэзара глянулі чырвоныя ад перапою вочы ягонага найлепшага былога вучня Януша К.

— Што нам тая школа дала! Лепш менш цытатай на памяць давалі б, а больш вучылі, як выжыць, — паляпаў па торбах з цукрам Януш К. — Добра, што хоць хімія чалавеку да чагосьці прыдаеца ў жыцці.

Райка і шчырае люстэрка

Стаяла Райка ў жалезнай краме. У добры час трапіла Райка туды на працу, бо і час быў агульна добры, як кажуць людзі, і Райка будавалася, а сама вёска расла ў сілуды людзі жылі ў дастатку. Памятаеце? То паслухайце.

Было тады ў вёсцы каму купляць. А што купляць! Які выбар, тое і купіш, абы гроши меў. У жалезнай Райчынай краме — усё; хочаш вядро — бяры, колькі на рукі *паложана*, але ёсць, праўда, адны цынкавыя. Бяры тканіну, чобаты гумовыя, газу, ровар нават, дамку ці з рамай, бо дзве штукі стаяць... А люстэрак то можаш купіць колькі хочаш, каб памадай (ёсць таксама яна ў жалезнай Райчынай краме) губ крыва не памалываць ды не разрэзацца брытвай (ёсць і яны) ад вуха да вуха. А адно, найбольшае люстра, вісіць у Райкі за спінай, ды не прадае яна яго, не. Ано выйдзе пакупнік з крамы, яна ў тое люстэрка ўзіраецца, пытаючыся:

— Скажы мне, любае люстэрка, ці ёсць ад мяне ў гміне хто прыгажэйшы ды разумнейшы? Зырчэйшы і хітрэйшы? Ну, скажы, люстэрачка любае, ці хто такі не паявіўся?

А люстрэка блісне-жахне маланкай ды прамо-віць:

— Няма, Райка, ад цябе гладчэйшай бабы ва ўсёй Энскай гміне, ні больш кемлівай, няма, і быць не можа!

Расце Райка ў моц жаноцкую, гладчэе, а і будуецца, не крыўдзячы зусім ГСу. Усім добра. Бо так і трэба. Народ мае чобаты і вёдры, Райка мае мураванку, ГС пра прыбытак дбаць не мусіць, абы хапіла ўжэнднікам на прэміі. Люстэрка не запацее, хукае ўласным гарачым дыхам на яго Райка са сваіх пухкіх гарачых грудзей, паліруе яго ўласны насовачкай, а яно не шчадзіць ёй кампліментай, зусім не менш чым камендантаў ці дырэктар пачатковай школы, не гаворачы пра мужа Райчынага, прымачка Цімошку, што ціха солтыссе, пашаньку арэ кулковым трактарам, пра ўласны камбайн мроіць...

Жылі б далей усе ў справядлівасці доўга і щасліва, каб не Сняжына, Цімошкава далёкая пляменніца. Вырасла, гадаўка, хутка так, а харошая, халерка! Кончыла эканамічны ліцэй у Беластоку, ды жыць там не хоча чамусьці! Дай ёй клуб! Даў ёй клуб Цімошка-солтыс, даў ёй усяго іншага, каб толькі не ведала Райка, бо што мае ведаць яна стоячы ў жалезнай краме пра тое, што робіцца ў хаце тады, калі яна там стаіць або едзе ў гміну? Традыцыйна зноў аднойчы запыталася ў люстэрка Райка пра сваю красу ды разум, а яно памутнела ды ціха скрыпнула:

— Харошая ты, Райка, як райскае яблычка, і хітрая, як лісічка, але хітрэй ды прыгажэй ад ця-

бе Сняжына!

Думала Райка швагерку разарваць як жабу, меркавала камерцыйна знішчыць клуб, дзе не толькі жалезнае, але і вадкаснае прадаецца, рыхтавалася нават наслаць на яе рускую мафію... Ды тая мафія сама ж са Сняжынай трymае, паставляе ёй

„Раял”. А калі ў аколіцы пачалі дзейнічаць яшчэ дзесяцёх прадпрымальнікаў-кіяскёраў, апалі Райцы рукі ніжэй грудзей. Найгорш, што вёдраў цынкавых амаль ніхто купляць сёння не хоча. А і Цімошка перавёўся да маладзейшае разам з нованабытым камбайнам.

Люстэрка шкада. Нікога ўжо яно не пахваліць лісліва, нікому і горкай праўды не ўрэжа. Ляжыць, усё ў аскепках, у сметніку за гміннай малярчарній.

Спячая Каралянка

Лялю Каралянку вымаліў Антось Кароль з Сінек, бацька ейны, з матуляй Настассяй, у сталым ужо ўзросце. Спачатку мроіўся ім мужчынскі нашчадак-наследнік, каб гаспадарыў на дагледжаным чарназёме, але добра, што Усявышні даў хоць наследніцу, ды якую ж харошанькую — не дарам яе Лялечкай назвалі! Хукалі на свой скарб, кармілі-пайлі ледзь не галубіным малаком, апраналі як тую ляльку Кароль з Карапіхай, у школу паслалі ў Беласток (адна з першых выйшла з вёскі Сінкі Ляля ў людзі ў пасляваенны час). Назбіралі бацькі за мяса, бульбу і збожжа ёй на кватэру, навазіліся гасцінцаў у спулдзельню, каб той пышыдзял хутчэй далі (не шэфству давалі, о не, меншыя спулдзельчыя царыкі там ращаці!). Стала на працу ў спажывецкай краме Ляля Каралянка, зажыла як пані: усё мае (калі нават на прылаўку кліент не бачыць; быў калісь, памятаеце, час такі?), сваё адробіць, пасля працы ляжыць, адпачывае або спіць. Не тое, што ў вёсцы Сінкі ці ў кожнай іншай: ано робіш і робіш, свету не бачыш, ніхто табе не плаціць за лішнія гадзіны, ур-

лёнаў не дае, а на руках носіш не манікюр-чырвоны пазур, а мазалі! Значыць, паняй зажыла Ляля, нічога не скажаш, ёсць чым цешыцца і хваліцца бацькам. На тое ж яе Кароль з Караліхай у Беласток паслалі.

Спіць Ляля, а ёй у вёсцы расце. Вязуць адзінай дачцэ бацька і маці гасцінцы, кормяць смачненькім — будзе ўдзячнасць ды падмога на старасць. Нашто Лялі купнае, калі *свойскае* ёсць, хай збірае на *таксоўку*, на мэблю замежную. Ой, як гэта будзе, як Ляля заедзе на каралёўскі двор, у родную вёску Сінькі з кавалерам мястовым!

Пад свята сабраўся быў Антось Кароль да дачкі з салідным індыком — абскубала, абсмаліла яго Наствуля, каб Лялі там у Беластоку не пэцкацца. Загарнуў стары ў паперу цяжэзнага птаха, ледзь увапхнуў яго ў старую пацыраваную торбу і патэпаў да цягніка ў Беласток.

За парогам свае кватэры сустрэла бацьку Ляля, піханула хутчэй у туалет:

— Тата, сядзіце тут ціха, у мяне ж госці! Не важцеся нос нават высунуць! — і (нават тым індыком не пацікавілася!) патушыла святло.

Сядзеў бацька не так і доўга ў цёмнай вязніцы — у туалет зайшоў даччын госць за неадкладнай патрэбай.

— Не буду тут у каралеўскім срачы калець! — кінуў Антось Кароль дачцэ разам з індыком пад ногі.

Ой, сорам быў Лялі Калянцы. Такога бацьку мае!

Загаварылі

Усе з Вёскі паехалі ў Горад. Хто перазімаваць у цяпле ў сваякоў, хто толькі на Новы год ды Калядны пабавіцца ў дзяцей ці ўнукаў. Звяры асталіся. Жывіна хатняя.

Паадчыняла жывіна хлявы, аборы, куратнікі, стайні і сышлася ў пустым забытым бытым пэгэбраўскім хляве. Не зусім цэлы той хлеў, бо да канца неразабраны — нават красці ўжо нікому не хочацца. А кожная жывінка прынесла штосьці на каляндную вячэрну — хто жмут сена, хто капусту, хто рэпку, хто бульбінку — пачаставаць сяброў і самому пакаштаваць. Не ўвесь жа час гаварыць будзеш!

— От, праблема. Даводзіцца нам два разы ў год размаўляць па-беларуску адны з аднымі, каб справядліва было, — прамэкала Чорная Авечка.

— Хочаш — не хочаш. Любяць нашы святкаваць і свае святы, і суседскія.

— А што ім асталося! — кукарэкнуў з-пад бэлькі Пецыка Піятуховіч.

— Каб хоць у свята лепш пакармілі... Гарэлкі ж не просім! А то кінуць у катух рэпку, а і тая мерзлая. Ніякай павагі, — апусціла мокрую мызу Лысая Карова. — Наце, частуйцеся, сябры. Мару аб

аборы, вось такой, прасторнай, і каб суха, цёпла было, чыста. Ды і ім мо лепш чым нам жывецца?..

— Дзе тут суха, чыста! Стань задам да ветру, — парайлі ёй Курка Бзурка. Іх, худых курак, тут больш было, адважыліся перабегчы з ліхіх куратнікаў на ўзорак, дзе высіцца кінутая абора, несеная, падкіданая ветрам, бо ж нудна сядзець у Вечар адным; курыца — птах кампанейскі. — А мы тут паміж вамі прытулімся, прысядзем, бо надта ж дзъме... Зацішней.

— Гы-гы-гы! Зацішней вам будзе. Я вялікі, затулю ад ветру зверху. А вы, авечкі, ставайце ля міх каленяў, народу будзе цёпла, а вы ў кожухах не памерзнеце...

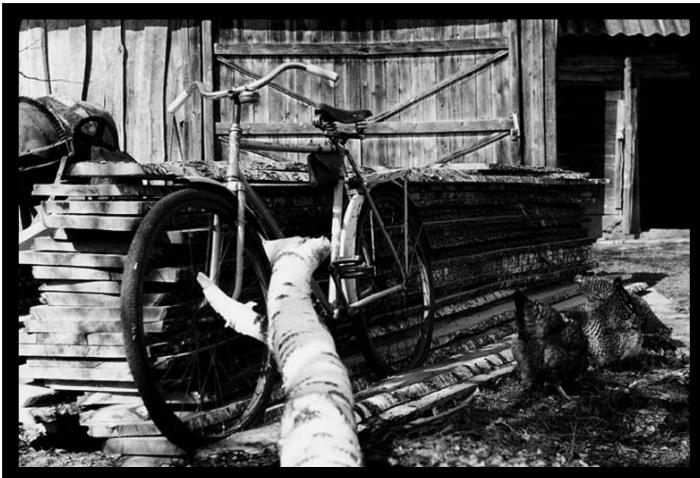
— Якія там кожухі! — крыўдліва бэкнула Стрыжаная Авчка.

— А мне, як надуе, то... Кхэ... А колькі таго жыцця засталося! Мой Антон мяне шкадуе, на мяса не хоча прадаць, шукае добрых людзей, каб мяне прынялі. А не трапляюцца. А робім мы з Антонам зусім мала, а есці ж трэба... Дажываєм.

— Не кажы пра тую... самую... — квікнула Фроська. — Бо зноў каго з нас умерцвяць на свае мярліны.

— А табе не ўсё адно — мярліны ці хрысціны? — здзівілася Падласка-Падляска. — Колькі дзетак я страціла маленъкімі, цялушачак, бычэчкаў! І толькі маеш тое шчасцце малое палізаць, і не нацешышся ім, як ад цыцкі маміцы адымуць! На траву малечу гоняць! І кахання няма ў нашым жыцці, стравы духовай, і не растлусцееш! Каб хто хоць за вухам пачухаў, пагаварыў як з чала-векам!

— Эх, а мяне лаюць не па-нашаму! — уздыхнула Пярэстая. — Толькі „Nastap się, k(ro) wo!” Гэ-

та ж гучыць як найгоршая знявага. Хай бы хоць па-нашаму!

— А мне там усё адно! — прашыпей Гусак Вялікі Дзюбак. — Але я злосны-злосны! Па сваёй настуры я такі. І за сабаку мяне трymае мая Любa, за стражніка. Чую добра, б'ю моцна дзюбай! Раз такога паганіў, зладзюгут! Загнаў у машыну, і яшчэ дзюбай па шыбе! па шыбе! І ў кола! Вой, як уцякаў ён у свой Горад!

— Думаеш, там мо цікавей? — узніяла голаў Руслана Гуска. — Бо ж едуць туды людзі.

— А чаго малых сюды летам прывозяць? Тут, у нас, лепш, — разважліва азваўся Баран Сцяпан.

— Гэта, пэўна, так, як у птушак. У цёплы край ляцяць зімаваць, а летам да нас... — падумаў уголос Трус Паўлюк і адкусіў кавалак мерзлай морквы. — Наце, частуйцеся...

Звяры ўзялія за гасцінцы. Абселі наўкола елачку-самасейку, што вырасла пасярод хлява. І заспявалі:

— Новы год, новы век, хай жыве звер і чалавек, у любові Божай славяць Збавіцеля, усяго жы-

вога Адкупіцеля...

— О, адарваў я з ланцуга Бобіка, — паявіўся ў былых дзвярах Рэкс. — Ледзь справіўся. Бобік, усяго табе найлепшага ў Новым 2000 годзе!

— І ўсім вам, гам-гам-гам!

Шварцэн- Яйцэн ды астэапароз

Ну і дала мне сёння мая Агата з тае Амерыкі! Вядома, за што — не захацеў я лезці ў палітыку. Як бы той дурань. Пабыла крыху за мяжой мая жонка, і, бачыце, набралася тае амерыканскæ пудры. Невядома што будзе, як вернецца. Пэўна, або мяне захоча памяняць, як у той рэкламе, што жонка памяняла мужа на лепшага змяніўшы яму дыету (каб панізіць яму халестэрын), або і зусім? А раптам возьме ды зусім мяне памяняе?! З тымі амерыканкамі тое, ведаецце, як ёсць — усе ж глядзіце амерыканскія розныя „Дынастыі” — мяняюць мужыкоў як пальчаткі, у нічым ім не дагодзіш. Найлепш каб грошы такі мей. Проста — мільянер. Так і кажу Агаце: адчапіся. Я небагаты, і не такі малады, каб за палітыку брацца, і мала што ў нас Еўропа, не Амерыка, а проста Польшча. А яна:

— Шварцэн-Яйцен так вось у іх ёсць, у губернаторы яго выбралі, а сам ён з маленькае Аўстрый...

— Але сам ён аграмадзіна такая, з касмічнымі пачварамі змагаўся... Ды і жонка ў яго не ты, Агата, а Марыя, а сваячка Кенедзі.

— У Амерыцы кожны можа зрабіць кар'еру, — бачу, што маёй Агаце ўжо дакладна прапаласка-лі за акіянам мазгі.

— То што, можа, прыехаць мне туды, да цябе, каб даць шанц сабе ды амерыканцам пазнаць мае магчымасці? — удаў я запал. — Прыляцець. Далез бы я да цябе, мітая, на сваіх дваіх, ды ногі штосці пабольваюць... І канец з палітыкай, ка-лі штосці страліяе ў касцях.

— Мо ў цябе астэапароз? — спалохалася Агата. — Ідзі, правер. Калі з касцей рэшата робіцца, гэта не толькі бабская справа, пад уплывам менапаўзы.

От, разумная зрабілася мая Агата яшчэ больш чым была.

Пайшоў я праверыць свае косці, што зробіш. Прайшоў усе дарогі, ад „лекара першага кантакту”. А тэхнік, сын майго знаёмага журналіста, што нядаўна напісаў кнігу „Трэснутыя колам фартуны” (я гэтак пераклаў *Trafieni przez Fortunę*), аж качаецца ад смеху ў сваім кабінцы.

— Чаго, Ясь, рагочаш? Можа, і ты трапіў „шасцёрку” ў Таталётак? — запытаўся я і наставіў правую руку да ягонага апарата.

— Ездзіў я па вёсках ды мястэчках мераць густоту касцей насельніцтва, — раптам пасур’ёзнеў тэхнік. — Трапіў я ў Дзядковіцы...

— Ведаю, ведаю гэтую вёску, там у мяне была калісьці нарачоная Крыся, — прызнаўся я з сантыментам ды ўздыхнуў. — Не захацела за мяне ісці...

— Стаіць чарга насельніцтва, — далей без усмешкі распавяддае тэхнік ды бярэцца за маю руку. — Пытаюся ў дамы: „Пані праваручная?..” А тая ў жаху, робіцца то пурпуровая, то спалатнелая, і раптам як не крыкне: „Я-я??!! Я — ка-та-лі-чка-а!!!”

Я аж падскочыў. А малады тэхнік спраўна памераў на маёй руцэ ўзоровень трываласці маіх балючых касцей.

— Я спачатку слова не мог з сябе выдужыць: чаго яна хоча. З паўхвіліны прайшло, пакуль да-пяў. „Ага, вы якой рукой пішаце?” — „Правай!” — супакоілася пані Крыстына.

Ага! Яна! А, можа, не яна... Тады таксама хтосьці спурпуравеў, калі даведаўся, што я... не пішу левай рукой. Гэта была Крысіна маці. Ды, каб не тое, ці меў бы я Агату, якая хоча каб я стаў амбітным палітыкам? Каб па-амерыканску хапаўся за шанц?

Дарога над Нарвай, якой няма

Дарога кладзеца як хлеб, уежна, улежна, у руку мне, да ног дакранаецца, да ступакоў маіх усё малых, падкурчаных ад адбеглай пожні і пакалечаных зялёным шклом майго незаўважнага дзяцінства. Заастае след каня, капыціца капытнікам шлях забыты, шэры, а дрэвы нахіляюцца з ўвагай нада мною — пазнаюць, можа, заўважаюць мяне як божую кароўку, ага, пазнаюць па чырвонай сукеначцы ў чорныя гарохі? Я іх не пазнаю, не памятаю. Сосны, рыпучыя ноччу з натугай, калі ўслухаліся былі, як з ціхім шоргатам вяртаюся з апошняга цягніка дахаты. Ды не, не яны, яны ўжо памерлі, а кожны медны ствол праводзіў мяне, з паўбарота, завісаў над кругаглядам; а цяпер таго даху няма. Без даху неба. А на ім гудзе шматкроць самалёт, не наш; а што ён там возіць туды-сюды, з усходу на заход, з заходу на ўсход? А дарога прыдущана асфальтам, па якім ты ляціш як птах. Калі на ровары. Калі навіаецца як на шпульку табе пад машину. Засмоктвае, цёплы, сёння той асфальт мой ступак, аддзіраецца, адпускае з неахвотай. Не

любіць мяне тая смала; чаго я тутака шукаю? Чаго схіляюся ў бок крывое сцежкі, якая без сэнсу ўецца сярод новага маладняку, роўна насаджана-га сярод пакінутых без ладу, вольна калісь расту-чых учарнелых пянькоў? Кожны пень ублытаны ў зямлю, карані кожнага былога дрэва не менш заглыбленых ў нетры ад пня і кароны, што буя-лі ў паветры, — ці даўно перасталі набіраць ваду і сокі, каб падаваць іх вышэй? Калі корань тра-ціць надзею? Памяць? Ці адчуваюць яны, як мы, боль у страчанай частцы цела, якая, усё здаецца, не была ампутавана? Але ж глядзіш — і праў-да: няма рукі. Якая брала і давала, паказвала, пес-ціла, біла, нават забівала, засланяла ад сляпучых праменняў, выцірала пот і слёзы, запісвала і сці-рала запісанасе, раніла і ратавала. А нага хадзіла па гэтай дарозе. Ці па гэтай, ці тая самая нага? Ды ж яна засталася на тых ростанях, узнятая як перад першым і апошнім крокам у жыццё. А пя-сок перасыпаецца. А камяні растуць з зямлі, вы-ходзяць і глядзяць на дарогу, дрэвы, людзей, пту-шак. І маё вока як камень, жывое і сталае, спа-койна кладзецца побач, разам з імі.

Змест

Тарык.....	3
Казка пра белую лілію і піва.....	7
Абадурка.....	13
Ага!.....	15
Аптэчніца.....	19
Базыль Бізун і музы.....	23
Суд над чарапніцай.....	29
Чобаты.....	33
Быковіч.....	35
Ганавічнікі.....	37
Ярына.....	39
Дзед і баба.....	43
Карціны Кацярыны.....	47
Каляровы здымак у далонях каварнай каханкі.....	51
Каліна.....	55
Глас вапіошчэ.....	59
Куляска.....	63
Чорная ўдава.....	65
Матычка.....	69
Акно.....	71
Футбол.....	75
Роварчык.....	79
Музы.....	81
Пярына.....	85
Касцёр Самабуся.....	87
Сірочая хатка.....	91
Сірэны.....	95
Вышиванае сэрца.....	99
Ноч у Бельску.....	103
Барбуша.....	107
Агледзіны.....	111

148 ГІСТОРЫІ З БЕЛАГА СВЕТУ

Пагранічная падчэпка.....	117
Зачараваны Ясё Жаба.....	121
Восіп і жонкі.....	123
Падпольшчык.....	127
Райка і шчырае люстэрка.....	131
Спячая Карапінка.....	135
Загаварылі.....	137
Шварцэн-Яйцэн і астэапароз.....	141
Дарога над Нарвай, якой няма.....	145